Camilla Collett

Brev 1864–68

Utgitt ved Mette Refslund Witting

NB kilder 2:7
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no
Oslo 2026

Camilla Collett: *Brev 1864–68*
Utgitt ved Mette Refslund Witting
NB kilder 2:7
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no, Oslo 2026
ISBN: 978-82-7965-621-0 (bokselskap.no),
978-82-7965-622-7 (epub), 978-82-7965-623-4 (mobi)
Portrettet på tittelsiden: Camilla Collett, 1860/61. Ukjent fotograf. Reprofotograf: Ludvig Grundtvig. Eier: Nasjonalbiblioteket (blds_01584).
Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

---

Publisert: september 2026

Tekstredegjørelse

Denne utgivelsen består av Nasjonalbibliotekets Collett-brev fra perioden senhøsten 1864 til utgangen av 1868. Den bygger videre på de kronolgiske utgivelsene *Camilla Collett: Brev 1841–51* (Oslo 2018); *Camilla Collett: Brev 1852–63* (Oslo 2019) og *Camilla Collett: Brev 1863–64* (Oslo 2021), og følger de prinsippene som er oppsummert i *Retningslinjer*.

I det følgende redegjøres for det særegne ved tekstgrunnlaget for denne delen av brevmaterialet: forholdet til tidligere publiserte avskrifter, originalbrevenes proveniens og hvilke deler av korrespondansen som faller utenfor utgivelsen.

Tidligere utgitte brev

Av de 40 brev som utgivelsen består av, har bare fem vært publisert tidligere: Brevene til Bjørnstjerne Bjørnson. Før Nasjonalbiblioteket i 2018 begynte med kronologiske utgivelser av Collett-brevene, hadde vi utgitt hennes brev til tre forfatterkolleger: Til Henrik og Suzanna Ibsen i 2014, til Bjørnstjerne Bjørnson i 2015 og til Jonas Lie i 2016. Brevene til Bjørnson gis nå ut igjen på rett plass i kronologien, men det er ikke snakk om en ren kopi av brevene i 2015-utgaven. For da vi i 2018 begynte med kronologiske utgivelser, justerte vi retningslinjene for tekstgjengivelse og endret kommenteringspraksis. Det innebærer at det i den nye utgivelsen er flere og fyldigere kommentarer, og at også mindre rettelser og tvetydigheter i brevteksten er gjengitt. I den forrige utgivelsen av brevene til Bjørnson, ble derimot mye av bakgrunnen til brevene beskrevet i en fyldig innledning ved Marius Wulfsberg.

I tillegg har 15 av brevene vært tilgjengelig på Nasjonalbiblioteket som maskinskrevne avskrifter i adskillige år. Avskriftene ble utført av Inger og Leiv Amundsen. De ble gitt til Nasjonalbiblioteket i 1980 av Ellisiv Steen som tidligere hadde fått dem av L. Amundsen. Se mer om Inger og Leiv Amundsens arbeid i tekstredegjørelsen til *Camilla Collett: Brev 1841–51* (Oslo 2018).

Materialets proveniens

Brevene som ligger til grunn for denne utgivelsen, hører til i fem forskjellige brevsamlinger og er kommet til Nasjonalbiblioteket ad forskjellige veier.

15 av dem – de samme 15 som ble avskrevet av Amundsens – var blant familiepapirene som Camilla Colletts sønn Alf Collett tok vare på og ved sin død 1919 overdro til biblioteket. De 15 brev ligger alle i Brevs. 5. De er del av grunnstammen i denne samlingen, som er en uavsluttet brevsamling, hvor senere tilkomne Collett-brev ble lagt til og fortsatt legges til. Ytterligere fem brev som ligger i Brevs. 5, men er kommet til senere enn 1919, er med i denne utgivelsen:

- Brevet til Skilling-Magazin [oktober 1868] ble registrert i bibliotekets katalog 1922 uten opplysning om når og fra hvem det var kommet til biblioteket
- Brevet til Frederik Hegel 31. oktober 1868 ble kjøpt hos Levin & Munksgaard i København 1936
- De tre fotokopier av brev til Hartvig Lassen fra årene 1864–65 ble formidlet av Ellisiv Steen i 1989. Originalbrevene var da hos Norli antikvariat

De resterende 20 brev i utgivelsen, har signaturene Ms.fol. 3111, Brevs. 54, Brevs. 560 og Brevs. BB. Ms.fol. 3111 er del av en større samling manuskripter som biblioteket mottok testamentarisk etter advokat Jonas Skougaard i 1968. Brevs. 54 er brevsamlingen etter Georg Sibbern. Biblioteket fikk samlingen av nevøen Bredo von Munthe av Morgenstierne i 1929. Brevs. 560 består hovedsakelig av fotokopier av brev til Peter Nicolai Arbo. Kopieringen ble utført i biblioteket i 1977. Daværende eier av originalbrevene, Arbos barnebarn Hemming Windfeld-Hansen, lot biblioteket registrere og kopiere brevene. Om originalbrevene fortsatt finnes, er ikke bekreftet. Brevs. BB består av brev til og fra Bjørnstjerne Bjørnson. Hovedparten av brevene i samlingen ble gitt til biblioteket av datteren Dagny Bjørnson Sautreau på vegne av familien i 1934, og de fem Collett-brev er blant dem.

Collett-brev utenfor Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbiblioteket eier den største samlingen av Collett-brev, men det finnes også brev fra Collett i andre institusjoner. Derfor er utgaven her ikke en komplett

publisering av Colletts brev fra perioden 1864–68. Vi kjenner til nesten like mange brev utenfor Nasjonalbiblioteket fra denne perioden:

14 til Frederik Hegel i Det kongelige bibliotek, København
Ca. 15 til grevinne Hedevig Wedel Jarlsberg i Jarlsbergs hovedgårds arkiv[n1]
5 til den svenske forlegger Lars Hierta og datteren Anna Hierta-Retzius i Centrum för vetenskapshistoria, Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm
3 til kammerherre Christian Holst i Nasjonalarkivet
1 til den danske forfatter Christian Richardt i Det kongelige bibliotek, København
1 til den svenske forlegger Harald Ossian Wieselgren i Kungliga biblioteket, Stockholm

Brev til Collett

Camilla Collett tok bare i liten grad vare på brev hun mottok, så det er noe tilfeldig hvilke som er bevart i dag. I Nasjonalbibliotekets samling har vi registrert 9 brev til henne fra perioden: 2 fra Johan Christian Collett, 2 fra Hedevig Wedel Jarlsberg, 2 fra Hartvig Lassen, 1 fra Bjørnstjerne Bjørnson, 1 fra Fredrik Hegel og 1 fra Hanna Egeberg. I tillegg kjenner vi til en rekke brev til henne fra Frederik Hegel, men ganske få av dem finnes i hennes eget arkiv. Derimot er de bevart som konsept (dvs. kladd) i Det kongelige bibliotek i København i en omfattende samling med Hegels konsepter til brev han skrev. Det må også ha eksistert flere brev til Camilla Collett fra Bjørnstjerne Bjørnson, for slike har hun selv omtalt og delvis referert fra i *Morgenbladet* 22. april 1880.

Oppsummerende

Et resultat av at vi har valgt utelukkende å ta med brev *fra* Collett og bare de som oppbevares i Nasjonalbiblioteket, er at brevutgivelsen her blir noe fragmentarisk. Viktige deler av Colletts korrespondanse fra perioden er ikke med. Underveis i arbeidet med utgivelsen har vi hatt behov for også å lese de brevene vi ikke utgir, spesielt for der å se etter opplysninger som kan hjelpe til å tidsfeste de udaterte brevene og for hjelp til identifisering av omtalte personer og verk. Til dette har vi hatt stor nytte av Ellisiv Steens kartotek over Camilla Colletts korrespondanse, som består av håndskrevne mer eller mindre komplette transkripsjoner av alle de

Collett-brev Steen kjente til, også utenfor Nasjonalbiblioteket (Ms.fol. 4120). Dessuten har vi anskaffet bilder av mange av brevene som befinner seg utenfor Nasjonalbiblioteket.

Utgivelsesarbeidet

Transkripsjon og korrekturlesing av brevene er utført av Elisabet Parmeggiani, Kristian Nymark, Tone Modalsli og Mette Refslund Witting. Sistnevnte har også stått for det filologiske arbeidet, og det gjelder i denne utgivelsen også kommenteringen, hvor Tone Modalsli har gjort et stort forarbeid. Marius Wulfsberg har bidratt med en tekst om brevenes tematikk. Ferdigstillelsen for digital publisering er utført av Ellen Nessheim Wiger.

Retningslinjer for de kronologiske utgivelsene av Colletts brev

1. Utvalg: Utelukkende brev som befinner seg i Nasjonalbiblioteket, tas med.

2. Konsepter: Hvis det finnes både konsept og avsendt brev, tas bare det avsendte med. Konseptet blir sammenholdt med det avsendte brevet og brukt som støtte i tydingen av vanskelige tekststeder. Et konsept tas derimot med dersom et tilsvarende avsendt brev ikke er kjent i Nasjonalbiblioteket eller i andre større nordiske institusjoner, selv om vi ikke med sikkerhet kan vite om brevet er blitt renskrevet og sendt.

3. Avskrifter, kopier: Avskrifter og kopier av brev tas med så sant originalen ikke er tilgjengelig i større nordiske institusjoner.

4. Rekkefølge: Brevene utgis i kronologiske bolker. Udaterte eller mangelfullt daterte brev er forsøkt datert ut fra innhold, ev. ut fra andre brev. Begrunnelse er gitt i innledningen til brevet.

5. Innledende kommentarer til enkeltbrevene: Her gis generelle opplysninger om brevet. Det kan gjelde diskusjon av dateringen hvis denne er mangelfull eller feilaktig; diskusjon av hvem som er brevmottaker hvis det ikke går frem av brevet; referanse til tidligere publisering av brevet; opplysninger om motsvarende brev fra brevmottakeren til Collett hvis kjent, ev. henvisning til andre brev som kan belyse brevets innhold; beskrivelse av oppsett (f.eks. linjer tilføyd på langs i margen); generelt om større skader; senere påskrifter (også egenhendige) og strykninger.

6. Tekstkritiske noter: I noter til tekststeder opplyses det om forhold av betydning for gjengivelsen: Colletts rettelser når de ikke vises typografisk (jf. punkt 19–21), meningsforstyrrende feil, større skader o.a.

7. Realkommentarer: Vi kommenterer hovedsakelig omtalte personer og verk, men gir også noen få ord- og sakforklaringer. Personer identifiseres med fødsels- og dødsår, noen ganger nevnes også profesjon eller relasjon til Collett. I ett og samme

brev gis kommentaren bare ved første gangs forekomst, men gjentas tilsvarende i andre brev.

8. Brevmottakerne: Det gis korte biografiske opplysninger om dem i eget kapittel.

9–29. **Tekstgjengivelse**

9. Hovedprinsippet: Transkripsjonen er nøyaktig og bokstavrett, det vil si at Colletts rettskrivning og tegnsetting er beholdt, også hennes skrivefeil og rettelser.

10. Håndskriften: Colletts skrift er ofte slurvete og vanskelig å lese, men transkripsjonen tar som utgangspunkt at teksten gir mening, og slurvete bokstaver og ord er derfor transkribert velvillig ut fra sammenhengen, uten markering av usikkerhet. Der vi har funnet det nødvendig å markere usikkerhet, gjøres det med spisse klammer ‹ ›. Helt uleselig tekst markeres slik: ‹…›, uten at det angis hvor mange bokstaver/ord det gjelder. Jf. punkt 30.

11. Teksttap ved skader:

- Når deler av bokstaver er borte, transkriberer vi antatte bokstaver markert som usikre, slik: kjør‹te›.
- Når skaden har ført til tap av bokstaver eller hele ord, supplerer vi med tekst i skarpe klammer [ ] hvis det ikke er rimelig tvil om hva som har stått. Hvis det er uvisst hva som har stått, setter vi inn tegnet for uleselig tekst: ‹…›. Ved større teksttap legger vi til en note om omfanget. Jf. punkt 30.

12. Utgiverrettelser og eventuelle suppleringer:

- Utgiverrettelser foretas bare ved teksttap som følge av skader. Den antatt tapte teksten suppleres i skarpe klammer [ ] hvis det ikke er rimelig tvil om hva som har stått, jf. punkt 11.
- Feilskrevne ord rettes ikke, men kommenteres i note med forslag til rettelse, om det synes nødvendig. Noten skrives slik: «feil for …» eller «trolig feil for …».
- Ord Collett kan ha uteglemt, blir ikke supplert, men ev. kommentert i note med forslag til hva hun kan ha glemt.
- Manglende skilletegn blir ikke supplert, heller ikke manglende begynnende eller avsluttende anførselstegn og parentesbuer.

13. Usikker lesning av skilletegn: I flere tilfeller er det vanskelig å avgjøre om et tegn skal leses som punktum, komma eller tankestrek. Grunnen til uvissheten er ikke bare Colletts slurvete utforming av tegn generelt, men også at det i flere

tilfeller er uklart om etterfølgende ord begynner med stor eller liten forbokstav. Vi gjengir det vi mener vi ser; en prikk gjengis som punktum, også om sammenhengen eller påfølgende bruk av liten forbokstav i neste ord skulle tilsi komma. Jf. punkt 14.

14. Stor eller liten forbokstav: Iblant er det umulig å avgjøre om en bokstav, særlig 'd'/'D', er stor eller liten. I slike tilfeller følger vi normen. Det fører til at vi alltid setter 'D' etter det vi gjengir som punktum (jf. punkt 13), selv om Collett for andre bokstaver sporadisk kan bruke liten bokstav i slike tilfeller. I tiltalepronomen (Du, Dig, Din osv.) standardiserer vi til stor 'D'; valget er basert på hennes bruk i tilfeller med klar distinksjon mellom 'd' og 'D'.

15. 'i'/'j': Etter 'g' og 'h', sporadisk også etter andre bokstaver, bruker Collett dels 'i', dels 'j' (igien/igjen, hierte/hjerte), og ofte en bokstav som i utforming ligger mellom de to. Fordelingen virker usystematisk. Vi gjennomfører 'j' i slike posisjoner, uansett hvordan bokstaven er utformet, dermed også der hun utvilsomt skriver 'i'. Samme praksis er fulgt av Inger og Leiv Amundsen i deres transkripsjoner av hennes brev (Ms.4° 3496). Valget av 'j' har ikke i noen tilfeller hatt konsekvenser for innholdet.

I dansk skriftspråk var det på denne tiden generelt vakling mellom 'i' og 'j' mellom konsonant og vokal først i ordet; 'j' ble gjennomført først henimot 1870 (Peter Skautrup: *Det danske sprogs historie*. b. 3, 178. Gyldendal, København 1953). I førsteutgaven av *Amtmandens Døttre* (1854) brukes 'j' i slike tilfeller.

16. W/V: Det er ikke alltid klar distinksjon mellom W og V. Ved tvil følger vi normen.

17. C/K: Collett brukte ofte samme tegn for gotisk C og K. Ved tvil velger vi C eller K etter skjønn.

18. Myntenheter: Ofte angir Collett myntenhetene skilling og ort med spesialtegn som ikke kan transkriberes. Vi skriver da enheten i fulltekst og setter det i skarpe klammer, slik: [Ort].

19. Overstrøken tekst: Tekst som er strøket, markeres med gjennomstreking. Dette gjelder ikke antatt senere strykninger, foretatt av Collett eller andre, men det opplyses om slikt i innledningen til brevet.

20. Tilføyelser: Tekst som er føyd til og som hører til inne i teksten, gjengis som hevet over linjen. Tilføyelsenes posisjon over/under/i linjen eller i margen blir ikke

vist. Er det usikkert hvor den tilføyde teksten skal inn, er det lagt til en note. Tilføyelser skrevet etter selve brevet, f.eks. som fortsettelse i margen, gjengis som vanlig tekst, jf. punkt 28.

21. Overskriving: Når tekst er rettet ved at noe er skrevet oppå noe annet, slik at opprinnelig tekst er dekket, transkriberes den sist skrevne teksten. Siden vi ikke kan vise slike rettelser typografisk, gjengir vi i note den teksten som står under. Hvis teksten under er uleselig, eller overskrivingen gjelder tydeliggjøring av bokstav(er), transkriberer vi den endelige lesningen uten note eller annen markering.

22. Understrekninger: Tekst som er understreket, gjengis med kursiv, og det skjelnes ikke mellom typografisk og retorisk utheving.

23. Latinsk skrift: Bruk av latinske bokstaver markeres ikke. Om et brev er helt eller delvis skrevet med latinske bokstaver, redegjøres det for dette i innledningen.

24. Anførselstegn innenfor anførselstegn: Gjengis som vanlige anførselstegn, ikke som i moderne norsk som enkle anførselstegn.

25. Manglende diakritiske tegn: Fravær av diakritisk tegn over 'å' og 'ø' rettes stilltiende, med mindre ordet gir mening også med henholdsvis 'a' og 'o'. Da settes det inn en note. Manglende diakritiske tegn ved andre bokstaver markeres ikke.

26. Orddeling: Ord delt ved linjeslutt uten bindestrek gjengis stilltiende som ett ord, med mindre det er usikkert om ordet er ment som ett ord eller to. Ved tvil settes det inn en note.

27. Andre hender: Påskrifter med andre hender transkriberes ikke, men nevnes i innledningen til brevet hvis de kan gi opplysninger av betydning for innholdet eller dateringen.

28. Oppsett: Brevets oppsett blir ikke forsøkt gjengitt. Vi foretar noen standardiseringer: Datolinjen settes fra venstre marg, selv om Collett ofte har den høyrestilt; sideskift vises med et tall i margen ved den linjen der sideskiftet skjer, det nøyaktige stedet for skiftet angis ikke; avsnitt markeres ved en blank linje, uavhengig av Colletts måte å gjøre det på; linjeskift vises ikke; lange mellomrom mellom setninger i linjen gjengis som vanlig mellomrom; om et brev fortsettes med tekst på langs i margen over én eller flere sider, blir plasseringen av teksten nevnt i innledningen til brevet, mens selve teksten innlemmes i transkripsjonen;

adressetekst enten på baksiden av brevarket eller på en løs konvolutt gjengis til slutt, etter selve brevteksten.

29. Ordenstall: Gjengis slik: 2^{den}, 10de. Dette svarer til Colletts bruk, bortsett fra understrekningen; den er benyttet av oss for å skille dette fra hevet tekst som betegner hennes tilføyelser. Collett bruker også 2de i betydningen 'tvende' (samt ett eksempel på 3die for 'tre'), og vi oppløser det og setter inn en note ved ordet.

30. Sammenfattende om bruk av spesialtegn o.l.:

Spisse klammer, ‹tekst›, er brukt for å vise
usikker lesning
I kombinasjon med tre prikker (‹…›) brukes klammene for å vise
helt uleselig tekst
tekst som er tapt ved skader.

Skarpe klammer, [tekst], er brukt rundt tekst som er supplert av utgiverne. Slik supplering skjer bare ved skader, ikke ved utelatelser eller feil. Disse klammene er også brukt rundt myntenheter som Collett har skrevet med spesialtegn (jf. punkt 18) og rundt datoangivelser påført av biblioteket.

Gjennomstrekning, tekst, er brukt for Colletts strykninger.

Hevet skrift,tekst, er brukt for Colletts tilføyelser.

Hevet skrift med understreking, 13de, er brukt i ordenstall.

Kursiv brukes for Colletts understrekninger.

Marius Wulfsberg: Skiftende adresser, gjentatte konfrontasjoner

De førti brevene i denne utgivelsen av Camilla Colletts korrespondanse ble skrevet i årene 1864–68. Det var en periode preget av stadige forflytninger, økonomisk knapphet og gjentatte konfrontasjoner med datidens patriarkalske autoriteter. At disse årene markerer et avgjørende skifte både i hennes liv og i forfatterskapet, fremgår ikke bare av brevene selv, men også av hennes senere tilbakeblikk. I notatene til en «Levnetsbeskrivelse» sammenfatter hun perioden i en serie stikkord – «Omflytning og Overgang … Modstand i Familien … Pengemangel … *sky* … hjemløs» – og beskriver den som «et Martyrium der har ladet uudslettelige Mærker».[n2]

Korrespondansen begynner kort tid etter Colletts hjemkomst fra reisen til København, Berlin og Paris i 1863–64 med et udatert brev til Hartvig Lassen. Der inviterer hun ham til samtale i sin leilighet i «Kammerherre Morgenstjernes Gaard, Karl Johans Gade, 4de Etage».[n3] Av notatene til en «Levnetsbeskrivelse» vet vi at hun bodde her høsten 1864. Av det andre brevet til Lassen fremgår det at hun samme vinter flyttet til «Kjøbmand J.M. Nielsen i Homannsby» – nok en midlertidig adresse. Hit ber hun ham komme på besøk snarest, «da jeg senere i Ugen skal flytte herfra».

Allerede i disse første brevene fra Christiania møter vi en Collett uten fast hjem og på stadig flyttefot. Bevegelsen fra den ene adressen til den andre fortsetter. Fra oktober 1865 oppholder hun seg i Stockholm i nesten et år; deretter er hun igjen i Christiania, før hun høsten 1867 reiser til København. Etter konfliktfylte måneder i Kongens by går ferden videre til Paris, tilbake til København, så til Eidsvoll og Sandefjord kurbad, før hun i de siste brevene igjen er tilbake i Christiania og en ny midlertidig bolig. I oktober 1868 inviterer hun en venninne til frokost i en leilighet i «Hjørngaarden i Homannsby, hvor der er en Butik nedenunder, *ligeoverfor* den store nye Taarngaard hvor Kammerherre Gades bo».[n4] Eller med andre ord: på hjørnet av Oscars gate og Hegdehaugsveien. Brevene tegner slik et konkret kart over et liv i bevegelse – av Collett som enke, mor og forfatterinne på stadig skiftende adresser.

Men denne bevegelsen tar ikke form av en reise i tradisjonell forstand. Det gjorde derimot brevene fra europareisen i 1863–64. De var organisert omkring et litterært prosjekt: å etablere seg som forfatterinne i Tyskland med utgivelsen av Hedvig Maribos oversettelse av *Amtmandens Døttre*. Reisen hadde retning og ambisjon, selv om prosjektet strandet da en annen oversettelse til slutt ble publisert.

I brevene fra 1864–68 finnes det ikke lenger en slik klar hensikt bak avreisene og ankomstene. Forflytningene er foranlediget av nødvendighet og ytre omstendigheter: flyttingen til Stockholm skyldes sønnen Emils utdanningsvalg, oppholdet i København økonomisk knapphet og ambisjonen om å få utgitt *Sidste Blade* og ektemannens etterlatte papirer på Gyldendal, og Paris-oppholdet ble forkortet fordi, som det heter i notatene til en «Levnetsbeskrivelse», «Paris bleven dyrere, jeg fattigere».[n5]

Ved hjemkomsten fra europareisen hadde hun skrevet at «man *kunde* leve herlig, *herlig* ude, naar man først har *lært det*.»[n6] I brevene i denne utgivelsen er tonen en annen. «Hvor jeg da skal hen for at vinde lidt Sindsro og Hvile, Sindsro at jeg ikke føler mig selv som et *Udskud i mit eget Land*», skriver hun til Alf Collett i august 1868.[n7] Bevegelsen og forflytningene er ikke forberedelser til et herlig liv i utlendighet. Det som skjer i disse brevene, er at reisen forvandles til omflakking. Bevegelsen er ikke lenger et middel, men en livsform. Denne livsformen uten et stabilt sentrum gir korrespondansen dens rastløse rytme.

Likevel er det ikke bare avreisene og ankomstene som strukturerer brevene. Det gjør også Colletts gjentatte henvendelser til menn som besitter sosial og kulturell autoritet. Med unntak av brevene til sønnene og venninnene, er brevene gjennomgående skrevet som appeller til representanter for datidens patriarkat. Brevene etablerer dermed en karakteristisk retorisk situasjon: et presserende spørsmål formuleres, og en mannlig autoritet tilkalles for å avgjøre saken.

I det første brevet til litteraturhistoriker Hartvig Lassen skriver hun:

«Et Spørgsmaal der angaar Henrik, foruroliger mig meget i denne Tid, og trænger, synes mig, kun et Par vægtige, upartiske Stemmer for at afgjøres. Min Tanke faldt paa Dem […].»[n8]

I det første brevet til Norges statsminister i Stockholm, Georg Sibbern dukker den samme retoriske figuren opp:

> Det var ligesom en Himlens Tilskikkelse da jeg hørte at De var kommen til Landet netop i de Dage da et Spørgsmaal angaaende Emil levende foruroligede

> mig, og som det forekom mig kun gjennem Dem kunde naa sin endelige Afgjørelse.[n9]

I korrespondansen med forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson har denne retoriske figuren fått innslag av økonomisk og eksistensiell nød:

> Da jeg hørte De var i Kjøbenhavn, kom det mig som et Vink fra Oven, at henvende mig til Dem. Kan De ikke redde mig af min Nød?[n10]

Tre brev, tre ulike situasjoner, men likevel den samme retoriske scenen. Collett begynner med et spørsmål som fremstår som presserende og uavklart. Hun henvender seg derfor til en autoritet som kan avgjøre saken. Spørsmålet synes å kreve nettopp den tiltaltes vurdering. Samtidig fremstilles henvendelsen som noe mer enn et personlig valg. Når hun skriver at tanken «faldt» på Lassen, at Sibbern fremstår som «en Himlens Tilskikkelse» og at det var «et Vink fra Oven» som fikk henne til å henvende seg til Bjørnson, fremstår kontakten som noe situasjonen selv fremkaller. Adressaten fremstår ikke bare som en tilfeldig rådgiver, men som den autoriteten omstendighetene selv peker ut. Dette er ikke bare høflighet eller konvensjonell brevretorikk. Det er en strategi.

I et samfunn der offentlig autoritet i stor grad er forbeholdt menn, etablerer Collett legitimitet ved å aktivere mannlige autoriteter og delegere beslutningsansvaret til dem. Hun formulerer saken slik at avgjørelsen ikke fremstår som hennes egen, men som noe som må treffes av en mannlig og overordnet instans. På den måten skaper hun også de autoritetene hun trenger. Ved å fremstille deres stemme som avgjørende, styrker hun den. Og i neste omgang kan hun tilskrive dem beslutninger som i realiteten er hennes egne. Lassen får æren av å ha kommet på ideen om å utgi ektemannens brev: «Dem skylder jeg hovedsagelig Ideen at tage til *Brevene* […]».[n11] Bjørnson får ansvaret for at hun reiste til København. «Lokket som jeg i Sandhed var ved Deres Brev kan jeg nu hverken frem eller tilbage.»[n12] Brevene er derfor ikke bare henvendelser og tiltaler. De er retoriske situasjoner der Collett både søker støtte og etablerer de instansene hun trenger for å ta seg frem som enke, mor og forfatterinne i en patriarkalsk orden.

Men strategien er også risikabel. Den autoriteten hun allierer seg med vender ofte tilbake som motstand, paternalisme og kritikk. Nettopp fordi Lassen opptrer som hennes redaksjonelle autoritet, blir motstanden fra svogerne så sterk. Sibbern fremstår ikke bare som Colletts venn og støttespiller, men også som paternalistisk kritiker av hennes oppførsel som mor – eller som hun selv formulerer det «i min Egenskab, eller om jeg tør udtrykke mig saa, min Fortjeneste som Moder.»[n13]

Bjørnson tar ikke bare på seg rollen som rådgiver og mellommann, men også som refsende formynder og krass kritiker – med det resultat at det kommer til et brudd mellom dem. Autoritetene hun søker som allierte viser seg gang på gang å være representanter for den samme patriarkalske ordenen hun forsøker å navigere innenfor.

I alle de tre tilfellene dukker det også opp en stemme som taler patriarkatets autoriteter imot. Denne stemmen høres første gang i et brev til svigerfamiliens talsmann, amtmann Johan Christian Collett: «Thi jeg er ikke enig med Dem og Deres Brødre i Maaden hvorpaa dette Mindeskrift skal udgives; jeg bliver det aldrig.»[n14] Aller tydeligst er denne stemmen likevel i det siste brevet til Bjørnson: «Ingen Forklaring, intet Brev fra Deres Haand modtages mere.»[n15]

Hva slags stemme er dette?

I årene 1864–68 utga Collett *Under långa nätter* og *Under ljusa dagar* i Stockholm og *Sidste Blade* i København. Samtidig arbeidet hun med en planlagt utgivelse av ektemannens etterlatte brev og dikt – et prosjekt som aldri ble realisert. Til tross for forskjellene mellom disse tekstene er de alle knyttet til personlige erfaringer, minner og egne observasjoner. De er dessuten skrevet i sjangre som ligger tett opp til det selvbiografiske: erindringer, reiseskildringer, refleksjoner, essays og brev. I denne perioden beveger Collett seg stadig tydeligere mot skrivemåter der erfaringen og stemmen står i sentrum. Dette er også den vendingen hun selv gjør til et tema i forordet til *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser. 1ste Række* fra 1868. Der foregriper hun kritikken mot det personlige og selvbiografiske:

> Idet jeg sender disse Optegnelser ud i Verden, hører jeg allerede den Dadel, der vil møde dem fra en stor Del Læsere: De er for sterkt knyttede til en Personlighed, eller for at bruge et populært Udtryk: Man taler deri for meget om sig selv.[n16]

Denne innvendingen peker samtidig på selve forutsetningen for hennes forfatterskap i disse årene. I en litterær offentlighet dominert av mannlige autoriteter gjør hun den personlige erfaringen til grunnlag for en stemme som taler med egen autoritet i hennes skrift og kritikk. Det er denne stemmen – den personlige, erfaringsbaserte og ofte polemiske – som i *Sidste Blade. Erindringer og Bekjendelser. Anden og tredie Række* fra 1872 utvikler seg i en stadig mer uttalt og tydelig feministisk og kvinneemansipatorisk retning.

Brevene fra 1864–1868 viser derfor Camilla Collett i et avgjørende mellomrom: mellom hjem og hjemløshet, mellom reise og omflakking, mellom mannlige autoriteter og arbeidet med å bli en stemme som uttaler «Sandheder, som andre tænker, eller dunkelt tænker, eller slett ikke tænker», for å si det med mottoet i *Sidste Blade* fra 1872.[n17] Brevene i denne utgivelsen viser med andre ord Camilla Collett i en formativ periode der erfaringene hun gjennomlever gradvis finner sin form i en skrift hvor det personlige «jeg» trer frem med en ny autoritet – både i brevene og i forfatterskapet.

Brevmottakere 1864–68

Arbo, Peter Nicolai (1831–92). Colletts slektning og norsk maler. Som en av de første norske malerne bosatte han seg i Paris i 1863. Bortsett fra enkelte avbrudd ble han boende i byen til 1874, da han slo seg ned i Christiania. I 1888 giftet han seg med maleren Elize Thomas. Arbo er en viktig representant for det senere nasjonalromantiske maleri i Norge, og nøt stor anseelse i sin samtid. Han hadde verv ved internasjonale utstillinger, blant annet som jurymedlem ved Stockholmutstillingen i 1866. (NKL, Wikipedia)

8. januar 1865
[Juni–juli 1866]
[Januar–mars 1868]

Arnesen, Laura (1822–95), født Wergeland. Colletts kusine. Hun vokste opp som pleiedatter hos Colletts foreldre etter hennes far Lars Johan Wergeland døde i 1834. Senere hjalp hun til i huset hos Camilla og Peter Jonas Collett da de fikk barn. 1856 ble hun gift med overretssakfører Ole Seppingbøl Arnesen (1820–64). (Digitalarkivet, Steinfeld 2012)

1. desember 1864

Biørn, Amalie Sophie (1819–89), født Bekkevold. Colletts svigerinne. Hun var datter av Peter Svendsen Bekkevold og Gunhild Marie Ihlen, og giftet seg i 1839 med Henrik Wergeland. Etter hans død i 1845 giftet hun seg med presten Niels Andreas Biørn, som hadde forrettet under Wergelands begravelse. (SNL, NBL)

20. november [1868]

Bjørnson, Bjørnstjerne (1832–1910). Forfatter. Han begynte som litteratur- og teaterkritiker, og debuterte 1857 som forfatter. Han var en viktig debattant og taler i sin samtid, og en av de første nordiske forfattere til å følge Georg Brandes' oppfordring om å skrive om sosiale problemer. Han fikk Nobelprisen i litteratur 1903. (SNL)

4. september 1867

27. september 1867
[27. oktober 1867]
12. november [1867]
17. november 1867

Colban, [Adolphine] Marie (1814–84), født Scmidt. Colletts venninne, oversetter og forfatter. Sammen med sin ektemann Nathanael Angell Colban, begynte hun sin litterære virksomhet som oversetter. Etter at hun ble enke i 1850 livnærte hun seg som oversetter. Hun bodde i lange perioder i Paris, hvor hun ble tatt opp i aristokratiske og litterære kretser. I tillegg til å oversette skjønnlitteratur og vitenskapelige verk, skrev hun reisebrev, blant annet for *Morgenbladet* og *Illustreret Nyhedsblad*. I 1869 debuterte hun som skjønnlitterær forfatter. Hun ble kjent med Collett i ungdommen, og deres vennskap var både langvarig og komplisert. (NOleks)

23.–27. januar 1866

Collet, Emilie (1805–68), født Rørbye. Colletts slektning. Hun var datter av Ferdinand Rørbye og Fredrikke Eleonore Cathrine de Stockfleth, og ble 1832 gift med Peter Jonas Colletts fetter Bernt Anker Collet. Han var kvæstor ved universitetet i Christiania, og de bodde i byen inntil 1849. Da flyttet de til Danmark, hvor de hadde overtatt hovedgården Lundbygaard. (Collett 1915)

26. januar 1866

Collett, Alf (1844–1919). Colletts sønn, embetsmann og historiker. Etter Peter Jonas Colletts død flyttet han med Collett til København i 1852, hvor han gikk på Neves institutt. Under familiens opphold i København i 1856 gikk han på Borgerdydskolen og begynte på Katedralskolen i Christiania i 1857. Han ble student i 1861 og avla juridisk embetseksamen i 1867. Giftet seg med Mathilde Sophie Kallevig i 1871. Ekteparet fikk ingen barn. Han gjorde karriere i embetsverket, men er særlig kjent for sitt personalhistoriske forfatterskap. Av de fire sønnene var Alf den som sto Collett nærmest og forvaltet hennes etterlatte papirer. (NBL, Collett 1915)

29. desember 1865 – 2. januar 1866
12.–19. april 1866
23. oktober [1867]
24. april [1868]
12.–13. august [1868]

[20. august 1868]

Collett, Johan Christian (1817–95). Peter Jonas Colletts bror, embetsmann. Han var utdannet jurist, og ble i 1849 ekspedisjonssekretær i Indredepartementet. Han var gift med Johanne Christiane Collett og ekteparet hadde to døtre. I 1852 tok de til seg Colletts sønn, Robert, som pleiesønn. Da Johan Christian Collett ble utnevnt til amtmann i Kristians amt 1854, flyttet familien til Lillehammer hvor de bodde fem år. I 1859 ble han amtmann i Akershus amt og familien flyttet tilbake til Christiania. (HFL, Collett 1915)

[Januar–februar 1865]
20. februar 1865
14. mars 1865

Collett, Robert (1842–1913). Colletts sønn, professor, ugift. Han ble tatt opp som pleiesønn av Johan Christian Collett i 1852 og sammen med familien bodde han på Lillehammer fra 1854 til 1859, hvor han gikk på latin- og realskolen. I 1861 avsluttet han skolegangen ved Nissen latin- og realskole i Christiania og begynte å studere juss. På grunn av stor interesse for natur og dyreliv oppga han juridikum til fordel for studier i zoologi. Professor i 1885 og bestyrer av Tøyen zoologiske museum fra 1886. Han utga en rekke skrifter av vitenskapelig og folkelig art, og var også en fremragende fotograf. (NBL)

11. juni 1866

Garben, Marie (1825–1909). Colletts venninne, hoffrøken, ugift. Hun var datter av en generalmajor Garben. Hun ble utnevnt til hoffrøken hos dronning Josephine i 1852, og ble etter dronningens død i 1876 en del av hoffet til prinsesse Eugenie. Hele sitt liv hadde hun tette bånd til kongehuset. (N.N. 1909)

[Oktober 1868]

Hegel, Frederik (1817–87). Dansk bokhandler og forlegger. Han begynte som ung i lære som boktrykker, og etter hvert kom han til forlaget Gyldendal i København. Eieren av forlaget så tidlig hans evner, og han endte med å overta bedriften i 1850. Hegel utviklet Gyldendal til å bli Nordens ledende forlag. Fra slutten av 1850-årene begynte norske forfattere å kontakte ham for å få sine bøker utgitt. (Fulsås 2013)

31. oktober 1868

Lassen, Hartvig (1824–97). Litteraturhistoriker, tidsskriftredaktør og skolemann. Han var lærer ved Nissens pikeskole, skrev litteraturanmeldelser, var konsulent ved Christiania Theater og redaktør for tidsskrifter, blant annet *Skilling-Magazin*. Han stod for utgivelsen av *Henrik Wergelands Samlede Skrifter* i 9 bind (1852–57) og utga senere mer av og om Wergeland. (Fulsås 2013, SNL)

[Høsten 1864]
[Januar–februar 1865]
[Januar–februar 1865]
5. april 1867
November 1867

Sibbern, Georg (1816–1901). Venn av Peter Jonas Collett og gudfar til sønnen Emil. Diplomat og politiker. Han arbeidet i utenrikstjenesten og ble fra 1850 stasjonert i Washington D.C. I 1856 kabinettsekretær hos visekongen, kronprins Karl. Tok i 1858 opp arbeidet i utenrikstjenesten og ble norsk statsminister i Stockholm. I 1861 kjøpte han tilbake familiens gods Værner kloster. Han var en av Colletts støttespillere og bidro blant annet med økonomisk støtte til sønnen Emils utdannelse. (Steen 1954, NBL)

6. juli 1865
13. september 1865
1. oktober [1865]
[Oktober 1865]
13. november [1865]
21. november [1865]
[November–desember 1865]
[19. desember 1865]
15. oktober [1866]
25. november 1866

Skilling-Magazin. «Illustrert tidsskrift for almen opplysning». Det ble grunnlagt i 1834 av Peter Andreas Brandt, og hadde senere forskjellige redaktører. I perioden 1856 til 1891 var Hartvig Lassen redaktør for bladet. (SNL)

[Oktober 1868]

[Høsten 1864]. Brev til Hartvig Lassen

Brevs. 5

k1

Til Hr Cand philosop. Hartvig Lassen.

Et Spørgsmaal der angaar Henrik,[k2] foruroliger mig meget i denne Tid, og trænger, synes mig, kun ~~til~~ et Par vægtige, upartiske Stemmer for at afgjøres. Min Tanke faldt paa Dem, der har været den Første og snart sagt den Eneste, der har banet en retfærdigere Vurderen af ham Veien og ladet os allerede nu opleve at see denne befæstet og især og glædelig‹s›t i den yngre Slægt.

Da det Raad jeg vil udbede mig ~~‹hos Dem›~~, ikke godt kan indhentes skriftlig, maa jeg ansøge Dem om at offre mig en Time her i min Bolig, og vil dertil foreslaa, som den for Dem formentlig beleiligste Dag – *Søndag*. Er De ikke kommen til Kl 12 Formiddag, saa venter jeg Dem ikke. Min Bopæl er Kammerherre Morgenstjernes Gaard, Karl Johans Gade, 4de Etage.

Camilla Collett

1. desember 1864. Brev til Laura Arnesen

Brevs. 5

k3

Christiania 1ste December 1864

Kjere Laura!

Med inderlig Beklagelse erfarede jeg i Gaar af Hermana[k4] at Din kjere Mand, vor snille, brave, elskværdige Arnesen,[k5] har fundet Maalet for sine Lidelser. Uagtet dette længe har været forudseet, ja som man til sin dagligdagse Trøst idelig siger sig selv, *ønskeligt*, saa overrasker det dog ikke mindre smerteligt, naar det indtreffer. Vi springe da igjen over Mellemtiden, den sørgelige Gestalt af ham, og see ham som han var; munter, freidig, og altid venlig og hyggelig. Men her var jo intet Haab og saa maa vi dog takke Gud der gjorde Lidelsens Tid kortere, og muligt for Dig selv at holde ud. Længe kunde dette maaske, under Vilkaar som Dine –[n18] saa langt borte, selv svag og manglende tilstrækkelig Hjelp – ikke baaret sig, Ja Lidelsen, Sorgen kommer sikkert, lidt før [2] lidt senere for os alle; i vor Familie synes den ret at have nistet sig ind[k6] ~~og ikke~~ som om den aldrig tillod nogen varig Lykke. Hvor kan jeg tænke mig at Du nu trænger til Ro og Hvile! maatte Du rigtig kunne finde den og en stille fredelig sorgfri Tid herefter lønne Dig for Din Udholdenhed. Jeg beklager inderlig at jeg saa lidet har seet til Arnesen i den senere Tid, den hele Maaned har jeg næsten ikke været ude af en Dør, selv kjæmpende med alt det Nedtrykkende ~~for mig i~~ denne By, hvor jeg har seet alt hvad der har glædet og støttet og værnet om mig gaa bort – Søvnløshed Modløshed – dog ~~hvorfor~~ det er ikke mine Klager Du nu skulde høre, jeg nævnte dette blot for at erindre Dig om hvor rigelig vi alle have vor Del af det der er tungt at bære. Maatte Gud styrke og hjelpe Dig til at bære det![n19] og vær sikker paa Laura, at baade jeg og Børnene[k7] tænker paa Dig og følger Dig og skal følge Dig i Fremtiden med sand Deltagelse – hvorlidt vi end i Gjerninger formaa at lægge den for Dagen, i Tanken og Hjertet kan Du stole paa at den findes. Du skulde seet hvor bevæget Alf blev i Gaar da han fik det at høre! De ville vist alle saa gjerne komme op til Dig, hvis det

kunde være Dig til nogen Hussvalelse[n20] at see et deltagende Ansigt [3] saa vil jeg det ogsaa gjerne, skriv mig et Par Ord om Du ønsker det eller vil vente til senere.

Ak Laura i Dag for *23 Aar* siden[k8] lagde Collett sig til Sengs for aldrig mere at staa op!

Din hengivne Cousine

Camilla Collett

8. januar 1865. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

k9

Christiania den 8de Januar 1865

Kjere Arbo!

Mit lille Brev fra i Høst[k10] har De dog vel faaet? Det siger Dem kort, at jeg overdrog Tellefsen[k11] der foreslog det, at afgjøre min Gjeld til Dem, da jeg jo ikke vidste *ganske nøie* hvormeget den beløb sig til. Hvorvel jeg nu ikke kan eller tør tvivle paa at T har opfyldt sit Løfte, begynder jeg dog at blive lidt urolig, da jeg slet intet hører fra Dem eller ham. Han skulde, sagde han, stille sin Fordring paa mig, gjennem sin Familie her paa Stedet, med hvem han havde Mellemregning, saa at jeg slap at sende Penge til Paris. Nu er vistnok Tellefsen en besynderlig spagfærdig Kreditor at have, men skulde han i den Grad have regnet paa min Distraction, at jeg skulde slaa det Hele i Glemmebogen, saa har han dog meget taget Feil. Nei jeg har ~~en~~ i dette Stykke en udmærket Hukommelse. Det simpleste er nu at De gode Arbo siger mig i et Par Linier hvormeget jeg skylder T. saa sender jeg øieblikkelig til ham. Skulde han virkelig (som[n21] Gud forbyde, thi hvad maa De ‹da› tænke om mig!) have glemt, eller af andre Grunde have undladt at opfylde sit Løfte, [2] strax ved sin Hjemkomst til P. at afgjøre mit Mellemværende med Dem, saa maa jeg destomere insistere paa at De strax skriver mig et Par Ord derom. Sig mig da nøie, hvad det er, thi De erindrer at ~~Kikkerten~~ Valuta for Kikkerten 30 fr. vare paaregnet[n22] men dog ikke ~~s‹...›~~ ganske sikkert – endvidere maa De upaatvivlelig have betalt Fragtpenge paa Jernbanestationen for hin Vadsæk som De nok erindrer først var bestemt til at bæres i Haanden. Først i Coupeen faldt dette mig ind; begge disse Punkter have bragt lidt Forvirring i Regningen.

Hvis De spørger mig Arbo, hvorledes vi leve og hvorledes vi have det herhjemme, saa vil jeg blot sige: *glæd Dem* i *Deres Pariserliv*. Det er forunderlig i hvilken Glands dette først kommer til at staa ved Modsætningen. og denne kan ikke byde nogen større Kontrast synes mig end Livet her fortiden. Ingen Selskabelighed synes

at trives, uden nogle tomme Baller, ingen fælleds Interesser i noget Kunstfag fører Folk sammen, men de faa Kunstfæller her findes, leve saa splittet ad, som det vel er muligt. De Arbo, der har megen Familie, vilde maaske finde Sagerne mindre følelige, det er en stor Trøst og Lindring at dægges for og vugges i Slummer paa Familielivets ‹Arme›. Der stod i Nyhedsbladet forleden nogle Breve fra «en Maler i Christiania til en Maler i Dysseldorf»[k12] der vakte megen Omtale; de skildre fortreffelig men paa bidende skarp Maade Tilstandene her i Ch. for Øieblikket. Jeg fik Skyld for dem, men [3] nu er det opdaget at de ere af Bjørnson.[k13] Fra Amtmandens[k14] kan jeg hilse, der staar vel til. Søndag før Juul var jeg der i en lille Familiemiddag.[k15] hvor jeg tog mig den Frihed at udbringe Deres Skaal som blev drukket med megen og almindelig Iver, kort sagt, med al den Familierørelse[n23] De kan forlange, Robert[k16] har endelig lagt sit første literaire Æg, som han saalænge har kaglet og kvidret og pibset over, nemlig sit Værk om Fuglene, eller som den lærde Titel hedder: «Oversigt af Christianiadalens ornithologiske Fauna».[k17] Jeg, som blot kjend[er] Dompappe~~‹r›~~ og ikke kan skille en Trost fra en Solsort, beundrer det naturligvis høiligen og kan ikke fatte hvorle[des] han har kunnet observere og skildre ikke mindre end 244 Arter. Rask[k18] skal ville anmelde det godt – Men stakkels Gut‹!› hvad nytter det til! Ogsaa dette Fag er Stedbarn her hos os, og maa ganske opgives som upraktisk.

Det skulde virkelig glæde mig at høre lidt fra Dem, kjere Arbo. Fortæl mig da hvad De arbeider paa om De selv er ~~selv er~~ *rigtig fornøiet* med Deres Ophold, fra Kunstens Side taget – ikke sandt ~~det,~~ De sporer en anden Vext i Dem end det nogensind kan være muligt her? Man seer, man læser, man hører, man indaander blot Kunst, medens man herhjemme er uden al Paavirkning af den. Ogsaa jeg sporede lidt dertil. Jeg var ganske anderledes oplagt til at skrive i Paris end her, hvor jeg heller ikke siden min Hjemkomst har skrevet en Linie. Seer De meget til Thygesens? Jeg skriver til Frøken Minna,[k19] hvem jeg overdrager [4] at besørge dette Brev til Dem, De kunde muligens være flyttet. Og nu Gud være med Dem og et lykkeligt nyt Aar!

Deres forbundne

Camilla Collett

Mr.
Mr. Nicolas Arbo, peintre Norvégien.

49 Boulevard Sevastopol *(rive gauche)*
Paris

[Januar–februar 1865]. Brev til Hartvig Lassen

Brevs. 5

k20

Søndag.

Hr. Cand. Lassen!

Ved Thomas Heftyes[k21] Godhed aabner der sig nu en virkelig og nær Udsigt til at den saalænge paatænkte Udgivelse af min Colletts[k22] Efterladenskaber skal realiseres. Han har forlangt et nøiagtigt Program over Indholdet, Omfang etc. som jeg dog ikke trøster mig til ~~at~~ paa egen Haand at opsætte tilfredsstillende men jeg sagde ham, at jeg haabede, [2] at De Hr Lassen, nok vilde hjelpe mig med at forfatte et Saadant da De før velvillig havde bistaaet mig med Raad. Dem skylder jeg hovedsagelig Ideen at tage til *Brevene*, da De gjorde mig opmærksom paa at hvad der forelaa af Trykket, ikke vilde forslaa til Noget. Deres lille Optegnelse[k23] paa hvad der heraf var brugbart, har jeg endnu, den kan nu blive til Nytte.

Vil De nu vise mig denne Tjeneste, saa giv mig blot et lille Vink om naar De vil komme. Jeg boer hos Kjøbmand J. M. Nielsen i Homannsby (I Gaarden hvori den første Kjøbmandsbutik.) Men jeg maa bede Dem [3] komme snarest mulig, da jeg senere i Ugen skal flytte herfra, og de første Dage *efter* en saadan Flytning neppe ~~ere~~ blive skikkede til Forhandlinger af den Natur. Hefty skynder meget paa, han var her selv idag. Skulde det være Dem beleiligt Tirsdag?

Deres meget forbundne

Camilla Collett

[Januar–februar 1865]. Brev til Hartvig Lassen

Brevs. 5

k24

‹On›sdag.

Hr Cand. Lassen!

Hvor gjerne jeg vilde tale med Dem kan jeg ikke sige, og hvor jeg undser mig for at bede Dem, kan jeg heller ikke sige, og dog er der nogen anden Udvei?

Hvis De i Eftermiddag havde en Times Tid at spilde derpaa, vilde det idetmindste forhaabentlig bringe Sagen saavidt paa Glid, at De for lang Tid kunde være fri. Tiden er kort og der maa handles, det føler jeg, men den forunderlige *magtstjaalne* [2] Tilstand jeg i den senere Tid har befundet mig i gjør mig saa ængstelig, saa ubeslutsom at jeg næsten intet bør foretage mig.

For ethvert Raad og Vink De vil yde skal jeg saalænge jeg lever takke Dem.

Camilla Collett

[Januar–februar 1865]. Brev til Johan Christian Collett

Brevs. 5

k25

Dobbelt beklagede jeg det at jeg ikke kunde modtage Dem kjere Johan da jeg saa gjerne vilde sagt Dem at mit første Arbeide hvortil jeg rører en Pen – hvis Gud giver mig Liv og Helse – skal være at ordne vor kjere J-s[k26] Efterladenskaber til Trykken. Vi skal ikke beklage at det ikke før er skeet, af den Grund, at Hovedvægten efter deres Skjøn, der er taget paa Raad. overveiende ligger paa Brevene, og seet hen til disses mere private og delikatere Art [2] er det allerheldigst at der er gaaet lang Tid hen. De have dette tilfælleds med ~~gammel~~ Vin: jo længer den ligger jo bedre: medens den friske, og jeg frygter i et Samfund som dette, vilde let skaffe Benauelser.[k27]

Et Schema har jeg faaet opgivet af Hartvig Lassen,[k28] Alf og Robert[k29] ordne det Forretningsmæssige, ~~og~~ *Hefty*[k30] *trykker det paa sin Regning*. og jeg har kun at ~~at ind~~ ordne og udlevere Manusk‹ri›ft – det vil sige tage mit Hjerte ud af Barmen offerere det til et velvilligt Publikum og bede dem behgeligt[n24] studere og notere Fibrerne deri.

Deres forbundne

Camilla Collett

[3] Undskyld den frygtelige Skrift da Robert venter imedens.

20. februar 1865. Brev til Johan Christian Collett

Brevs. 5

k31

Christiania d 20de Februar 1865.

Til Amtmand Johan Collett!

Som jeg betydede for Dem[k32] Johan, havde jeg begyndt med at gjennemse Colletts[k33] Papirer, i den aldrig hvilende Tanke at forsøge, at ordne dem til Tryk. Jeg følte nu, som bestandig, at Vanskelighederne vare store, Ansvaret, da jeg maatte staa der som Udgiver, *frygteligt*, og dertil Kræfterne til at fremme et saadant Arbeide, for Tiden smaae, men jeg tænkte paa, at naar jeg tog det med Lempe, vilde mit inderlige Ønske at bringe Noget ud af det som kunde geraade[k34] hans Minde til Ære, styrke mig til dette Foretagende. Jeg drømte endog om, at hvis det lykkedes, vilde hans Sødskende[k35] og Slægtninge vide mig en Tak[k36] derfor.

Den Samtale jeg havde med Dem Johan, og Brødre derom, har belært mig, hvor lidet dette var at haabe. [2] ja, jeg føler nu med Bestemthed, at jeg ikke under nogen Omstændighed vil kunne gjøre dette Arbeide tilfredsstillende for Dem og Deres Sødskende – Sophie maaskee undtagen. Jeg vil ikke tale om den Maade, hvorpaa Holger fandt det passende, at drage mig, hans Enke, i Børnenes og Andres Nærværelse, til *Regnskab* for, at det ikke forlængesiden er skeet, uden at ville høre paa, eller forstaa, de vægtige Grunde der har afholdt mig, Thi jeg er ikke enig med Dem og Deres Brødre i Maaden hvorpaa dette Mindeskrift skal udgives; jeg bliver det aldrig. Det var ingen Sag naar man blot havde at optrykke hvad der forefindes aftrykt: hine Opsatser i den Constit.nelle.[k37] Men her var dog vel Meningen, at faa et treffende, et alsidigt betegnende Billede af ham kaldt tillive igjen, et hvori ogsaa hans blidere Egenskaber, hans Humanitet, hans Elskværdighed, kort hans *dybere* Eiendommelighed kunde træde frem, og jeg benægter at dette vil kunne skee, ved kort og godt, vil sige *uforandret*, at aftrykke hine Opsatser, der saavidt jeg mindes, næsten [3] uden Undtagelse ere af *polemisk* Indhold, og hvoraf en stor Del paa en

saarende Maade, ramme endnu levende Personer. Collett har selv erkjendt det ensidige, tildels uskaansomme i denne Del af hans ~~aan‹d›~~ productive Optræden, erkjendt det i mangen senere Samtale vi havde derom, Han var betaget af Tidens polemiske Stridslyst, ~~der~~ og blot vilde en Gjenstand,[k38] hvor han saa fandt den. Jeg vilde gjort ham ilde tillags i hans Grav hvis jeg havde sat ham et Minde paa den Maade. Saa havde jeg tænkt mig, at hine Opsatser, kun efter en omhyggelig[n25] Omarbeidelse vilde kunne benyttes, saaledes, at det mere locale og personlige faldt bort, og det der var almengyldigt, det vil da sige, det Væsentlige, beholdes, uden – naturligvis – at tilføie noget *der ikke var hans*.

Men selv om dette paa bedste Maade kunde ordnes, vil det være tilstrækkeligt til Øiemedets Opnaaelse? Vil denne Del af hans Efterladenskab kunne levere det Billede af ham vi ønske at opfriske? et, der vilde virke vederkvægende paa dem der kjendte og ikke kjend‹t›e ham? Jeg mener nei. Der maatte [4] noget Andet til, og endnu Noget, som en Veiledning, der anviste det Altsammen sin Plads, enten nu saadan en Veiledning, blev givet i en Fortale, eller gik som en biographisk Traad igjennem det Hele.

Og dette andet og nødvendigste Suplement var jo intet andetsteds at søge, uden i den Samling af Breve og Smaadigte[k39] jeg eier efter ham, og hvoraf alene for 1839 findes 94 tætskrevne Blade – Igjennem disse gaar, det tør jeg nok sige, den[n26] fulde, varme Strøm af hans Hjerte. Men vil De nu ikke forstaa, kjere Johan, at deri netop stikker Vanskeligheden ved at røre dem? Jeg var rede til her at gjøre ethvert Offer, der kunde bestaaet med min Værdighed, med den Pudeur[k40] ethvert Menneske føler ved at see noget Saadant blive Alles Eiendom, vilde ingen Møie skyet, jeg vilde udsøgt Stykker, afskaaret, redigeret, trukket sammen, for under den sørgelige *Nødvendighed* af en saadan Lemlæstning, dog at *forsøge paa*, at udvinde Noget Godt, noget der kunde tjent Hensigten. Men dette var og bliver en farlig [5] Sag ligeoverfor ethvert Publicum, end sige et som Vort, i hvilket der ikke findes Skjel[k41] eller Ly mod Noget; ogsaa i Brevene støder man hvert Øieblik paa Kritik og Personligt~~eder~~,[n27] der er for godt og treffende til at undertrykke, og dog høist *betænkeligt* at lade trykke. Seet hen til dette, tror jeg ikke det har skadet Sagen, at den er bleven udsat, efter min Formening er det ingenlunde «for sent» da de Vanskeligheder jeg har paapeget, vilde været ulige større, var det paatænkte Mindeskrift udkommen strax.

Dette er min Anskuelse af Sagen, som allerede engang tildels udtalt for Dem – men overhørt, og afvist – jeg dog skylder mig selv endnu engang ~~og~~ at ~~forelægge den~~ gjentage til Deres Alles roligere Overveielse. Har man sat Traadene op til en fin og

~~←...→~~ kunstig Væv, der kræver al Ens Tanke og Villiekraft til at sætte i Gang, og Nogen da med haard Haand griber i dem og siger: det er galt! det er for sent! saa har man intet andet at gjøre end at tage det Hele ned. Og saa maa jeg gjøre, da vore Anskuelser [6] ikke i noget Punkt ville enes, maa jeg bede Dem Johan indstændigt selv at overtage dette Foretagende. Jeg føler mig kraft- og modberøvet dertil. ja for svag, for saarlig i denne Tid, til at paatage mig det dobbelte Ansvar ligeoverfor mig ugunstig stemte Slægtninge og et Publicum tillige. I Forening med Carl, vil det ikke være forbunden med megen Møie eller Tidsspilde, at udgive Colletts Efterladenskaber paa den Maade, De finder det rigtigst.

Efter min Død, som De Johan, bemærkede, skulle hine Breve ikke udgives. Den Kjerlighed, den Agtelse, den Tillid, som disse Blade fra det første til det sidste bær Vidnesbyrd om, den sank i Graven med ham, og Vidnet derom, Bladene selv, skulle gaa i Graven med mig.

Hvad jeg her har skrevet maatte jeg skrive, ~~til mit eget Forsvar~~, og jeg vil bede Dem meddele det til Deres Nærmeste, og muligens til dem der har hørt hin Samtale, uden rigtig at følge med. Det indeholder kun mit Selvforsvar, og der findes, haaber jeg, ikke et eneste Ord deri som vil kunne saare Nogen, derfor tør jeg med al den Agtelse og Hengivenhed jeg skylder Dem Johan, freidigt undertegne mig

Deres altid forbundne

Camilla Collett.

14. mars 1865. Brev til Johan Christian Collett

Brevs. 5

k42

Den 14de Marts 1865

Kjere Johan!

Da jeg skrev hint Brev[k43] hvori jeg afstaar Dem Udgivelsen af Colletts[k44] Efterladenskaber, havde jeg endnu ikke læst de Artikler i «Den Const.»[k45] hvorom Spørgsmaalet dreiede sig. Der foresvævede mig kun dunkelt noget med Henrik,[k46] men derimod erindrede jeg tydelig Angrebene paa Munch[k47] og Flere.

Nu har jeg læst dem.

At De Johan, kunde tænke Dem Muligheden af at jeg vilde befatte mig med at gjenoptrykke hine Opsatser, tænkt Dem Muligheden af at jeg skulde optage dem i et *Mindeskrift*, der dog fornemmelig skulde give Indtrykket af den Mindedes mere luttrede, gjennem Kampen tilvundne Standpunkt – (netop til hine Artikler savne vi en saadan forsonet Afslutning) – at det endog er bleven mig foreholdt som en Forsømmelse, at det ikke før er skeet – dette hører til de Ubegribeligheder som det ikke nytter at gruble over, man kunde ellers let komme til den Slutning, at den der kunde vente [2] og fordre dette, maatte enten selv være uden Følelse, eller tro at jeg var ganske berøvet den. ~~Men jeg~~ Men jeg vil ikke tro noget af dette, jeg vil antage det Simpleste og Rimeligste, at De dengang endnu ikke havde gjenlæst hine Artikler, ikke huskede dem rigtig.

Men nu har De læst dem og det synes ikke i mindste Maade at have forandret Deres Anskuelse, ja det synes endog at udgaa af Alt, at De anser hine Opsatser som noget af *det Vigtigste*, og alt andet kun som «godt at tage med». De skulle altsaa trykkes. Jeg kan ikke forhindre det, men jeg nødes dog af Hensyn til mig selv, til Børnene, og til dem der hvile i Graven og forhaabentlig ikke have taget *Uforsonligheden* med i den, til at knytte nogle ubetingede Forbehold dertil.

1) Jeg kan ikke mere slutte mig til Deres Foretagende, men jeg maa drage~~r~~ en Grændse ved Enden af nævnte Aar 1838 der afslutter den Periode, hvori hine Ungdomsarbeider ere skrevne, Arbeider der alle bære Partihadets lidenskabeligste Mærker. og reservere‹r› mig som mit, hvad der skriver sig fra Begyndelsen af 39, Epochen for C-s og min Forbindelse, overhoved hvad der fra dette[n28] Tidspunkt beroer i Manuscript hos mig, hvortil ogsaa maa henregnes, de i diverse Aarbøger senere aftrykte Skizzer fra Italien, uddragne af Breve. Hvorvel [3] for Øieblikket skræmt derfra, maa jeg atter optage Tanken om engang at bringe noget ud deraf som kunde kaldes et Mindeskrift. Men at knytte noget af Sidstnævnte til det polemisk politiske Manifest De kommer til at udgive, maa jeg bestemt modsætte mig. Det vilde dog tage sig alt for parodisk ud, at see disse af en kjerlig Aand dicterede Bidrag, hvis Kilde Enhver vil kunne henpege til, ved Siden af en Række af de uskaansomste og mest knusende Artikler der nogensinde ere skrevne mod Broderen.[k48]

2) Maa jeg ansøge Dem om at sætte Deres Navn paa det Skrift De vil udgive. Det vilde smerte mig meget hvis jeg skulde see mig tvungen til offentlig at fralægge mig al Deltagelse deri.

Endelig er der en Artikkel betitlet «I Kunstforeningen»[k49] som jeg haaber Johan, De vil paa min Bøn, gjøre en Undtagelse med og udelukke. For Anstændigheds Skyld bør det skee. At den hele Samtale der, er fingeret, kan naturligvis ikke Publikum vide. Det er visselig en mer end besynderlig Hyldest af mit upartiske Forhold i hin Strid, der bringes mig i hin Digtning, og jeg kan forsikre Dem Johan, at jeg i den Anledning allerede engang grundig har tømt Kalken. Det maa ikke forundre Dem at jeg gruer for det engang til. Dengang vakte hin Opsats Forundring og Uvillie, nu vilde den vække Forargelse.

[4] Himmelske Gud! det skal atter manes op af Graven igjen! Og hvorledes og i hvilken Forbindelse De skulle atter manes op disse Vidner om en Strid hvori min hele Ungdom blev sønderflænget. Thi længe, længe inden Collett ~~blev~~ traadte op paa Scenen havde jeg været dens elendige, mishandlede Offer. Med ham begyndte kun et nyt Afsnit. Ethvert Hug har allerede engang rammet mig, tveægget, Til ethvert af disse Indlæg i den knytter sig Erindringe‹n› om ulidelige Smerter og Krænkelser. Thi det har De Johan maaske ikke tænkt paa – eller har De forvexlet det med Følesløshed?[n29] at den Holdning jeg iagtog i den maaske kunde kaldes uden Exempel, ligesom mit hele Liv dengang og senere kun gik ud paa at mægle og forsone. Ak lidet nyttede det, men Egnes Uvillie og Mistro paadrog jeg mig og troløst og grusomt blev jeg behandlet af dem jeg offrede mig for. – ak hvad siger

jeg! af ham ikke, *han* har aldrig ladt mig bøde for at jeg hørte til *Slægten* – Gud velsigne ham! Et Liv fuldt af Kjerlighed har lønnet mig siden. Den eneste Plet af Fred jeg eier ligger i Tanken om hine Aar. Det var disse jeg vilde feire i *mit* Mindeskrift.

Camilla Collett.

Ganske i samme Aand som Indlagte fra Monrad,[k50] har en Anden Mand jeg raadspurte, yttret sig.

6. juli 1865. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k51

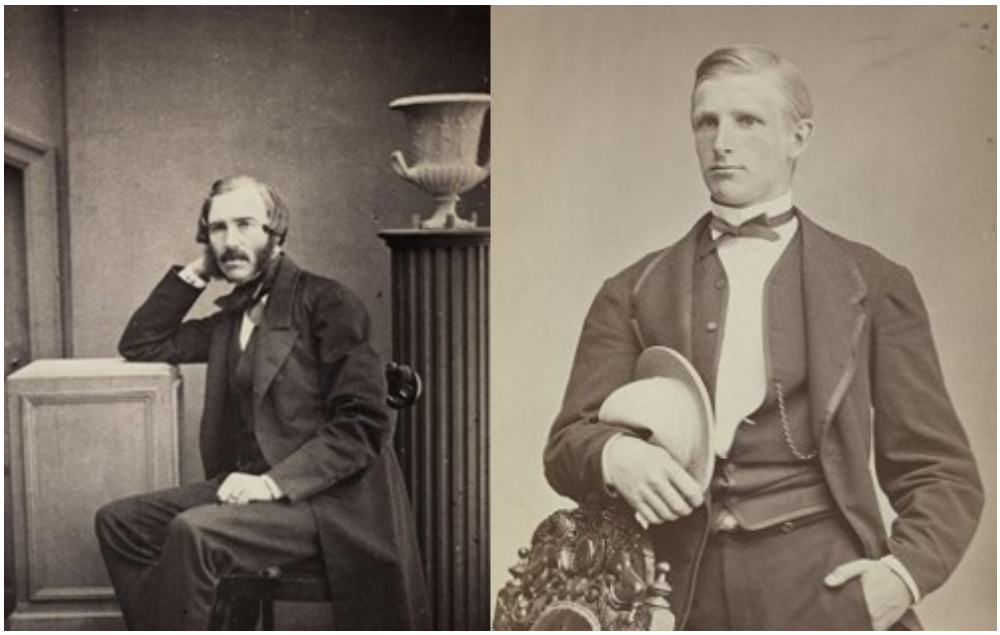

T.v.: Georg Sibbern, ca. 1860–70. Fotograf: Carl Jacob Malmberg. Eier: Nasjonalbiblioteket (blds_01000).
T.h.: Emil Collett, ca 1870. Fotograf: Johannes Petter Lindegaard. Eier: Nasjonalbiblioteket (blds_12963).

Christiania den 6te Juli 1865.

Kjere Sibbern!

Det var ligesom en Himlens Tilskikkelse da jeg hørte at De var kommen til Landet netop i de Dage da et Spørgsmaal angaaende Emil[k52] levende foruroligede mig, og som det forekom mig kun gjennem Dem kunde naa sin endelige Afgjørelse. Nu erfarer jeg, at De allerede er afreist til Udlandet, saa faaer jeg da fatte mig skriftlig

– – en mundtlig Samtale havde været saa høist ønskværdig! jeg var med Fornøielse, ledsaget af Emil, kommet ned til Dem i Hotellet.

De veed bedst, kjere Sibbern, at Kongen[k53] egentlig var den der gav Stødet [2] til at Emil bestemtes for den militaire Stand. Troer De at det vilde vække hans Mishag om man løste sig fra et Slags dengang givet Løfte, og er det aarlige Bidrag han godhedsfuld tilstaaer mig uadskillelig knyttet til denne Betingelse, saa at vi kunde befrygte, at han unddrog os det, og hans Velvillie[n30] ovenikjøbet?

Da vi for fire Aar siden saa raskt tog hin ~~tog h~~ Bestemmelse, skeede det vistnok med det Maal for Øie hvortil Emils Evner og Lyst bestemt pege hen: han skulde blive Ingenieur. Men der har været et Slags optisk Bedrag derved. Denne langvarige, møisommelige, langt bekosteligere Vei vilde dog ikke føre ham til det han *egentligst* føler Kald til, og dette er, eller vil jeg i Mangel af et ~~maaskee~~ helt technisk Udtryk derfor, kalde *Maskiner Construction*, maaske Opfindelser. Emils hele saa stærkt udprægede Individualitet maa ogsaa tages Hensyn til. Hans uafhængige og al Tvang hadende Karakter stemmer i Grunden slet ikke med det militaire Væsen. Den strenge Dressur, de tomme Former og isærdeleshed – *de lange Udsigter* vilde, frygter jeg, matte og nedslaa ham – – og Spørgsmaalet paatrænger sig sent, men ~~en~~ med desto større, uafviseligere Magt: skal Emil endelig blive Officeer?

Mig vilde det jo været en stor Lettelse [3] havde vi strax fundet den anden Udvei tilraadelig, og besluttet os til at lade ham gaa den bene praktiske Vei. Men jeg *torde* ikke *ville* det. I dette sidste Aar har jeg ikke levet for anden Tanke end Emil læse, læse! altid med det truende Gespenst i Baggrunden: Krigsskoleexamen. Det er først nu i det sidste Øieblik at der gjennem en ubeskrivelig Kamp og Modløshed fra min Side, næst Emils bestemt og indtrængende udtalte Ønske om at maatte *opgive Tanken paa Akademiet* og *blive Civilingenieur*, at Tingen er kommet til Overveielse. Alle raade dertil, hvem jeg har spurgt – hans Lærere – (fra Nissen[k54] har jeg en skriftlig Erklæring derom) – *Pihl*,[k55] Jacob Homann[k56] – etc. alle der have en praktisk Erfaring at lægge i Vægtskaalen. Chancerne stille sig saa: I bedste Fald kunde Emil til næste Aar blive Kadet. Der er 17 Pladse og 80 Aspiranter og E. er en af de Yngste der kun i 4[n31] Aar har frequenteret Realklasserne. Om 4 Aar *tidligst* kan han altsaa blive Officer, saa staa som Lieutnant i 2 ~~Aar~~ saa 3 Aar paa Høiskolen og maaske om 10 Aar blive ansat i Noget der passer for ham. Gik han den civile Vei, kunde han allerede inden 2 Aar fortjene noget selv, og inden 3 Aar være selvstændig

Jeg har udhævet de Grunde der angaa Emil ~~personligt~~. directe. Mine vil jeg kun berøre forsaavidt som de uimodsigeligt ogsaa vedkomme ham. Selv til at lade ham gaa den mindst bekostelige Vei (den civile) ere Midlerne smaa, og gjør det nødvendigt at vi holde sammen, han og jeg, saalænge som muligt. Seet hen dertil, bliver det af en vis Vigtighed at jeg lever, at min Helbred, mit Livsmod holdes oppe saa længe som muligt. [4] Det er netop disse der i det forløbne Aar ere tagne føleligt af. Siden jeg kom hjem i Fjor ved denne Tid, har jeg ikke, synes mig, havt en rigtig frisk eller glad Time. Jeg taaler ikke Luften her i Christiania, jeg taaler ikke Levemaaden (Levnetsmidlerne). Jeg taaler heller ikke Livet, Menneskene de ere mig for haardhændte, for stærke. Hvem kan i Længden holde ud i et saa *uopdragent*, løsmundet, sladdersygt, al Hjertensgodhed og Overbærelse fornægtende Selskab som dette? Jeg veed ikke hvad den Ene ikke tør sige den Anden. Vi see Enhver der rager lidt frem og som vil noget andet end træde den daglige Møllegang gaa under i denne forfærdelige Gnidning mod hverandre. Stærke Mænd blive med Et til skjælvende Oldinge, og takke af ~~under Navn~~ paa Grund af «Nervøsitet,» i en Alder da andre Nationers Mænd netop udfolde Høiden af deres Kraft. Kvinder knækkes og forsvinde pludselig fra Skuepladsen i en evig Sygelighed. Her maa man bære baade Trykket ovenfra og tynget neden fra. afhængig som man er af den ubeskrivelig uduelige og uforskammede Race der representer[n32] vor tjenende Stand, Hvor skulde en Stakkel som jeg holde mig opreist, der jeg staar alene, uden Beskyttelse mod noget hverken oven eller nedenfra! Man maa være som Flint derfor. En Dame sagde forleden, at det kommer ganske ud paa et om man her i Christiana[n33] er noget Fortrinligt eller et – «*Bagbæst*»[k57] naar man ~~kuns~~ er saa ulykkelig at være mærket blandt Massen ~~‹…›~~ man nyder ens Behandling,[n34] jeg gik hjem ~~‹og›~~ grundende [5] paa ~~hvad jeg dog~~ under hvilken Kategori jeg i Grunden hørte, der jeg undertiden har en Følelse som en Forbryder der skal paagribes, naar jeg gaar i disse Gader. Hvor kan der være Tale om Arbeide «i Aandens Tjeneste» naar man er saa jammerfuld kuet! Sibbern! der har været Timer i Vinter saa fortvivlede~~‹…›~~![n35] ~~at~~ jeg har skreget til Gud om at vise mig en Udvei, Her er saa koldt, saa haardt og jeg trænger saa til Mildhed, til Kjerlighed. Mine Børn, mine Gutter seer jeg forlidt, jeg mærker de ere flyggede ud af Reden. De have andre – *Hjem* – smertelig maa det siges – der lokke mere end den fattige, ensomme Moders. Jeg maa tie, taale det og – *takke* til. Det er underligt at under vor Korrespondence i Udlandet forekom det mig at jeg var dem inderligere nær, end her, hvor der er saa mange der have Krav paa dem. Det er brave, flittige Gutter, man roser dem ~~meget for mig~~, de bedes ~~‹ere›~~ meget ude. Oscar[k58] lever meget tillige med vor gode, hæderlige Svoger Carl,[k59] i en Engelsk Kreds. Oscar, Alf[k60] og Sidstnævnte, tilligemed en ung Engelskmand gaae i Morgen paa en Fodtour op i

Landet. Næsten alle mine Bekjendte ere dragne fra Byen, og den har ret iført sit Sommercostume af Støv, Tomhed og Lede. Selv maa jeg holde ud til Examen paa Krigsskolen er endt – (September) thi under alle Omstændigheder skal Emil gaa op til den. Et godt Nummer ved den, torde han altid haabe at opnaa og det vil ~~altid~~ kunne tjene ham som Anbefaling. Tage vi den forandrede Bestemmelse med ham og vi vente kun paa et «Amen» fra Dem, bliver der igjen Spørgsmaal om han skal gaa den [6] ~~lige~~ rent praktiske Vei, det er, begynde strax paa et Værksted, Jeg vilde foretrække et Par Aars Uddannelse paa et politechnisk Institut først, helst paa et Sted der kunde befæste hans øvrige Dannelse, og i det Hele virke udviklende paa ham. Det næste Spørgsmaal bliver at ordne mit Liv derefter. Det var ønskeligt om Interesserne her kunde forenes.

Bliver Brevet for langt – forfalder jeg ikke i Vidtløftighed –? men jeg er ikke istand til at fatte mig kort om en Sag der ligger mig saa nær paa Hjertet. – – Det er saa sjelden jeg kan udtale mig for ~~en~~ Nogen der forstaar mig ret. Og Sibbern! har De ikke selv givet mig Ret til denne Aabenhjertighed, ved den Deltagelse, det[n36] aldrig svigtende Vennesind De har viist mig og mine Gutter? – og navnlig tør jeg tro, at Emils Vel og Fremtid interesser[n37] Dem – da De selv har en – *«Actie»* i den[ne] ~~ikke~~ Fremtid, ikke sandt? Om Emil kunde jeg skrive Bøger istædetfor Breve. Han er den stærkest anlagte, i flere Henseender mest begavede af Børnene, men derfor visselig ogsaa den vanskeligste at opdrage. De Andre have lydig føiet sig i det Foreskrevne, det engang Afstukne,[n38] Hvad man forlangte de skulde lære, have de lært. Emil er det næsten umuligt at formaa til Noget, naar han ikke har Interesse for Tingen. Han sætter blot en kold, rolig Ubøielighed imod: han er ikke af mange Ord. Desto større Energi, ja en ligesaa ubøielig Villiekraft røber han, naar det er Noget han vil, Noget han interesserer sig for. Det er *Bevægelse*, *Handling*, *Kraftanstrengelse*, der lokker ham. Jeg maa her erindre [7] Dem om hvorledes han 8 Aar gammel, trak to mindre Gutter op mellem Isflagene, ~~Hvorledes~~ Selv havde han ~~selv~~ Dagen før ~~havde~~ været nede i og i dette vaade Costume spadseret omkring hele Dagen, uden at sige fra – Alt dette charatariserer[n39] ham, ligetil hans mageløse Helbred. Han fik ikke engang Snue efter, og det er en ganske mærkelig Kjendsgjerning at han aldrig har ligget til Sengs, ikke en Dag. De største Modsætninger forene sig i ham. Hjemme er han but, taus, laconisk til Fortvivlelse, og hans daglige Livsyttringer kunde passende sammenlignes med en Maskines uafladelig retrogade‹n›d[e][n40] Bevægelse, en Maskine som mine svage Hænder fra Morgen til Aften anstrænge~~r~~ sig med at skrue op. Han vil intet Ondt eller Lavt, Han vil kun ikke føie sig i det jeg vil kalde, det daglig Rette. Gaa vi saa hjem med hinanden engang saa kommer hans Tunge paa Glid. Han kan en hel Aften sidde i en fremme‹t› Kreds taus i en Krog, eller bladende

i en Bog, bagefter maa jeg igjen studse over hans treffende Opfatning af Alle; han har mærket alt hvad der blev sagt. Hans Maade at gjengive Personer paa er kjendt og beundret af alle hans Klassekammerater. Saadan er denne Gut, hvis Fremtid nu saa inderlig ligger mig paa Hjertet. For mine svage Kræfter for stærk – ~~og~~ jeg erkjender villig min Afmagt! Andre Mødre kunne maaske øve en større Magt over sine Børn, og navnlig over Naturer som Emils, men Ingen, paastaar jeg, har ~~dy‹bere› og~~ alvorligere *villet* det, har daglig *sat mere Sjel til* derpaa, end jeg, den i alle Livets Forhold miskjendte Stakkel – – – Gud seer og dømmer. Jeg trøster mig dog med at Børnene veed det, og naar engang Livets *stille* Timer komme, ville [8] de anerkjende det, lige som han – den Eneste paa sin Dødsseng anerkjendte det. – Hvad der af en dyb Sjel – var den end ikke en Moders – er flydt over i deres, vil da vækkes og komme til fuld Bevidsthed; selv oplever jeg det maaske ikke.

Nu maa jeg sige Dem Farvel, inden jeg fristes til at skrive mere; ~~og~~ alt maa have sine Grændser saa og den Tilladelse at skrive lange Breve.

Overvei hvad jeg her har meddelt Dem bedste Ven! overvei det paa bedste Maade, jeg har saameget som muligt fremhævet de individuelle Grunde der taler for den forandrede Plan, da jeg veed disse ogsaa hos Dem maa veie meget i Vægtskaalen. Med en vis Uro imødeser jeg Deres Svar. Lad mig dog høre lidt ogsaa fra Dem selv og Deres Maria;[k61] er det Fru Sibbern, er det Dem selv kjere Sibbern der er syg at De have ‹valg›t det fjerne, fremmede Bad? Det gamle Rygte at De vil tage Afsked høres nu igjen sammen med Deres Navn. Kan det være muligt! det virker nedslaaende, fra hvilken Side man seer det. Ingen vil kunne udfylde hin Plads, hvortil der skal en saa mangesidig Qvalifikation, saaledes som baade De og Fru Sibbern. Det er ogsaa Alles Mening, hvem jeg har hørt tale derom, det er dog maaske ikke Alvor. Vort Lands Forhold vilde ikke tilfredsstille Dem – og – *Landlivet* endnu mindre. Hvad er dette for noget Sørgeligt at Landets Hovedmænd gaa trætte, de bedste, de ædleste Kræfter holde ikke ud. Med stakkels Welhaven[k62] er det vist meget betænkeligt – saa nu, han~~...~~ der syntes at have en Halvguds Liv og Styrke! – – Han kom pludselig efter halvendt Kuur tilbage fra Sandefjord, desværre vist et Tegn paa at denne ikke er slaaet an. De skulle nok til Vinteren opholde sig i Kjøbenhavn, At W reiser og forsøger et andet Opholdssted er saa rimeligt, men *Kjøbenhavn*!! Han selv befinder sig, tror jeg, ganske villieløs ligeoverfor alle Planer. Munch[k63] er reist, til Rom tror jeg. Han kunde «ikke holde det ud» her sagde han. Bjørnsen[k64] reist, men han har nu engang Lænken om Benet, han maa hjem igjen, for at see at redde det paa Afgrundens Rand sig befindende Theater,[k65] eller give det et Puf til, saa er det færdigt. Nu hedder det at Møllergadens Theater skal organiseres igjen med de Udskudte fra Christianiathe‹a›.(!)

Hvad skal jeg sige til et Brev af denne Længde? Hvad Modtagelse kan det vente sig! Jeg maa stole paa at Badelivet har ~~nogle~~ lange ledige Timer, og tillige regne paa at en af disse ville føre et hurtigt Brev tilbage til

Deres meget hengivne

Camilla Collett.

Min Adresse er ..(*Uranienborg*.) Christiania.

13. september 1865. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k66

Christiania d 13de Sep. 1865.

Kjere Sibbern!

Der kan undertiden ligge Ting trykkende og ulmende i vor Bevidsthed, der kun vente paa et Stød for at vaagne ret og blive os klare. Et saadant Stød var det lille Besøg hos Dem, nærmest foranlediget af min store Bekymring for Emil.k67 Det Spørgsmaal vaktes da igjen levende for mig: *kan* jeg, *bør* jeg længer modtage det Bidrag De yder mig, som De maaske engang af et godt og overstrømmende Hjerte bød, men som ~~<nu>~~ – hvem kan vide det! – Virkeligheden med sine mange 1000 Krav ~~paa~~ maaske nu gjør mindre let atn41 præstere[k68] – staar jeg Ingen i Veien der havde nærmere Krav til det? etc.

Jeg har lidt usigeligt ved den Tanke at De [2] kjere Sibbern, maaske kunde nære Frygt for at Deres Velgjerning var spildt paa Emil og at han ikke for Fremtiden vil gjøre sig værdig til den. Jeg har lidt mere ved denne Tanke end ved Frygt for Tingen selv. Thi, med Guds Hjelp! – jeg nærer den Fortrøstning at denne frygtelige Ulykke ikke vil indtreffe. Emils Iver og Æresfølelse skaln42 vaagne mer og mer herefter og han vil tage sin Mon igjen. Der er intet Slapt eller Lavt ved E; – i alt hvad han foretager sig *dreven af Lyst*, jeg mener ikke det blot *amuserende*, viser han Udholdenhed, ja Ihærdighed. Jeg *maa tro paa ham*, for at holde ham oppe i denne Tid. thi i Sandhed, ved slige Leiligheder erfarer man ikke meget af Kjerlighed og Opmuntring. Staar man i en stor Kreds og man vover at tage Initiativet i Noget, uden at have spurgt alle disse Hoveder tilraads, saa veed man forud hvorledes Tingen betragtes. Fordomme ere det vanskeligst af alt at bekjæmpe. Men jeg trøster mig med at dette har været ens saalænge Verden har staaet, at Alle[n43] der have brudt sig en Bane udenfor den afstukne, have mødt denne Slags Modstand.

Det er ikke min Mening pludselig at unddrage mig den Velgjerning De yder ~~mig~~ os. I en Stilling som min har man ikke Raad til overdreven Stolthed. Men jeg vil stille Spørgsmaalet saa: kan De og vil De yde mig denne Hjelp ~~endnu~~ *de Par Aar* [3] der endnu forestaa, medens Emil nyder Uddannelse paa et Institut, saaledes at ~~han~~ den, fra det Øieblik han ansees istand til at gaa ind i et Arbeide, ophører? Deres Godhed vilde jo dog, i det Fald han var gaaet den militaire Skole igjennem, maaske strakt sig til Fuldendelsen af denne, altsaa i et noget længere Tidsrum. Vil De gjøre det *muligt*, at dette Forsøg med ham anstilles thi uden de Midler *ubeskaarede* vi hidtil have havt at byde over, indser jeg virkelig ikke hvorledes vi kunde tænke at sætte den nye Plan igjennem, (eller overhovedet nogen Plan.) Deres Løfte om at tale med Kongen[k69] derom tør jeg minde Dem om.[n44]

Ogsaa jeg tør for mit Vedkommende modtage det uden at rødme. Kjendte De mit *virkelige* Liv, vilde De idetmindste ikke finde dette Offer spildt paa En der ikke behøvede det, og derfor heller ikke fortjente det. ~~Jeg~~

Det er sandt, der er noget i min ydre Habitus og Optræden der kunde let skuffe, og forlede en Overfladisk Skuende til falske Domme. Jeg har sagt det og siger det endnu engang, jeg kan ikke give Slip paa ethvert Skjønhedens Spor omkring mig. I Klædning i min personlige Omgivelse maa jeg holde ~~paa~~, saavidt jeg kan, paa hvad Natur Opdragelse og Vane har gjort til en Nødvendighed. Min Smule selskabelige Stilling afhænger ganske deraf. Men de Savn, de Fornægtelser hvormed denne Indrømmelse maa kjøbes, ere ogsaa saaledes, at maaske Ingen anden kunde holde dem ud. [4] Jeg klipper og syer mit Tøi selv, ligetil Hatte, jeg eier ikke fast Tjenestepige, ikke en Avis, ikke Skorsten hvorpaa man udenfor det reglementerede Klokkeslet kunde koge en Kop The, ingen Bekvemmeligheder, uden dem som findes i min Dagstigstue.[n45] Jeg kjender hverken Omhu, eller Pleie, Meddelelse eller Deltagelse; blev jeg syg, vilde jeg være aldeles forladt. Ved De hvad det vil sige at komme hjem til de tomme, mørke Stuer, og selv tænde paa, da min Pige gaar Kl 8? Dette er altsammen Kjendsgjerninger som mine nærmeste Venner kjender til, foruden andre haarde Betingelser i min Tilværelse her paa dette Sted, som det er overflødigt at nævne. En Mand der skuer dybere end Folk i Almindelighed yttrede til en Dame forleden der var Tale om Tilstanden her: «Fru C. er en psychologisk Mærkelighed, jeg erklærer hende for det stærkeste af alle herlevende Individer.» En hel Tragedie ligger der skjult i dette Udsagn; jeg forlanger ingen bedre Gravskrift.

Behøver jeg at fortælle Dem dette? o nei, ikke Dem, De har Hjertelag – Følehorn som Collett[k70] kaldte det – til at forstaa. Men Sibbern, skulde det ikke hænde

undertiden at Andre udtalte en skjæv Opfatning af mig og min Stilling – husk da hvad jeg her har sagt! Da Fru Agnes Sibbern[k71] sidst hos Dem to Gange fortalte mig at hun havde «taget mig for en Fattigkone» havde jeg nær svaret «at bedste Frue, jeg er det jo ogsaa, De har ikke taget Feil! Troede jeg ikke om Fru A. at hun var en venlig, braadfri Sjel, vilde jeg taget det for en bitter Satire. –

Min Hjemreise Søndag paa Bjørn F.[k72] foregik under et Crescendo af ondt Veir, der endte i et saa gedigent Regnveir, som nogensinde kan gjøre en Landstigning[n46] fortvivlende – især naar man skal søge Nøgelen ude i Byen (sic!) Der var imidlertid god‹t› Selskab ombord, Frøkenerne Vedel, vor gamle, venlige Bekjendt Biskop Arup[k73] etc. Tak, uendelig Tak for Deres Venlighed mod mig sidst.

Deres meget forbundne Camilla Collett.

1. oktober [1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k74

Christiania den 1ste October

Kjere Sibbern!

Et lille Brev,[k75] skrevet kort før Deres Afreise fra Moss, vil forhaabentlig have naaet Dem forinden. Jeg troede ikke at burde vente Svar derpaa, inden De havde fundet Anledning til at tale med Kongen[k76] ang. den omhandlede Sag, og jeg vilde naturligvis taalmodig ventet indtil De fandt det selv beleiligt at meddele mig noget derom, naar ikke Omstændighederne tvang mig og gjør en Paaskyndelse nødvendig. Det er min Plan at rykke op med Emil[k77] herfra inden ganske kort Tid. Uagtet Indhentningen af hans Majestæts «Sanction» mere maa betragtes som en Formalitet, finder jeg dog et saadant Tilsagn uundgaaeligt nødvendigt, ja det er hverken rigtig eller passende at foretage noget afgjørende Skridt forinden.

Efter alle Oplysninger jeg har inddraget og efter en endelig skriftlig Erklæring fra Ingenieur Pihl[k78] er *Stokholms Skole*[k79] det Sted hvor Emil bedst kunde faa sin foreløbige Uddannelse. De udenlandske polytechniske Anstalter fraraades ham som dyrere, og fordi næsten alle – ialfald alle i Tydskland og Schweiz kun meddele *theoretisk* Undervisning. Indtrængende har jeg til det sidste forestillet Emil Vanskelighederne, de Fornægtelser der maa øves for at naa et respectabelt Maal paa denne nye Bane, [2] forestillet ham Følgerne af at rykke op for baade mig og ham fra Hjemmet. Men jeg kunde ligesaagodt tænke paa at opholde en Kugle i sit Løb. Saa faar det da skee! For mig er der *en Mulighed* i at kunne drage med til Stokholm. Der findes idetmindste nogle hjemlige og beslægtede Elementer, der ganske vilde mangle i en udenlandsk fremmet By. Gud ved, at jeg nu da en saadan Flytning for Alvor forestaar og til St., har mindre Mod paa den end jeg tør tilstaae for Nogen. Men jeg kjender idetmindste klart min Stilling, jeg veed hvad *den* har at vente der ingen, hverken huslig eller selskabelig Stilling har, der intet Adgangstegn[n47] bringer med, uden til den Plads en ubemidlet Enke vil indtage, der

lever for sin Søn. Har jeg nogle Evner der kræver en større, ~~der~~ da skal jeg vide at indordne dem, hvis nødvendigt er. Jeg veed der er Kløvter derinde der ikke kan overskrides, men jeg skal heller ikke forsøge det. Andres «Exklusivitet» og Kræsenhed respecterer jeg, den paabydes dem ofte af Lover de ikke kunne bryde, men jeg har ogsaa min Kræsenhed. Saa vil jeg neppe gjøre mange Bekjendtskaber; maaske træffer jeg paa venlige Mennesker. Mit Haab er at jeg kan leve i *Fred der*, og ikke besvære Nogen.

Hovedsagen er at Emil gaar fremad. Han tager nu igjen Timer paa Skolen ligesom han hører Forelæsninger paa Universitetet. Om Eftermiddagen arbeider han nogle Timer paa et mekanisk Værksted.

Og, tør jeg ikke stole paa at jeg ogsaa derinde vil have [en] om end ~~en~~ fjernere stillet Ven i Dem, hvem jeg tør spørge til Raads? havde jeg ikke denne Tro vilde jeg være meget modfalden.

Min Bøn til Dem er nu, snarest muligt [3] at meddele Kongen den forandrede Beslutning Omstændighederne tvinge mig til at tage med Emil, og mig Resultatet af denne Meddelelse.[n48] Kan dette ikke naa mig forinden den 19de denne Maaned. da jeg paa Grund af Husomflytning agter at tage herfra med Dampskibet, maa det Hele udsættes til Vaaren, da jeg ikke ~~vover~~ tør vove en Vinterreise. Til Fru Anna Schjøz[k80] skriver jeg angaaende Logis, der helst ønskes i en Familie.

Idet jeg beder frembaaret min Kompliment for Fru Sibbern,[k81] undertegner jeg mig hvad jeg til det sidste vil vedblive at være

Deres trofast hengivne

Camilla Collett

Da det er mig umuligt at faa opspurgt Fru Schiøtts Adresse, vover jeg at bebyrde Dem med Besørgelse af Indlagte til hende.[k82] De maa gjerne læse det.

S: T:[k83] Statsminister G. Sibbern Exell.

[Oktober 1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k84

At Samtalen i Gaar har efterladt et smerteligt Indtryk vil De vist selv have følt. Af hvert Ord maatte jeg uddrage hvor urigtigt De fandt det, at jeg var kommen her, hvor uvelkommen jeg med andre Ord – var. Jeg har dertil kun et Svar: Her var intet Valg. Mit personlige Ønske *pegte ikke til dette Sted,* men til et *Andet*,[n49] der lovede mig en mindre forkuet og skjør Stilling end den jeg maaske vil indtage her, men jeg havde selv forlangt af den Mand der raadet mig (P.)[k85] at der blot skulde tages Hensyn til Emils[k86] Bedste, og han anviste os Stokholm.

Jeg bønfalder Dem Sibbern, for det Venskab De har vist mig hidtil, og for *hans Skyld*, hvem *jeg* skylder Deres Godhed mod os, nær ingen uvenlige Tanker om mig! Jeg kan ikke bære nogen Uvenlighed nu, jeg har lidt saa ubeskrivelig for denne Sag; her skulde, haabede jeg Maalet være. Vær venlig og lad Deres gode Hjerte tale.

Emil kommer til Dem med en Bøn om [2] han af Deres Haand kunde erholde det lille «Betyg for god Freid»[k87] som Directeuren har affordret ham, hvortil jeg føier min Anmodning, om hvis Opfyldelse De gav mig Haab i Gaar: om at maatte hæve det mig tilstaae‹d›[e] Bidrag *her,* paa Stedet; og om muligt strax, det for indeværende Maaned, da det uforudseete Krav paa Forskudshonorat til Anstalten – bringer lidt Forvirring i mit Overslag. Fra Brynie[k88] til hvem jeg skrev fra Gothenburg, venter jeg snarest at høre.

Deres meget forbundne Camilla Collett

Til Statsminister Sibbern Excellenz.

13. november [1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k89

Blasieholmstorg N° 10 den 13de Nov.

I dette Øieblik modtog jeg den saa længselsfuldt ventede Forstrækning fra Brynie.k90 Idet jeg gjentager min Tak for den Støtte De har været os i vor Forlegenhed, vil jeg bede Dem tro om mig, at Intet – ikke Nøden selv og dens mangehaande Følger, har været mig pinligere end at begynde mit Ophold paa dette Sted, med at forøge allerede store Forpligtelser.

Uagtet jeg tør sige at jeg i Detaillen er ordentlig og nøiagtig, mangler [2] jeg vistnok det «beregnende Overslag». Men at En der netop besidder dette i en høi Grad, nemlig vor brave, gode praktiske Brynie, ogsaa heri kan komme til at tage feil, vil De bedre kunne see af Indlagte, som jeg beder Dem være uleiliget med at læse igjennem.

Emilk91 har idag meldt sig ind, og begynder imorgen sin Skolegang. Det er min sikre Fortrøstning at han skal opfylde Deres og vor Alles gode Forventning om ham. Den Dag jeg kan sige dette skal al Nød og Kval være glemt.

Deres meget forbundne Camilla Collett

Til Statsminister Sibbern, Exell..

[3]

Afskrift ud af min Notitzebog.

Bringe Tøiet ombord		2 [Ort]	3
Dampbaadsbillet for to	6	3	18
Fortæring og Drikkepenge ombord	1	3	8

Transport af Tøiet til Göttahotel		2	
Hotel Götha (9 Rgsd 35 Øre)	2	1	17 ½
Medbringelse af Tøiet til Banen (75 Øre)		1	
Jernbanebillet for to[n50] (50 Rgs)	12	2	12
Fortæring paa Veien (1 – 25)		1	12
Jernbane-Transport af Tøiet (18 Rgs)	4	2	12
Fra Station til Hotellet (2)		2	12
Reisen tilsammen har kostet	29 Spd	2	22 ½

(Brynie havde calculeret 14 – a 16 Spd omt.)

I Hotel d'Angleterre:

8 Dage for 2 tarvelige Værelser, *yderst tarvelig Beværtning* (56 Rgsd. 17)	14 Spd		5 sk.
Drikkepenge (3 [Rigsd])		3 [Ort]	18
Transport af Tøi fra Hotellet og noget fra Stationen hid (3 Rgs 20)		4	
	45 Spd		21 ½ sk

Afslutt av ett nytt Vatikgebyg.

Lönga Tåud anbud		4 — 2	3
Dampbaadsbillet for do		6 — 3	18
Forlegning og Drillegange anbud		— 1 — 3	8
Transport af Tåud til Gullesfjell		— " — 2	—
Fabel Gokka — —	(9 Dgr. 35 Gr.)	2 — 1	17½
Mellemregning af Tåud til banen	(75 Gr.)	— " — 1	— "
Jernbanebillet for do	(50 Gr.)	— 12 — 2	12
Forlegning paa Stasjon	(1 — 25)	— " — 1	12
Transport af Tåud	(18 Dgr.)	— 4 — 2	12
Fra Stasjon til Fabellet	(2 +)	— " — 2	12
Reiser tilsammen Gardefjell		— 20 Gr. 2	— 22½

(Forgjeis paade arbeidsmænd 14- a 16 Gr. pr. mnd.)

I Fabel Arbeidere:

8 Dage for 2 forskjellige Arbeidere, gjennemsnitlig Lønsordning	(56 Dgr. 17)	— 14 Gr.	— 5 Sk.
Drillegange	(3 ")	— "	— 3 Sk. 18
Transport af Tåi fra Fabellet og nogot for Vatikmaan Gjel	(3 Dgr. 20)	— "	— 4 — "
		45 Gr.	— " — 21½ Sk.

21. november [1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k92

Tirsdag 21de Nov.

S: T:k93 Statsminister Sibbern!

Den gjentagne Venlighed at ville see os hos Dem er mere end jeg kunde vente og jeg behøver ikke at sige Dem, hvormeget den under andre Omstændigheder vilde været sat Pris paa. Men jeg kan ikke nu modtage den, al min Følelse modsætter sig det. Jeg er ude af Stand til at besøge Nogen og vilde kuns være en daarlig Gjest. Jeg var allerede før jeg kom hid overordentlig medtaget baade paa Legeme og Sjel, og havde inderlig trængt til at et venligt Ansigt havde mødt mig. Det er ikke for at beklage mig over at dette ikke er skeet, det er kuns Virkningen deraf paa en allerede før saaret Sjel jeg har min uimodsigelige menneskelige Ret til at beraabe mig paa, naar jeg nægter at gaa ud til Nogen. Havde jeg kunnet overvinde den Skræk jeg nærer derfor, vilde jeg næst den Visit jeg aflagte hos Dem, ogsaa opsøgt de andre Norske Familier her. Vel kjender [2] jeg dem ikke personlig, men man har fra alle Kanter forsikret mig, at Fruerne Løvenskjold,k94 Bretteville,k95 Schlytterk96 etc. vilde taget artig og venlig mod mig.

Det vilde gjøre mig ondt skulde Emilk97 lide under dette og jeg vil bede Dem ikke unddrage ham Deres Godhed derfor, men tillade ham engang imellem at besøge Dem, kann51 kom meget oplivet hjem af den Venlighed De sidst havde vist ham.

Med min bedste Tak og Hilsen til Fru Sibbernk98 for Indbydelsen

Deres meget forbundne

Camilla Collett

[November–desember 1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k99

S: T:[k100] Statsminister Sibbern.

Breve hjemmefra[k101] bragte mig en sørgelig Efterretning, at min kjere, gode Rosa Vedø[k102] er død. For Familien et uerstatteligt Tab. Hun styrede i de senere Aar Faderens[k103] Huus og var Lærerinde og Moder for sine mange Sødskende, og dette med en opofrende Iver, som hun kun kan have øst Kraft til i den stærkt religieuse Sindsstemning der i de senere Aar havde grebet hende. Desværre var hendes legemlige Kræfter ikke en saa anstrængende Post voxen.

Da hun en Tid opholdt sig i Deres Moders[k104] Huus, et Ophold som hun altid med den største Kjerlighed erindrede, vilde jeg ikke undlade at meddele Dem Efterretningen, overbevist om at De har en deltagende Tanke tilovers for

Deres meget bedrøvede

Camilla Collett

[19. desember 1865]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 5

k105

S: T:[k106] Statsminister Sibbern!

Emil[k107] er en daarlig Mellemmand, det er ikke at vente, heller ikke at ønske, at han skal forstaa de Grunde der saa sørgeligt har forrykket mit Standpunkt ligeover for Dem. En mundtlig Samtale vilde maaske ført til en forsonende Udgang, men Anledningen dertil synes ikke at ville finde sig, derfor vil jeg skriftlig forsøge det. Men det skrevne Ord er plumt og haardt og kan ofte gjøre Galt værre, og jeg gjentager det, en Samtale vilde ogsaa derfor været bedre, da jeg ~~nu med~~ med mere Fatning og Ro kunde forklaret mig nu, end det var mig muligt de forrige Gange.

Naar De yttrer at De kun har sagt mig – «Sandheder», saa indrømmer jeg, at der gives Forholde og Situationer i Livet, hvor selv Fjerntstaaende *kan* sige hverandre Saadanne og her gjælder vel fornemmelig hvad Franskmanden siger: c'est le ton qui fait la musique.[k108] Men disse Sandheder, der ere sagte mig, have gaaet mig [2] meget nær, fordi de syntes at vidne om et Omslag i Deres Tanker om mig, hvorpaa jeg nu minst var forberedt, fordi de angrebe mig i et Punkt, hvori jeg efter menneskelig Mulighed ikke kan gjøre mere, i det der volder mig selv smerteligst Bekymring og Uro, nemlig i min Egenskab, eller om jeg tør udtrykke mig saa, min Fortjeneste som Moder. Der bebreidedes mig snart sagt Alt hvad der staar i Forbindelse med denne – ak jeg troede nu endelig udkjæmpede Sag! *At jeg kom med*, at jeg ikke havde raadført mig desangaaende, at jeg ikke havde sikkret mig Hjælp ved min Ankomst, at vi ikke strax havde opsøgt *Dem*. etc. Dertil svarer jeg:

Jeg har tilbragt den hele Sommer fra det Øieblik Emil gjorde Opstand med Raadslagninger og Overveielser. Den første til hvem jeg skrev – og for hvem jeg grundig udsatte Sagen i alle dens Betænkeligheder og Tilskyndelser, var – *Statsminister Sibbern*, fra hvem jeg *dengang* erholdt et *venligt* og *trøstende Svar*.[k109] Dernæst bleve Alle, der paa nogen Maade kunde give Raad, ~~blev<e>~~

adspurgte, fra Emils Lærere, indtil de ~~i Faget kyndige~~ Mænd af Faget hvis Kyndighed og Erfaring jeg maatte tro paa, og endelig, med disse Resultater vundne, saa at jeg havde *noget* at støtte mig til, meddelte jeg Sagen til *min Mands Familie*. Der er i *dette Stykke* ingen Forsømmelse begaat, [3] nei aldeles ingen. At det voldte Betænkning her kunde man forudsee, det var jo saare rimeligt Men ikke anderledes end at Fru Stenstrup[k110] og Carl C.[k111] vare enige med mig ~~da vi skulde reise~~ tilsidst i at her var intet andet at gjøre, end at føie Gutten. Amtmandens[k112] udtalte sig slet ikke derom, det vil sige, de vare saa tause som det paa nogen Maade gaar an, naar man meddeler en Sag der angaar deres egen Slægt. Jeg har deraf sluttet at de misbilligede den. Om de til Andre tydeligere har udtalt denne Misbilligelse kan jeg ikke vide.

Om hvorvidt jeg skulde følge med Emil, deri kunde neppe noget Menneske raade mig, men kun min egen Samvittighed. I praktisk Henseende har det ~~maaske~~ neppe været et Feilgreb; *maa‹ske›* jeg kunde levet mindre slet hjemme, ved Deling af vore smaa Midler? ~~m~~‹o›g i en anden Forstand kan jeg ikke angre ~~det~~ at jeg drog med. Det er min eneste Trøst under mit sørgelige Fangenskab her, at jeg føler hver Dag, ja hver Time, hvor nødvendig jeg er for Emil.

Naar De endelig under Deres Besøg i vort Logis paa Blasieh. forekaster mig, ligesom begrundet i en dadelværdig Forsømmelse og Ligegyldighed at Emil *to Dage* senere end paatænkt meldtes ind paa Instituttet,[k113] saa kan saadan Bebreidelse kun have sin Grund i den samme Mistillid der er bleven vakt mod mig. Denne Bebreidelse har især smertet mig. Jeg gjentager, her var intet Valg. eller rettere, har man Valget [4] mellem at ~~op~~fyldestgjøre en allerede udløben Kontrakt, det v s. Gjæld (Hotellet) eller en der først skal afsluttes, saa vælger man det første.

Der gives Fordomme som aldrig dø, som ville forfølge mig til jeg lægges i Graven. Jeg indbilder mig at have bekjæmpet dem, at have i Skrift Ord og Gjerning, ved en mere en[n52] 30 aarig – *Udstilling* at have godtgjort at jeg i Livets almindelige borgerlige Anliggender er saa god og paalidelig som Nogen anden, men nei forgjeves! ~~Men~~ Ak selv veed jeg bedst, at jeg maa lægge min hele Sjel i Alt hvad jeg foretager mig, og skulde jeg det ikke i det der ligger et Menneske nærmest, i Forholdet til Børnene? Jeg kan feile, gaa for vidt, trætte Andre og plage mig selv, *men letsindig overfladisk* kan jeg ikke tage Noget. Jeg har Venner der anerkjende dette, men Ingen har det saa som *han* der ganske har kjendt mig. Hans sidste ~~skrevne~~ Villie,[k114] det sidste skrevne Ord af ham (hans Dødsdag indfaldt i Gaar) var: C! «Du maa beholde Børnene hos Dig og lade Ingen anden opdrage dem»,

Saavidt som Omstændighederne tillod har jeg opfyldt dette hellige Bud. Robert, Oscar[k115] have dog været hos mig til deres 11 Aar, Alf[k116] indtil fyldt‹e› 20.

Dette var hvad jeg havde at sige Dem. Fra mit Standpunkt føler jeg mig ikke uværdig til at modtage den Gjæstevenlighed De gjentagne Gange har tilbudt mig, men jeg forstaar ikke at jeg ikke er det fra Deres, Jeg vilde med Glæde lyttet til et venligt forsonende Ord der sagde mig at jeg havde taget Feil at det ikke var saa slemt ment, der lod mig tro at jeg virkelig var velkommen.

29. desember 1865 – 2. januar 1866. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k117

Nat til Lørdag 29de Dec. 1865

Der laa saa megen Trøst og Hussvalelse[n53] i Dine kjerlige Linier[k118] min Alf, Tak for dem! De maatte komme fra Hjertet da de gik til Hjertet. Ak ja, lad det være en Forgjettelse, at vi tør tro paa lykkelige Dage som dem Du beskriver. Et saadant Hjem, ikke rigt men heller ikke for tarveligt, hvor den lille prøvede Vennekreds kunde samles, hvor jeg engang kunde nyde den Lykke *at føle mig som det Centrum* hvorom *mine Børn samledes* – ak ja et saadant Hjem kunde tænkes, der ere mange Elementer dertil, jeg *burde* og kunde føre et selskabeligt Hus i en bedre Forstand, men ak Hindringerne kjender Du! Disse lumpne Bekymringer der nu for Alvor kan siges at have slaaet Rod i mit Liv og som ville følge mig til det Sidste. En *tarvelig* Selskabelighed kan ikke føres i Christiania, Kravene til den ere uhyre og *de Unge* ere mest forvændte. Hvem kunde hamle op med det de ere vandte til at søge i ethvert Selskab som *Hovedbetingelsen*, nemlig de bugnende Borde, Vine etc. i Overflod? Ingen aandelige [2] Betingelser for at føre et behageligt Hus forslaar i Christiania, derfor lever jo den intelligenteste[n54] Del af det gjerne indgetogent og *pauvert*.[k119] Nei aldrig skal jeg see mine Gutter, mine pene vakkre Gutter danse i mit Hjem, men altid hos Fremmede, aldrig see dem hos mig samlet en Søndag. Men tak fordi Du udtalte Ønsket om et saadant Hjem! allene det har qvæget mig, i min forsmægtende Tilstand her.

2den Januar. Fra et almindeligt Standpunkt seet, maa jeg jo bitterlig angre, jeg vil ikke sige hele Reisen, men at jeg valgte Vinteren, og ikke ventede til ~~den~~ Vaaren, da Alt ~~er~~ gestalter sig blidere og gjestmildere. Jeg havde da puslet lidt i Vinter med Ordningen af Brevene. medens jeg nu er magtesløs til Alt, ja til en Grad som Ingen kan forestille sig. Emil[k120] havde kunnet finde en midlertidig Undervisning. Men nu er det skeet, og jeg er i Fælden, hvorfra jeg ikke øiner nogen Udvei, levende eller død før Sommeren. Min Trøst er at jeg hver Time paa Dagen føler hvor nødvendig

jeg er for Emil, det er let sagt at ~~‹alene›~~ man kunde sendt ham hid, eller til et andet fremmet Sted alene som saa mange Andre, men de som sige saa, kjende ikke Emil. Hvem staar *her* færdig til at optage ham, afgive Raadgiver og Mentor for ham med andre Ord stadig offre ham sin Tid? Et Høitidsbesøg henne hos Sibbern[k121] skal isandhed lidet forslaa til En der trænger til Ledelse for hvert [3] Skridt, indtil han lærer Leveskik og ~~den~~ almindelige Forstand paa at omgaas Menneskene. Saa stræver jeg med ham hvad jeg kan, og beder Gud idetmindste lade mig øine nogen Fremgang at ikke alt er forgjeves, og fremfor Alt give mig Kraft til at holde ud. Der skal større Fornægtelse end jeg havde tænkt, til at «gaa i Spand» sammen. Endnu mere *af Natur*, end i *vor Alder og dens Krav*, ere E. og jeg forskjellige. Hvad der er en Nydelse for ham er ofte en udstuderet Lidelse for mig. Han synes at trives ved dette Hus, han har Kammerater, generes ikke af indestængt Luft, spiser som en Tærsker af Mad jeg nep‹p›e kan smage, medens han ofte opholdt sig over[k122] den udsøgt gode Hotelmad hjemme at den var «for fin» Han har Støvler til at trave omkring med, medens den evige Tø og Smuds paa Gaderne, holder mig inde i mit Bur her, kort vore Vilkaar ere yderst forskjellige. Men i Et maa vi begge stemme af fuldt Hjerte, et *snillere, venligere,* og gjennem *hæderligere* Folk end vor Værtinde ~~og~~ den lille pene Fru Gottknecht og Alle her, inklus. Pigerne, har jeg aldrig truffet. For den Sags Skyld skulde jeg ikke ønske mig noget bedre Sted, og jeg føler mig overbevist om at et længere Samliv kun vilde styrke og forøge den[n55] gode Forstaaelse, om det var muligt. Hemmeligheden heri bestaar jo meget i at jeg paa bedste Maade skjuler de Savn jeg her lider, thi billigvis[k123] kunne de ikke tilregnes hende eller Nogen. Vi betale som de Andre og maa følgelig tage det som dem. Men den [4] udmærkede Elskværdighed de vise os vil gjøre det meget bittert engang at bryde op, hvortil jeg dog desværre tilsidst bliver nødt. Det er saa sin Sag, min kjere Ven, at jeg lider af «Mangel paa Næring» Jeg er aldrig sulten, men i Længden gaar dog denne Tilstand ikke, især at jeg maa undvære The, og ethvert styrkende Middel lidt Vin eller deslige hvortil jeg her ikke har Raad. Logiet er dertil mere end billig trist, og langt fra Centrum – samt isærdeleshed fra Emils Anstalt, der ligger i en anden Extremitet af Byen – nemlig like ved Enden af Drottningegatan, vestlig medens vi bo paa Ladugaardslandet i Nærheden af Djurgärden. – Fru Thaulov[k124] var saa venlig at skrive til mig. Hils hende paa bedste[n56] og si at naar «min Udsigt» bliver engang lidt lysere, skal jeg svare. Thaulow[k125] kunde ikke fornægte sig i de 3 Linier «der skulde indeh‹o›ldt en venlig Hilsen til mig», optages de 3 af Spørgsmaalet om den velsignede Pakke Emil skulde befordre fra Gothenb. hid til en Apotheker Beckman. Samme Pakke indeholdt naturligvis hans Broschurer etc. hvormed nu denne skulde lyksaliggjøres. Jeg vil nu bede Dig hilse Apothekeren at Emil i Gothenb. fik den Besked at *Pakken allerede var fremsendt efter sin Ad.* Brevet E.

havde med, og som skulde afleveres her, maatte han tilsidst kaste i en Postkasse, paa Lykke og Fromme, *da Hr B. var flyttet* og han (E.) endog ved at høre efter paa flere Apotheker ikke fik ham opspurgt. Mellem os sagt ærgrer det mig lidt at min lange ~~ved Studium af~~ Dithyrambe[k126] hvori der ligger meget Arbeide, skulde blot forsvinde i H. T.s Lomme med andre Ord i hans bundløse og selvgode Forfængelighed.

Jeg faar undertiden laant Norske Aviser af Sibbern ligesom jeg ogsaa af en anden Norsk har havt Orla Lehmanns Bog[k127] til Gjennemlæsning. At den Maade han omtaler baade Fader og Henrik[k128] paa har oprørt mig kan Du begribe. Lade de Norske sig fange i denne Smigerfælde, der naturligvis gaar ligefrem ud paa en skandinavisk Propaganda, saa ere de rigtig usle. Tonen i det hele Skrift er et non plus ultra[k129] af dansk Hovenhed og Flothed, og det vrimler af faktiske Urigtigheder. At Henrik døde «venneløs forladt af Alverden,» er ligesaa *usandt* som det klinger parodisk[n57] at Welh.[k130] «er bleven *Studenternes Yndling*». ~~En underlig Mani har Manden (den er fuldkommen jødisk) for at fremdrage de nærmeste gen‹a›logiske Oplysninger, og stille dem~~ [5] En underlig Mani har Manden med hine genealogiske Oplysninger (fuldkommen jødisk!) som han paa en egen parodisk Maade stiller op bag vore berømte Personligheder, om den Ene oplyses at han er Søn af en Bonde, den anden af en Færgemand, den 3die af en Smed, den fjerde har staaet i en Isenkram~~handl~~boutik, den 5te hos en Svedskehandler, Havde han knyttet en stor Tanke til dette og tilføiet at snart sagt alle vore store Begavelser ere udgangne af Folket~~s~~ at disse, navnlig Bønderne i vort Land i Sandhed ere Landets Marv dets oprindelige Adel saa havde dette taget sig bedre ud. For den haanlige Partiskhed hvormed han omtaler Alle der ikke have smigret for Danmark, burde han sættes tilrette, og navnlig for hvad han siger om Fader og hans Bog «Danmarks politiske F.»[k131] Hr Orla Lehmanns hele Værk er et levende Bevis for at hvert Ord i hint Faders Skrift var Sandhed, behøve vi noget bedre ~~‹for› hvordan Landet saa ud da det svag i hvilken~~ end Beskrivelsen af den Tilstand Landet befandt ~~sig~~ sig *efter* at ~~da~~ ~~endog saalænge efter at~~ det som Kost- og Pleiebarn blev taget fra hin Ravnemoder, og dets Tilstand nu? Lehmanns Bog siger tydeligere end Faders hvordan vi bleve behandlede. Nok om den. Den vil være mere skikket til at bringe Tænderne til at løbe i Vand paa de danske Skandinaver, end vinde Nogen oppe hos os. Apropos om Welhaven, hvorledes staar det til med ham? jeg har ikke hørt et Ord om han er værre eller bedre, Fru Thaulow nævner det ikke i sit Brev. Maaske det kan tages for et Tegn paa at han er i Bedring. Med Glæde hørte jeg gjennem hende at Du dog var buden til Guldskoven. Igaar Nytaarsdag vare vi hos Sibberns til Middag, ganske alene med Fru Schjøtts.[k132] De ere saare artige mod os. endog Fru Sib.[k133] er venligere end jeg nogensinde har truffet hende. Der er kommet noget mildere over

hende endog i hendes Ansigt. Fru Schiøtz siger at hun er sygere end man tror og dette har havt den Virkning paa hende at hun er bleven elskværdigere. Jeg behøver [6] vel ikke at minde Dig og Oscar[k134] om [at] I snarest muligt naar Sibbern er arriveret til Ch. han reiser i Morgen, gaa op til ham. Er han ikke hjemme, saa læg Kort ned. Glem ikke heller at see til Brynie[k135] engang i mellem. jeg veed han sætter Pris derpaa og savner det naar det ikke skeer.

Og nu maa jeg engang holde op, Jeg har endnu den sørgelige Opgave at skrive til begge Rosas Søstre,[k136] ak hvad skal man sige disse Stakler? Emilies Brev[k137] kan jeg især godt lide, det er kunstløst og vidner om virkelig Følelse, Hun tror jeg har det lykkeligste freidigste Gemyt af dem, og torde maaske undgaa at blive alt for ulykkelig. Og dermed Farvel for denne Gang alt hvad en Moder kan ønske for det nye begyndende Aar det give Gud Eder Alle!

23.–27. januar 1866. Brev til Marie Colban

Brevs. 5

k138

Stokholm den 23de Januar, 1866

Paa denne melankolske Dag, som i Tristhed kun kan sættes ved Siden af *en anden Dag* i Aaret, indtil den afløses af en tredie, som de Efterlevende faar festligholde, paa denne Dag i dens sidste Time, thi Kl er 11, vil jeg skrive Dig til Adolphine. Intet venligt Blik har seet paa, mig~~<...>~~ intet venligt Ønske mødt mig, ingen har nævnt Dagen, ingen har vidst den. Emil[k139] har ikke husket den, og jeg har ikke sagt ham at det var hans Moders Fødselsdag. Er der noget grusomt i at jeg ikke har sagt ham det, saa kommer det af at man bliver grusom mot sig selv og Andre naar man har det for ondt – paa en vis Maade ondt, thi i *store* Smerter og Sorger bliver man ikke haard. Hjertet har alle sine Porte aabne. Men at sidde i et Værelse til Gaarden par terre[k140] med den evige graakolde Himmel ovenfor, gjennem alle Dagens Timer, ligesom jeg nu har siddet i snart 4 Maaneder og i disse 4 Maaneder omtrent at have tilbragt *5 Aftener* ude mellem Mennesker, det regnes ikke til de store Sorger, ja selv en Veltalenhed, mindre sophistisk mindre indtrængende end Din naar det gjælder Savn og Forsagelse, vilde neppe erklære det for noget Ondt. Virkningen har imidlertid været, at jeg disse faa Gange jeg har været ude, har sporet en Uro, en Længsel efter at komme hjem i Buret igjen. Jeg er overbevist om at man kan vænne sig til alt, endog til et Fængsel. *Engang* har jeg været i Theatret, paa en foræret Billet. (paa[n58] Operaen Wilhelm Tell). Sceneri, Sangere, Musikken selv hørte til 1ste Rang, Pladsen fortrinlig, men det stemte mig trist, [2] jeg tror Evnen til at glædes er borte. Siden vi saaes Adolphine, er der gaaet mørke Skygger over mit Liv. Disse Skygger der altid samle sig over Slutten af visse Tilværelser. Der har aldrig været nogen Lykke ved min Faders[k141] Slægt. Vi vare Alle bestemte til at lide, lide mere end Andre, fordi vi attraaede noget andet og mere end de. Der er Titanblod i os, lidt af Prometheus, lidt af Sisyphus, lidt af Ikaros, lidt af alle de Dødelige der vilde storme Himlene, og som maatte lide Straffen derfor. Saa skal jeg ende ligesom min hele Slægt ~~i A‹rmo›d,~~ i Bitterhed og Modløshed. Dette Afsnit ~~i ‹Reisen›~~ fra jeg kom hjem fra Paris er Indgangen dertil. Jeg der saa brændende elsker Skjønheden og

Harmon‹ien›, der fordrer den i Omgivelser saa som man kræver Luft og Lys, jeg har i 4 Maaneder levet og aandet i blot og bar Hæslighed. Der er ingen Udsigt til noget Bedre. Det er kun de bemidlede og Rige der kunne betale et Bedre; jeg kan, jeg tør ikke slippe Emil her i Stokh. alene, og der er Udsigt til at han maa blive *her flere Aar*. Det Tillæg af 20 Spd der ved sidste Bevilgning er tilstaaet mig, ville i disse Aar saalænge han skal frem, kun spores som en ringe Lettelse, et andet er om jeg oplever en *fuldkommen* sorgløs Tid. Dyrt og slet er Alt. Trist er Huset, trist er Gaden, triste Værelserne triste af indespærret, daarlig Luft, ved den skrabede Tarvelighed, ved visne, kolde Farver, og Savnet af Alt hvad vi ere vandte til at anse som den *nødvendige* Komfort. Inde i Stuen holdes Skole om Formiddagen, i samme Stuen skal der spises – Mad som jeg som oftest ikke kan nyde. Det er mig selv en Gaade hvad jeg lever af, jeg føler aldrig Sult. Det er ~~dette~~ et Husstel ~~‹der›~~ (her ~~er~~ *ganske almindeligt*)~~, og~~ som jeg forgjeves søger noget analogt til hjemme i Byen. Det skulde være ~~til~~ at man maatte søge tilbage til et forlængst tilbagelagt Stadium paa Landet. Men i dette ~~B‹…›~~ lever og trives lykkelige, gode, venlige Mennesker [3] uden at savne Noget. Værtinden, en temmelig ung, fin, pen liden Kone, dannet af Væsen, musikalsk i ikke ringe Grad, lever af at holde Pensionai‹rs› 4 a 5 unge Mennesker paa Emils Alder, der høre alle ~~høre~~ til den Stand vi omt. kunde siges at regne os, (et Par Baroner have endog i længere Tid boet her), dertil 2 Smaapiger med Guvernanten, en løierlig gammel Mamsel, over alle disse hviler en sand paradisisk Tilfredshed, ~~og~~ de bevæge sig mellem hverandre med en Artighed, en Venlighed som var utænkelig at finde hjemme. Ikke en Mislyd mellem disse mange har været at spore.[n59] Mod mig ere de saa rørende venlige, Pigerne og Alle at det kan ikke udsiges. Dette, i Forening med at Emil trives som en Fisk i sit Element, han har Kammerater, en urokkelig Appetit, der holder Stand endog mod – *Kaalsuppe med Sukker i*, og Ølost drukket af Ølglas, gjør at jeg holder ud i det længste. Jeg gaar der saa stille og snild jeg ogsaa og ingen aner hvor frygtelig jeg lider – Mon ikke Vorherre vil regne dette for Noget?

Den 27de. Dit Brev[k142] kom ikke til den 23de, jeg fik det først Dagen efter. Tak Du Trofaste for det! Du har havt Onkel Carl[k143] og Oscar[k144] hos Dig, Alf[k145] skriver at «3 Gutter tænke paa Dig hele Dagen» o saa er jeg jo rig enda. havde jeg blot vidst det den Dag.

Der er meget at svare paa Dit Brev, meget om os begge. «For Dig gror blot Livets Urt hjemme» siger Du. Ak ~~‹…›~~ nei! Den ~~Beskrivelse~~ Skildring Du gjør ~~over~~ af Dit[n60] nuværende Hjemliv, der med nogle smaa Modifikationer ogsaa ~~k‹…›~~ kan appliceres paa mit, modsiger denne Paastand,[n61] selv om ikke min egen Erfaring *fra sidste Aar*, var tilstrækkelig. Denne Bolig, denne Omgivelse, denne Ensomhed, denne Tomhed paa [4] Venner, Interesser, Imødekommen og d~~enne~~en Anerkjendelse, ~~man~~

Du kunde vente at høre lydt udtalt, at tænke *sig bestandig* knyttet til en saadan~~!~~ ~~‹Tilværelse›!~~ Existenz! ~~bragte mig til ‹…› ‹at gyse›~~ Den Tilfredshed eller rettere philosophiske Resignation hvor‹i›~~ed~~[n62] Du trods Skildringen hyller Dig, kan ikke skuffe mig. ~~Tilfredshe~~Den[n63] beroer paa et Selvbedrag. ~~paa den visse~~ Udsigt[en] at denne Tilstand ender staar i Baggrunden, ~~og at~~ Du ~~da~~ kan ile[n64] hen og hvile Dig paa bløde Arme der staa aabne for at opfange Dig. De Offere der maa bringes en saadan fremmet Gjestfrihed forstaar jeg godt, men tænk at ~~man~~ *lever*~~r~~! lev~~er~~ i den høieste Betydning, det vil *sige i Harmoni med sit Væsen*, indsugende af alle Porer, Liv, Aand Skjønhed, kort den fineste Næring for baade Sjel og Legeme! er Din Grevinde[k146] trættende, saa er jo Fru Chateauneuf[k147] det meget mindre og let, som Du siger, at leve med. Der er kun en Tilværelse virkelig dræbende og det er den *uskjønne*, den hvori jeg lever, *ikke baaret af aandige Interesser*. Nei bedrag Dig ikke Bedste! Tænk Dig en fortsat Tilværelse i Chr. som den Du skildrer «Arbeide», vil Du indvende! ~~‹…›~~ Arbeide? og det anstrenger ikke? fra Morgen til Aften underholde en Skok ~~med~~ baade til Tanke og Tale forstokkede Elever – maatte laase sine bedste Evner og – sin Fløielsrobe ned som ubrugbare. – *min* Fløielsrobe, (ikke mig foræret, men ‹su›rt erhvervet), *stjal man mig* til en Forandring, netop som jeg kom hjem i Fjor og gjorde min Indtrædelse i den hjemlige Huslighed med en utro Pige.

Og skulde jeg belyse Sagen med min egen Erfaring. hvad vilde der saa komme ud! Skal jeg i faa Ord skildre Dig dette sidste Ophold hjemme? Adolphine! jeg kom hjem til 1000 Bitterheder. Efter et skrækkeligt Veir naaede vi midt om Natten i Bælgmørke Chr. modtaget kun af Alf, der Dagen efter *lagde sig syg*. Syg og forkommet som jeg selv var, maatte ligge ~~uden Sengklæder~~, uden Mad og Pleie paa en Sopha i de Dage oppe hos Alf, der dog Gud ske Lov, snart kom sig. Jeg kan huske ‹…›[n65] ikke at det synger og klinger inde i Dig naar han er inde hos Dig. At have en rask, brav og tillige *kjerlig* Søn er næsten formeget for en dødelig Moder. Mere ængstelig klinger det Navn Svigerdatter. Svigerdatter! jeg spørger mig skal jeg opleve noget saadant! – Af hvad jeg har skrevet overlader jeg til Din egen Følelse og Takt at meddele; at der er Ting der ikke maa røres føler Du nok. «*Min Sorg min Skuffelse*» maa Du sænke ned i Dybet af Din Sjel. Klogest er det ogsaa at tie med Opfordringen fra hans K. Høihed, indtil jeg engang maaske har været der. Elna![k148] Du gode Gud! – hvordan det har rystet mig vil Du erfare indlagte[n66] Brev til den ulykkelige Moder![k149] som jeg vil bede Dig fæste Oblat paa og besørge hende tilsendt. Hun er dog vel endnu ikke reist den Arme! og dermed Lev 1000 Gange vel.

Camilla.

26. januar 1866. Brev til Emilie Collet

Brevs. 5

k150

Stokholm den 26de Jan. 1866

Det Sorgens Budskab Alf[k151] fortæller ~~mig~~ i sit Brev igaar, har gjort et saadant Indtryk paa mig, at, uagtet jeg maa tænke Dem, kjere Fru Emilie, utilgjængelig for Alt i denne Tid, endog for Venners Deltagelse, dog maa skrive Dem til. Ja kunde Deltagelse hjelpe, saa vil De i disse Dage ikke mangle Trøst. Elna[k152] har altid, hvor jeg har truffet hende, som Barn, som ung Pige dernede, og nu sidst hjemme i Norge, været saa sød og venlig mod mig. Dette har jeg aldrig glemt, uagtet Forholdene i den senere Tid havde ført os noget fra hinanden, og jeg vil endnu mindre glemme det nu, da jeg ikke mere skal see hende i dette Liv, da ~~vi have tabt~~ denne lyse, venlige Sjel er forsvunden af vor Kreds. Ak, selv disse mine Ord vil saare ~~Dem~~, thi hvad kan man sige som ikke vil saare Dem Arme, Beklagelsesværdige! hvert Deltagelsens Ord vil minde Dem om at hun var elskværdig, og at hun for Dem var *Solstraalen* i Tilværelse[n][n67]

[2] At ville tale om Trøst her, er en Formastelse,[k153] at komme med den gamle velmente Forestilling, at man endnu «har saameget igjen at leve for» kan være godt og rigtig nok men saalænge, endnu Saaret er saa friskt, ~~ligeledes en Formastelse~~ nytter det ikke, jeg kjender det,; et Menneske har ikke mere end *et* Hjerte der skal rumme *Alt*, og naar et saa frygteligt Slag treffer det, saa kan man nok spørge, hvor der kan blive Rum til en trøstende Tanke? I en Forstand kan *intet* i dette Liv erstatte hvad *en Moder, en Hustru* berøves ved Døden. Nei vi Mennesker kunne ingen Trøst give. ~~Jeg kjender det.~~ Vil De tro det kjere Fru Emilie, at af alle de velmente Trøst~~tiltaler~~eord der naaede mig i *mine*[n68] Sorgens Dage ~~(ved C-s Bortgang)~~[k154] er der blot bleven et[n69] eneste tilbage i min Erindring som en virkelig Trøst: og det er et Udraab af Stenstrup.[k155] Jeg vil fortælle det ganske uforvandsket og De vil *ikke tvivle paa* at det er *Ordret*. Bedst som vi sadde, ~~hver paa sin Vis~~, hans og mine Sødskende ligesom forstenede over at det Frygtelige skulde skee reiste han sig. «Aa

Skit,» sagde han, «did skulle vi Alle, og lidt før eller lidt senere, det kommer s'gu ud paa et.»

Trøst?[n70] nei det kan ingen Mennesker give hverandre. men vi kunne sige som Stenstrup: lidt før eller lidt senere, lidt mere, lidt mindre ~~lykkelige~~ lidende, vi kunne erindre hverandre om at vi alle tilhøre det samme store Lidelsens Samfund hernede, at enhver Sorg der rammer os er en Udmærkelse, et Trin der høiner os mod det Evige, at Enkelte [3] *særligen* benaades med slige Lidelsens Ærestegn, og – at en algod, retfærdig Fader vil regne dem alle. Ja jeg troer at Lidelse er Religion. Jeg maa her tænke paa hvad der fortaltes mig om den Moder der i Forgaars fulgte sine 3 *eneste* Børn til Graven. I Sverrig er det Skik, eller rettere *tilladt*, at Kvinder følge thi ikke Alle ville eller kunne benytte sig af deraf. Næst Vognen der førte hendes 3 Eneste bort, (døde i Skarlagensfeber) kjørte hun, medens man gjennem Gaderne kastede Blomster ind til hende i Vognen.

Og saa kaster jeg min lille Blomst ind til Dem arme Fru Emilie,[n71] forsmaa den ikke! Det er kun faa Ord af de mange ~~jeg har~~ der rører sig i min Sjel for Dem, Ak hvad er Lykken! og hvor findes den da! I min triste Tilværelse her paa dette fremmede Sted, kunde jeg mere end engang fristes til at misunde de Lykkelige, men sig mig bare hvor de ere? Vil Lund[k156] modtage en Hilsen fra mig den kommer fra en optrigtig[n72] Deltagende, der kan fatte hans Tab. En Ven af ham her, har taget sig hans Ulykke dybt nær. Jeg gik strax op til Gades[k157] og meldte dem det Sørgelige. Fru Gade skiftede voldsomt Farve, hun kunde længe ikke fatte det.

Med en[n73] Bøn vil jeg slutte disse Linier ~~med~~ og det er om en Photographi‹e› af Elna. Jeg vilde sætte stor Pris paa den hvis De vilde sende mig en gjennem en af Sønnerne –

og lev vel kjere Fru Emilie, Gud, den *eneste*[n74] Trøster, være med Dem og sende Dem Lindring.

Camilla Collett.

Emil[k158] har bedet mig flere Gange at hilse Dem og Lund.

12.–19. april 1866. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k159

12te–19de April 1866

Hav Tak kjere Alf for Dit gode trøsterige Brev,k160 trøsterigt fordi der raadede en kjerlig Tone i det, ak, Toner hvortil jeg nu er ganske uvant. Naar Du kunde tænke Dig hvorledes det er, ikke at have en Ven, ikke En som forstaar En, ikke En som – jeg lider – nei ikke En, ikke *en Eneste* – dog derom ville vi tale men ikke skrive.

Vi ere da flyttede. Hvad de ydre Vilkaar angaar saa er det som fra Underverdenen op til et Valhalla eller Elysyum, til de ydre regner jeg da Rub og Stub, thi ogsaa Menneskene her staa paa et betydeligt høiere Trin, end dem dernede, og mærkelig nok! (thi man har næsten ondt for at begribe det) ere Alle her *ogsaa snilde*, næsten kjerlige i deres Forekommenhed. Tænk Dig en ny elegant Gaard beliggende høiest paa Ladugärdslandet i den Gade som fører ud til Djurgården med den herligste Udsigt (Vi see ikke mindre end 8 Kirker – da vi see ud over Kirkepladsen ligeoverfor) her i denne Gaard med gentilk161 Opgang, har jeg faaet 2 smukke Værelser til Gaden, nydelig møbleret, med Gulvtepper, Malerier paa Væggene etc, vi leie dem af en snild venlig og ret dannet Kone Fru Bergendahl, men vi spise nede i 2den Etage hos [2] Vesterbergs, hvor ~~der~~ ogsaa min Værtinde og hendes øvrige Pensionairer, blandt andre en tydsk Dame, spiser,n175 ogsaa her pene dannede Folk, 3 hyggelige Værelser at færdes i, ~~‹...›~~ propert og pent serveret, og ~~meget~~ bedre Beværtning, (jeg vil dog ikke sige som vi Norske ere vandte til det), ~~men i alfald ‹...›~~ dog altid, bedre og appetitligere end nede hos Fru G.k162 for dette maa vi betale omtrent 15–16 Spd hver om Maaneden, hvilket naturligvis er noget dyrere end hvad det dernede kostede, men forholdsvis dog maa regnes for billigere, ja endog ubetinget for *ikke dyrt*. Vi maa takke Gud at vi fik det, og at vi naadelig slap fra det befængte Hus dernede. Jeg saa Fru G. inden jeg gik derfra efter at hun længe siden var erklæret for rask, hvor gyselig hun saa ud, kan ikke beskrives.

Min ydre Stilling her er altsaa overordentlig forbedret ~~t~~ men dermed er ogsaa alt sagt. De svage Traade der har forenet mig med Yderverdenen, vil sige de herboende Landsmænd, synes *ganske og aldeles* afrevne under den 7 Ugers lange Carantaine – og jeg sporer aldeles ingen Lyst til at knytte dem igjen. Der er ikke en Eneste En, af disse der drager mig – dog *dette strengt mellem os* – de havde forskrekkelig travlt for at faa Tag i mig her ved Juletider da jeg endelig ~~næsten~~ «forskræmt»[n76] viste mig paa Scenen, men det er gaaet dem lader det til som det gaar mig med alle aandløse, ubetydelige Mennesker, de slippe altid Taget, og lade mig falde, men de have aldrig Kritik nok til at skjønne hvis Skylden er. De kjende [3] ikke Formularen til at hæve Skatten. Dette gjælder da hovedsagelig Damerne, og navnlig Damerne *her*. Herrerne ere altid bedre, de eie dog deres Almendannelse, med dem kan man tale, selv om de ikke høre til dette Aandens Broderskab, hvortil kun exclusive Naturer høre, thi hvor stort er deres Tal? *Vor* lille By tæller dog ikke saa faa af disse. Man maa have opholdt sig i denne Ørken en Tid, for at tænke med Beundring og inderlig Kjerlighed paa dem der hjemme. Saadanne Mennesker som Welh-s[k163] Kjerulfs,[k164] Fru Colban,[k165] Fru Thaul.[k166] findes ikke her. Døm om min Ensomhed Alf, døm om den! hvad siger jeg Ensomhed! naar man i snart 8 Uger har været indespærret. Nu sidder jeg ved Vinduet og stirrer ud over den fremmede By med sine mange Taarne men i denne findes ikke En til hvem jeg vilde gaa ikke En, ikke En. Dog derom skulle vi tale min Alf, ikke skrive, naar vi om Gud vil sees i en lykkelig Stund. Derfor falder der mod min Villie og *Forsæt* et Ord om mine Landsmænd da lad som om det ikke stod der.

Af nogle Yttringer i Dit Brev synes jeg at forstaa at Du og maaske ogsaa onkel Carl[k167] har opfattet noget i mine Breve feilagtig. Jeg udtalte mig til denne Sidste om at Stillingen som Extra – det v. s. [4] Prøveelev ved Institutet[k168] forekom mig saa mislig fordi det her alene beroede paa Elevens Selvdrift, hvilken «Egenskab aldrig i nogen høi Grad har udmærket Emil.»[k169] Dette maa dog ikke misforstaaes derhen at jeg har Grund til at tro at E. er doven, eller paa anden Maade misbruger sin Tid derhenne. Han kommer og gaar saa regelmæssig som paa et Uhr. Sibbern[k170] har talt med Styffe[k171] ikke før[n77] længe siden, havde denne havt nogen Anke, saa vilde vi tidsnok faaet dette at høre af S. Vi vare der igaar indbudne og han var meget venlig idet han omtalte at han havde talt med Styffe. Dette hindrer dog ikke at Emil røber *først* da *virkelig Lyst* naar det gjelder *Arbeide*, For at komme til Værkstædet travede han gjerne tre Gange~~r~~ om Dagen derhen ligesom han herhjemme ogsaa filer ~~og~~ paa sine Skruer og Maskiner. Heldigvis er min Værtindes Søn af Faget, lidt Yngre end E. og disse to have et lidet Miniaturværksted inde paa hans – Hr Toms[k172] Værelse, Emil indbilder sig for

fuldt Alvor at han har opfundet en ny Construction af Maskine, et Under som naturligvis ~~ing~~hverken en[n78] Stephenson[k173] eller Erikson[k174] har havt mindste Begreb om, og dette arbeides nu paa, i bitte lidet. Indbildningerne ere jo uskadelige, men jeg kan ikke andet end fæste mit Haab til denne Ihærdighed, denne utvetydige Interesse for sit Fag Men det ophæver ikke mine Bekymringer, ikke Uvisheden om hvordan dette Maal skal naaes. Halvfjerde Maaneds Ferie! der selv naar disse kunde anvendes til Arbeide paa et eller andet Værkstæd, dog synes mig paa en betænkelig Maade standser ~~den Udvikling der skal skee ved~~ [5] ~~ved~~ den theoretiske Undervisning, og drager denne ud i det Uendelige, Kom~~mer~~ han ind til Høsten som ordinair, d v s. *fast* Elev, hvorved ~~det~~ den saameget savnede Forbindelse mellem Lærere og Eleven indtræder – saa maatte han gaa i *3 Aar* inden han ~~kan~~ tag‹e›[n79] Afgangsexamen, og hvor skulde[n80] Midlerne komme til at holde Emil her medens jeg da vegeterede hjemme da det har vist sig næsten som Umulighed – selv paa tarveligste Maade – at leve her begge? Jeg gruer for denne Deling, der vilde beredt mig den jammerligste Stilling hjemme. Maatte Gud forskaane mig og heller tage mig bort, og mangen Gang synes jeg det var det Bedste, saa blev der altid en Udvei for Emil. Hjemme med meget, meget mindre end jeg hidtil har havt, og det er en Tanke værre end Døden. Jeg er saa træt saa træt af det som Ondt og Fælt er for min Natur. Det vilde ganske overantvord‹e› mig[k175] til de Onder, Du kjere Alf saameget ønsker jeg kunde undflye. Der er efter min Tanke blot to Udveie:[n81] lade Emil gaa den ligefremme Vei, hvortil han selv mest stunder, eller, hvis der gives Anledning hjemme til at tage Undervisning, da at vende tilbage med ham. Jeg har længe talt med Sibbern derom, der stemte for Delingen, men det er let at sige af dem der ikke ved hvad – det vil sige. Min Værtinde er i en lignende Casus som jeg, hun har ikke Raad, siger hun, til at lade hendes[n82] Søn gaa paa Institutet, men han skal nu strax over Konfirmationen ind paa et Værksted. [6] Emils Flid er det ikke jeg er misfornøiet med, men der er for liden Anledning til den, der er endnu udrettet for lidt for det uhyre Offer at være her. – Naar den anden Halvdel af Maaneden indtræder, begynder Tiden for min Angst og Pine. De stakkels 10 Spd, (eller rettere 9 eller rettest 5, thi vi skylde altid paa forrige Maaned et Laan hos Vexelleren thi vi tabe altid en i Vexlingen) ville naar de 30 ere betalte for Opholdet, ikke paa nogen Maade strække til, alene Vadsk ~~og~~ Lys og Reparationer, Skolesager etc etc optager dem, men nu især melder sig saa mange skrigende Nødvendigheder, Emil *maa* have Skjorter, jeg har en uhyre Skomagerregning der er forfalden til den sidste – gaa til Brynie[k176] Alf, gaa og bed ham sende mig fuldt ud denne Maaned, det gaar ikke an at afbetale paa sin Gjeld, naar jeg føler den bittre Nødvendighed af at sætte mig i en ny. O Alf naar Du vidste, naar Du kunde ane hvad jeg har gjennemgaaet! der kommer aldrig Glæde mer i

min Sjel. Om Emil nogensinde bliver sig bevidst, *hvad jeg* har udholdt for ham, det ved jeg ikke, men af hans Opførsel mod mig har jeg ikke kunnet spore det. Dette har været min bittreste Lidelse at maatte undvære al Ømhed, alle Hensyn, al Tanke af den Eneste man har og man kunde kræve det af. Hans Egenheder ere ~~natur~~ i Ensomheden komne mere frem, da der Ingen er der holder Regnskab med ham uden jeg; det har været en Kamp! ikke har jeg ganske turdet give mig, men det har knækket mine Kræfter. Strax paa Dampskibet fik jeg en Anelse om hvad min Skjebne vilde blive at staa alene med ham. jeg vilde formaa ham til at lægge sig i den ene af ~~de~~ Køierne i det Rum vi havde faaet ganske for os da vi trængte saa til at samle Kræfter begge men nei, dertil fik jeg ham ikke, han vilde være oppe, han havde hele Natten drevet omkring i Regnen og Blæsten, da vi saa kom til Gothenburg, blev han syg der, fik Feber og Ond‹t› i Halsen, [7] Kl 6 den næste Morgen skulde vi afgaa med Dampvognen – tænk Dig min Uro, min Angst om jeg turde vove Reisen med ham! jeg lukkede ikke et Øie og var neppe i Seng. Indkommen til St. i det triste Hotel, (hvor jeg maatte afbestille de smukke Værelser bestemte for os og vælge[n83] to triste Huller til Gaarden), overraskede han mig med at have tabt alle sine Bøger og – sine kjere Skjøiter dem han *endelig* vilde føre selv med sig. Efter 1 Maaneds Forløb vare vi dog saa heldige at faa disse Sager igjen. Dette blot en lille Prøve paa hvormange tusende Gange jeg har villet styre ham til det der er vigtigt og fornuftigt, men har med den bittre Følelse af ikke at blive adlydt, maatte døie de sørgelige Følger tilmed. For nogen Tid siden kom han og bad mig meget bevægelig om jeg vilde kjøbe ham en liden Kjedel med tilhørende Maskine, som en af Eleverne vilde sælge for 1 Spd blot. Alene Kjedelen, som E. vilde bruge til *sin* Maskine, var meget mere værd. Jeg greb Anledningen og sagde ham, at jeg af det Lidet jeg havde, dog gjerne vilde gjøre saadanne Offere, naar jeg mærkede at han beflittede sig paa at blive lidt elskværdigere end han var. «Du er kommen ganske ud af Vane at tænke paa Andre end Dig selv» sagde jeg ham. «men jeg vil indgaa en liden Accord, kan Du i 8 Dage være til min Tilfredshed og ikke *en eneste* Gang give mig Anledning til Misfornøielse, saa skal Du faa ~~de~~ Penge til den Maskine – det er ikke ~~fordi~~ *som Betaling* for den simple Pligt ikke at volde Din Moder Fortred, men det vil maaske tvinge Dig til den uvante Ting at være opmærksom paa ~~sig~~ Dig selv, og er Du kommen i Tour vil du selv føle Dig vel derved [8] *indtil da skal ikke Maskinen røres,* eller betragtes som Din.» 2 Dage efterat denne Kontrakt høitidelig var afsluttet, kom jeg ind paa Toms Værelse for at søge E og – finder ham i fuldt Arbeide med at *sønderlemme*[n84] Maskinen. Hvor oprørt, hvor hjertebedrøvet jeg blev, behøver jeg ikke at sige Dig. «Han havde ikke forstaaet det», sagde han, hvilket naturligvis forværrede Sagen. Atter igjen kom han og tiggede og bad at jeg vilde prøve igjen i 8 Dage, og jeg maatte lade det skee. I disse 8 Dage der udløb i Gaar, har han virkelig

været bedre, han har ikke *kastet* (smidt) Tingene hen til naar jeg har bedt ham flye[k177] mig en saadan, eller forsøgt at bevise mig at – de ikke burde ~~flyes~~ rækkes mig. Han har endog drevet Artigheden til at spørge om hvorledes jeg har sovet. Men ak garanterer dette mig for at det skal vedvare! Fra denne Side betragtet var det maaske bedst at jeg[n85] og Emil skiltes. Jeg kan ikke opgive Troen paa at engang hans gode Natur vil bryde igjennem, men jeg tror der maa noget saa stærkt som hans Skruer og Maskiner til at knuge og bøie ham under den Lov vi Alle maa følge: at føie ~~sig~~ os, at tage Hensyn til Andre, med andre Ord Livets Tugt maa til for ham. Han maa lære at staa alene, sørge for sig selv, selv tage Følgerne af sin Selvgodhed og Stivsind. Ofte, mangen Gang har jeg i min Nød ogsaa villet skrive om dette, men jeg har ladet det være, det er kun nu da Spørgsmaalet er om at skilles [9] eller endnu blive sammen, at jeg nødes til at lægge denne Betragtning i Vægtskaalen, og jeg tiltror min Alf allerede saamegen Modenhed og Upartiskhed og saa megen sønlig Kjerlighed at han ~~vide~~ vil forstaa hvad det veier. Jeg har tiet fordi jeg vilde stride min Strid med ham ud, og skal vi skilles, da at kunne sige, hvad jeg har kunnet gjøre, det har jeg gjort, i denne Prøvelsens Tid har jeg *alene levet for ham*, og for at lede ham til det Rette og Gode. Gud faar dømme, om jeg har villet noget Andet, og min Trøst har været, selv hvor det syntes forgjeves; det er dog ikke spildt, det vil, det *skal* gaa op for ham engang. Altsaa tilbage: fra dette Synspunkt burde E. og jeg helst skilles, de Kræfter han berøver mig forslaa ikke ~~fra nu af~~ til ha‹m›. jeg trænger saa haardt til Mildhed, o saa haardt! Sig mig hvordan tror Du jeg kunde indrette mig hjemme, uden at hjemfalde til en endnu bittrere Ensomhed end den jeg der er vandt til? Følger E. hjem med, saa maa og vil jeg have et Mellemled, *alene* – ikke mere med ham! Bliver han her, behøver jeg end mere et Selskab, thi alene, at bo ganske alene, er Forfærdelse. Nok derom, skriv mig nøie om Udsigterne hjemme til at E. der kunde blive Noget. nu til Noget andet.

Saa ser jeg da med Bedrøvelse at Knudsens[k178] staae ved Afgrundens ~~af deres Lykke~~ Rand. Om hvor dyb denne er, om de endnu kunne reise sig igjen derom savner jeg jo al Kundskab, da dette ikke lader sig gjette af den [10] tørre Talopgave i Avisen, det[n86] er underligt, jeg maa alligevel have mest ondt af hende, thi har hun noget at bebreide sig, vil hun have det Nag til, foruden den haarde Verdens Skadefrohed. Naar jeg vidste det kunde være hende til mindste Glæde, vilde jeg skrive hende til og sige hvor inderlig jeg tager Del i deres Ulykke. Men man bliver selv haard. Det er mer end tilfældigt at hvor *jeg* har skrevet af *mit dybeste Hjerte* – har jeg aldrig ved et Tegn faaet vide om det er godt optaget eller ei. Det har hændt for ofte. Man fordrer ikke Svar, thi de Sørgende have ogsaa det Privilegium ikke at svare paa Breve, men en Hilsen? Kunde ikke Fru Emilie C.[k179] havt en Hilsen, *blot*

en Hilsen for det Brev der var skrevet med mine Taarer til hende?[k180] – ~~Du bør gaa op~~ – Du vilde gjøre mig en Tjeneste ved at gaa hen til den stakkels Mathilde[k181] og hilse hende hjertelig. Du kan tro de Ulykkelige tælle ethvert Tegn paa Deltagelse og – Mangelen paa den. – Hils ogsaa – jeg har glemt at bede derom og jeg veed dette optages som Kulde: Laura A.[k182] vær snild kjere Alf og gaa hen til hende. Bed hende gjøre det muligt at de elskværdige Kjerulfs[k183] kunne faa Leiligheden nede, hvis de ikke nu have leiet andetsteds. – Fortæl mig om Alt hvad Du tror kan interesse[n87] mig. Hvor skal Welh-s ligge i Sommer? Skulde det virkelig ikke blive bedre med ham, da der er gaaet saa lang Tid hen uden nogen synlig Forværrelse? Hvilket langt Brev! og dog er der meget jeg skulde have sagt.

Kjere Alf Du var saa alvorlig i Dit sidste Brev, var der gaaet Dig noget imod?[n88] Du vilde ikke sige det for ikke end mere at bedrøve mig siger Du. ak Trøst kan jeg vel neppe bringe Dig, da jeg trænger saa meget til Trøst selv, men er det noget jeg kan dele med Dig saa prøv Dig selv! Nogle Sorger lettes ved at udtales, andre forværres derved. ~~og~~ vær glad min Alf! jeg kan ikke lide at tænke at Du skulde begynde at blive trist, Du min «German Gladensvend,»[k184] – Min Oversættelse,[k185] som jeg har arbeidet saa trut paa at faa rigtig god for Svenskerne, har endnu intet Held havt med sig, denne grundrige Mand, Hjerta,[k186] der har havt en god Indtægt af begge mine første Bøger,[k187] vil nu formodentlig for at spare nogle Rigsd. endelig ~~ha~~ give Oversættelsen til et Fruentimmer,[k188] den er allerede engang grundig mislykket i en saadan Dames Hænder, og nu skal den atter over i en saadan igjen. Denne Bog burde mindst af alle oversættes af en Dame. Jeg sender Dig her Prøver af Omarbeidelsen Du maa tage Bogen tilhjelp, da dette danner blot indskudte Stykker. ~~Mærket + tilhører~~ Det kommer til at danne en Fortale til det andet Afsnit bestaaende af Jarlsbergskizzen og en Brevvexling, samt nogle Feuilletoner der komme til at staa enten som et Anhang med en særskilt Titel, eller i et eget Hæfte. Naar Du skriver da sig mig hvad Indtryk den gjør paa Dig og om Du har nogen Bemærkning at gjøre, er den for polemisk? Og nu Gud være med Dig.

en Bestemmelse ang. Emil kan ikke tages inden jeg har hørt hvad Undervisning der kan præsteres hjemme. Er der ingen at regne paa maa jeg gribe til den bittre Udvei at holde ham her, det vil sige for mig potenseret[k189] Fattigdom og Ensomhed hjemme. Kom mig ikke med Sammenligninger og det Gamle: der er saamange der har mindre! Hvergang jeg sætter mig til det svenske Bord tænker jeg paa de Skibbrudne, og forsøger at øse nogen Styrke deraf, men Ærterne og Silden smager mig ikke bedre derfor, – Endnu har jeg ikke været ude. I snart 9 ~~Maaneder~~ Uger har jeg ikke drukket en fremme‹d› Kop The. Jeg læser og syer, syer og læser, og prater lidt med de snille, skikkelige Mennesker nede, hvad det er veed jeg aldrig naar jeg

kommer op i min ensomme Stue. Mine Landsmænd her have dog nu ~~været~~ aabenbaret sig igjen og ladet mig forstaa at det skulde være dem kjert om jeg besøgte dem. Det er ganske snilde folk, men men! der er hverken Varme eller Geist i dem. Vær til det Yderste forsigtig med hvad jeg har sagt om dem. Det er med mig som med Midas's Barber,[k190] jeg kan hvidske et Ord ned i Jorden, og det voxer op for at vidne mod mig. Hvad jeg har sagt om E. ligeledes! – og nu Godnat min Alf, min‹e› sidste Ord min sidste Bøn skal være skriv, skriv til Din Moder –

Hils Steenstrups hvordan lever Christiane.[k191]

11. juni 1866. Brev til Robert Collett

Brevs. 5

k192

Stockholm den 11 Juni 1866

Kjere Robert!

Det er besynderlig nok, at jeg først nu da det lakker mod Enden af mit Ophold her skal komme til at besvare Dit Brev fra i Vinter.k193 Det er maaske netop af den Grund, der gjør at jeg aander lidt lettere. Jeg har idetmindste, efter lang, kvælende Uvished, et Maal, et Resultat af min Mission her. Hvad skulde jeg skrevet før, der ikke var værre end intet? hvorfor plage og bedrøve Eder med mine Breve? Du har dog vist hørt hvormeget jeg har havt at kjæmpe mod siden min Hidkomst, Pengenød, daarligt Logi, og Sygdom i Huset, der i 7 Uger holdt os afspærrede fra alle andre Mennesker sige Logiet op kunde jeg ikke, da jeg ikke havde Raad til at staa for det. men vi levede ganske afsondret fra Husets Folk. Dog derom intet mere nu. Jeg arbeidede dog flittig den Tid, paa den Maade gik Tiden. Af dette Arbeide, der nu paa det nærmeste er endt, vil der resultere [2] at «I de lange Nætter» ÷ Jarlsbergskizzen og «en Brevvexling», der ikke høre hjemme deri, nu kommer ud i forøget og gjennemarbeidet Udgave,k194 meget smukt oversat, dernæst knyttes de 2 udskudte Nummer ~~sammen~~ med de til Hjemmet, for 2 Aar siden skrevne Korrespondancer, hvori ogsaa meget nyt, sammen til en ny Bog, under Titelen *«i lyse Dage»*,k195 begge udkomme paa Hjertask196 Forlag, og skulle, haaber jeg ikke skade det Navn jeg allerede har faaet her. De ere paa det nøieste gjennem~~gaaet~~seet ‹og›. Selvn89 med Oversætterinderne, 2 ganske unge Søstre,k197 gjennemgaar jeg hver Linie. Alle spaar dette Arbeide meget Held. Om Hjerta ved Du maaske at han er rigtig hvad mann90 kalder en Komunemand (*citoyen*)n91 han har virket og reformeret i utallige Retninger; først tilhørende Ridderstanden paa Rigsdagen, har han senere været Medlem af Borgerstanden for des kraftigere der at kunne virke. Ja man kan trænge til slige Brande ~~her~~, her er kuns alt for faa af dem. Det er mærkelig nok at vi Normænd der have saameget at klandre paa Tingene hjemme, dog alle komme til og samme enn92 Overbevisning, ved at sammenligne os med andre Nationer, at vi i

det Store og Væsentligste have det saameget [3] bedre end de Fleste, og dette gjelder vist ikke mindst men maaske mest vort kjere Broderland. Vi have det Nyes Fordele, der er Vext og Fremtid i Alt. Her bevæger Livet sig paa gamle, udslidte Gjænger lige som til salig Adolf Frederiks[k198] Tider, altsaa før Ordet Revolution var kjendt i Verden. Der er noget dvask taalmodigt ved Folket – (maaske kunde det kaldes *enerveret*.) hvilket er værre). Denne Slaphed gaar gjennem alle Forhold, den spores i Literatur, i Tale, i Familielivet. Indredningen i Husene staar i sin store Almindelighed, omtrent paa det Trin vi stod for 50 Aar siden eller lavere; ond Mad, *udrikkelig The*, kvalm Luft, ingen Komfort, Her mangler *Ungdom* ogsaa i virkelig Forstand, Ungdom der kunde bringe Gjæring i denne gam‹le›, skimlede Deig. At flytte Upsalauniversitet hid, hvorom her har været Tale, vilde være en Velgjerning, men det vogter nok *Vedkommende* sig for. Uundgaaelig derimod bliver *vor Paavirkning* naar Jernbanen engang kommer istand, her er man vant til at *tie* med alting, hos os at *tale* om alting. og det er med fuld Grund at man fra visse Hold afskyer os som vordende Urostiftere.

Dette er nu en Stump Politik kjere Robert! man kan nu hytte sig som man vil, saa faar man en Rem af Huden naar man [4] lever her og maa tilsee saameget, hvis man ikke som saa mange her, vil leve ganske *tankeløs* eller blot for den Myggefornøielse at sole sig en lille Smule paa Høiderne hvor Straalerne falde. Her er meget usselt at see og høre, og jeg tro‹e›r er der noget lidt daarligt i en Person, der ikke vilde trives hjemme, vil det frodig skyde op her. Jeg taler naturligvis blot om dem der ad *en vis Vei ville frem* her, ikke om dem der allerede indtage en fast, sikker Stilling, ogsaa for disse tør det være vanskeligt nok, er det Mænd af Retsind og Karakter. Men de Unge, der først skulle bane sig Veien have blot Valget – det tør jeg paastaa, mellem *at trampes* ned, eller at *smyge* og *fjeske* sig frem. Gud bevare nogen af Mine fra at forsøge det. Kongen[k199] er den liberaleste af sin Omgivning, det vil sige: sit Parti, han er, naar det kommer til Stykket vor eneste og bedste Støtte; han burde holdes meget høiere hjemme end ~~man gjør~~ Tilfældet er. Her er han den mest populaire af Slægten, medens N° 2 meget mindre er det. Jeg troer Kongen holder af Norge og ynder Normænd, han har meget mere tilfælleds med ~~dem~~ os, end med Svenskerne.

Vilde man s‹e›e et treffende Billede af Tilstandene her behøvede man blot at staa i et [5] Vindue og see Djurgaardsoptoget første Mai. See paa disse *Rækker* af *fire*spannige, vaabenbeslagne Vogne, der bære de Priviligerede, see dem sidde der stive som Automater, med de blege, efter Vinterens Saturnalier[k200] udtrættede Ansigter, og med Miner som om det i Grunden var vel meget at unde denne Mængde Synet af deres Herlighed, see dette Folk, uden Ungdom, uden Glæde, uden Smil, uden en Lyd, gjøre denne samme Vandring de have gjort i et

Aarhundrede, uden at ~~k~~ *være komne* et Skridt *videre frem*![n93] see der har Du ogsaa en Udgave af ~~de bekjendte~~ en Maibeskrivelse~~r~~, der kommer Sandheden fuldt vel saa nær, som de bekjendte løgnagtig opskruede Referater Bladene opvarte med! Kongen saa meget mørk og trist ud, og Veiret var surt. Jeg væddede med en Anden, der stod med mig i et Vindue – (i Kaptein Hjorts[k201] Bolig 1ste Etage lige ved Begyndelsen af Djurgärden) at der i Løbet af en Time ikke vilde vise sig et Ansigt med et Smil paa; jeg stod der i 2 men saa intet.

Hjertas[k202] bevise mig særdeles megen Artighed. Det er rige Folk, der bebo en prægtig Leilighed i det store Brunkebergshotel. Gjennem dem har jeg ogsaa lært at kjende Professor Nilsson,[k203] den berømte Naturforsker eller Arkæolog hvad han nu er. Vi ere [6] blevne særdeles gode Venner, det lader til at min Passi‹on› morer ham. Han har en eneste, meget sød, ung Datter. Jeg var forleden Lørdag i en lille Middag hos Hjertas hvor blot han og gamle Fryxel,[k204] Historieskriveren var, det var ret et Par vakre, venlige hyggelige gamle Gubber, begge sine 80 Aar. Jeg kunde gjøre fuldt op af Bekjendtskaber, naar jeg vilde, men Du veed det har aldrig ligget i min Natur, let at kunne slutte mig til Folk, min Skyhed er ~~ikke her~~ under mit Ophold her visselig ikke taget af, men før til:[n94] man treffer paa mange Slags Folk. De dannede Svenske ere høist elskværdige, thi de have Venligheden og Høfligheden atpaa, hvilken ofte savnes hos vore begavede Folk. Jeg talte meget med Prof. Nilsson om Dig, det interesserede ham at høre at Du var «af Faget,» og opmuntrede af alle Kræfter til *ikke at slippe det*. Han haabede, at kunne faa Din Bog[k205] fra Biblioteket. Gid jeg havde et Ex. ~~‹den›~~ her, skulde jeg forære ham det! Har Du læst noget af en som hedder Dr. Zimmermann? Jeg har denne Vinter læst en høist interessant Oversættelse af hans «Urkunde der Erde» «Urverldens Under», er den svenske Titel., tror jeg den hedder i Originalsproget.[k206] Naar Du skriver mig til, da sig mig om Du kjender den. Værket er meget billigt paa Svensk. Faar jeg 1 Spd tilovers skal jeg kjøbe det til Dig. En anden Bog som jeg absolut vil anskaffe mig, er Aug. Blanches «Skildringar utur Verkligheten».[k207] smaa Skizzer [7] udaf Stokholmerlivet som sprudle af frisk Humor. Det er en ren Fornøielse at læse dem, og endnu mere maatte det være fornøieligt at læse dem op i en god Kreds. Jeg gad se den der kunde høre visse af ~~disse~~ disse Skizzer, uden at faa sig en hjertelig Latter. De egne sig særdeles vel til Oversættelser for vore Bladfeuilletoner, og det er min Hensigt strax jeg kommer hjem at oversætte nogle af dem til det Øiemed. Forresten er det min Plan til Høsten alvorlig at arbeide paa en Udgivelse af Din Faders[k208] Efterladenskaber, saafremt det maa tillades mig at gjøre dette uforstyrret, og paa den Vis jeg synes er rettest. Her i Vinter havde det været en complet Umuelighed for mig at beskjeftige mig med disse Breve og Minder. Det vilde noget saa nær

været dræbende – ikke at tale om at det vilde været en praktisk Umuelighed at faa ordnet dette saa langt fra Hjemmet. Med Hjertas ~~var~~, var Emil[k209] og jeg og tillige Arbo,[k210] hvem jeg havde omtalt til Familien, indbuden til en Tour til *Gripsholm* Søndag for 8 Dage siden (1ste Juni) Jeg skriver om den til Oscar.[k211] Det er det eneste mærkelige jeg endnu har fundet Anledning til at see her. – Kongen har jeg blot truffet den ene Gang paa Sibberns[k212] Bal, paa de øvrige var jeg ikke, uagtet indbuden, ligesom jeg heller ikke benyttede mig af de Anledninger, hvor alle herværende Norske ere selvbudne, som for Ex. til den russiske Minister,[k213] til Manderstrøms.[k214] Kongen var da [8] særdeles venlig, han kom 3 Gange hen til mig; ~~talede~~ spurgte ogsaa om Emil. «Jag hoppas vi sees paa Tisdag! sagde han, (der skulde være det store Hofbal), men det ~~vilde~~ haabede jeg ikke, thi jeg vidste, at Etiketten var her stærkere end Majestæten selv. Til at komme did, maatte der gaaet forud en stor, høitidelig Presentation til hele Corps Diplomatique (kjøre fra den ene til den anden) hvortil jeg paa ingen Maade havde villet ~~indladt~~ bekvemme mig, hvad skulde jeg i det Optog? Derimod var jeg meget i Beraad om[k215] jeg skulde søge en privat Presentation hos Nogen af dem, og bestemte mig endelig for *Enkedronningen*,[k216] hvem jeg ogsaa skylder nogen Forbindtlighed, ogsaa paa Henriks[k217] Vegne, der paa sit Sidste[n95] modtog Beviser paa hendes Huld, og jeg aftalte det med Overhofmesterinden Fru Løvenskjold.[k218] Men netop som jeg tilsagt her, stod færdig, kom der Bud at Enked. *helst vilde* jeg skulle gjøre den regjerende D.[k219] en Visit ~~først~~. eller for at tale i Sproget, min Opvartning. *først.* Der var intet Raad for, jeg maatte did ogsaa. Derom mundtlig. Prinds O.[k220] havde paa den utvetydigste Maade flere Gange lagt for Dagen, at han ønskede jeg skulde komme der. Engang jeg sad hos Fru Gade,[k221] og Gade[k222] var hos Prindsen, maatte han skrive over til sin Kone[k223] og spørge om jeg var der, saa vilde P-n om Aftenen komme derover. Jeg var gaaet, saa der blev intet af den Tilstelning. Alt dette maatte jeg udlægge som en stille Opfordring, et Ønske, at jeg vilde lade mig presentere, for at kunne blive buden der, men jeg modsatte mig det~~te desuagtet ‹uagtet›~~ og besluttede *ikke at gjøre det*. Thi uagtet jeg her, hvor Etiketten ikke ~~h‹a›r~~ foreskriver saa strenge[n96] Forskrifter ~~at iagtage~~, kunde tillade mig den Tro at jeg [9] *kunde* blive buden, havde jeg en temmelig stærk Følelse af, at den lille stolte, meget ugjestmilde tydske Prindssesse ikke vilde finde ~~megen~~ Smag i mig, og blot tage Visitten som en skyldig Tribut. og, da jeg ogsaa har *min* Værdighed, syntes jeg det bedst at holde sig i en ærbødig Fjernhed, Længe efter, her i Vaar engang, medens jeg sad i min triste Kvarantaine og tænkte mindst paa Hofpresentationer, kom der en «Tilsigelse», at Hendes H. ~~‹ønsked›~~ H--den vilde modtage mig Dagen efter. Hvad skulde jeg gjøre? jeg gik i Fælden, blev meget venlig modtaget i ~~Visiten~~ Familien, ganske *alene* – men nichts weiter.[k224] Det har ærgret mig, af en dobbelt Grund da det kunde give Anledning til

Snak, som om jeg havde villet indtrænge mig der, da jeg dog positiv flere Gange har modsat mig Opfordringen. Jeg finder det smaaligt af Vedk. Nu bryder jeg mig ikke mere derom. Slige Folk ere dog ikke til at tale ordentlig med, de omgaaes blot Dukker. Et ærligt Menneske som jeg vilde de ikke forstaa. Det er det man føler altid mangler ~~disse~~ i deres Dannelse disse høitstillede. hvor begavede de end ere. Der er noget stillestaaende i dem, den mangler denne sunde Applikation paa Livet som følger~~‹er›~~[n97] af at de *aldrig modsiges*, aldrig udvexle Meninger i ærlig, *lige* Kamp. De omgaaes bare Dukker. Dette som Advis[k225] mod mulig Rygtesnak.

[10] Nu min kjere, gode Robert skal Du ikke klage over at Brevet er kort og ufuldstændigt, jeg har dog saa temmelig nøiagtig givet Dig Besked om alt her, der ligger indenfor min Synskreds. Du vil idetmindste forstaa Din Mamas Bestræbelse for at ~~indhente~~ gjøre sin Forsømmelse god igjen. Er Indholdet ikke meget rigt fra Oplevelsernes Side, saa er det visselig ikke min Skyld. Jeg har seet saa lidet endnu i denne fremmede By. Om nogle Dage aabnes Expos.[k226] Men tænk! denne i sig selv, har saa lidt Tiltrækning for mig. at det skulde ikke koste mig et Suk slet ikke at see den. Indvielsen faar jeg nu slet ikke see. Den koster 3 Rigsdaler, og jeg vilde[n98] i Forveien være temmelig sikker paa en daarlig Plads. Museet,[k227] der skal aabnes for første Gang, en herlig, stolt Bygning der ligger paa Blasieholmen mellem 2 Vandspeil, glæder jeg mig derimod til at see, ligesom det skulde være herligt at komme ud til Drotningholm. I Ridderholmskirken skulle vi og Arbo, gaa en Dag i Følge med *Octavia Carlén*[k228] en af de mange literaire Damer Carlén, som dog forekommer mig i sin Art at være den agtværdigste, da hun giver sig af med det historisk-arkæologiske, hun har udgivet Beskrivelser over alle Slotte og Kirker, med historiske Oplysninger. Det er en meget, tækkelig beskeden ung Pige, hun var her i Forgaars og forærte mig en af sine Bøger. Ogsaa til et Par Steder udenfor Stokholm er jeg indbuden: af Kammerhe‹rre› Holtermanns.[n99][k229] og Helliesens[k230] der nu flytte ud, det skal være deiligt at komme en Dag paa Landet, jeg har næsten ikke seet et grønt Træ (vi skrive den 11 Juni) Vil Du gjøre mig en Tjeneste kjere Robert? at opsøge Frøken Ida Lie[k231] Skomager Næs's Gaard. der med sin Søster Erikka,[k232] Kunstnerinden sagde sig at ville tage hid til Expositionen, at hvis de fremdeles tænke derpaa kunne de faa et udmærket Logi (billigt) her i Huset da en Dame flytter herfra som staar for Leiligheden, de kunne faa alt i Huset. Men de maa strax bestemme sig, enten de saa komme selv eller ville skrive derom. Billigere faa de ikke et smukt Logi. og *der er Instrument*. men strax maa de skrive. Ad, (Storgade‹ns› N° 11) 3 Trappe op) Adjø min gode, kjere Robert. Til Onkel og Tante Hanna,[k233] ~~og S‹t›~~[n100] min venligste Hilsen. Sig Tante Hanna at jeg tænker alt for ofte paa hendes deilige The. Emil beder hilse, han omgaaes med den store Beslutning at skrive til Onkel Carl[k234]

Og jeg haaber dog inden min Afreise herfra at faa Brev fra Dig.

Din inderlig hengivne Moder.

[Juni–juli 1866]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

k235

Kjere Arbo!

De har engang før vist mig en Tjeneste, som jeg taknemlig mindes, vil det volde Dem nogenslags Forlegenhed om jeg bad Dem vise mig en lignende nemlig, paa *en ganske kort Tid*, laane mig en Sum Penge? Det er det ubehagelige ved min Maanedspension at den først arriveres hid 5te eller 6te i Maaneden. Mine Vertinder have føiet sig deri hidtil, men dennegang kunne de ikke, sige de, fordi det er Husleietermin – altsaa den Ene 70 – den anden 60 Rigsd. tilsammen 130. vil de hertil, hvis *De kan* føie 10, saa bliver det med de sidste 10 – 150 Rig‹sd›. Hvoraf erholder De i næste Uge, (Torsdag) det Halve, og den anden Halvpart, naar jeg faar af Hierta,k236 hvilket Honorar skal udbetales [2] mig inden jeg reiser. Kan De hjelpe mig kjere Arbo i denne Forlegenhed, ved jeg ikke hvordan jeg vilde takke Dem! jeg vilde kuns ønske det engang blev mig muligt at vise Dem ~~en~~ nogen Tjeneste igjen.

Jeg var meget lei over at De var her forgjeves, Vi troede Dem saa sikkert draget ud til D. i Dag, at jeg voved mig ned paa Drotninggatan i Visit til et Par Damer, som skulle reise. – Nær ingen Frygt for at jeg skal sætte Dem selv i Forlegenhed, den ene Kunstner maa hjelpe den anden, og De veed jeg regner mig lidt til Lauget.

Deres forbundne

Camilla Collett

15. oktober [1866]. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k237

‹Ti›rsdag den 15de Oct

Hvor gjerne jeg vilde tale med Dem, hvor bedrøvet jeg er over at jeg ikke var tilstæde den eneste Gang det kunde ladet sig gjøre, behøver jeg ikke at sige.

Det er ikke *alene* om Emil,k238 som det vilde været mig en Glæde og Beroligelse at udvexle nogle Ord med Dem, og hvem det ligeledes vilde glædet gjennem hans Velgjører Sibbern at modtage en direkte Hilsen fra hans Moder; men [2] det er et Spørgsmaal der angaar min afdøde Collett,k239 jeg havde at stille til – jeg tør vel sige endnu – Colletts bedste Ven.

Hvor gjerne skulde jeg opsøge Dem, hvis jeg havde det ringeste Haab om uforstyrret, og ikke selv forstyrrende at kunne opnaa en kort Samtale! Kun min Frygt for at komme til Gêne ~~h‹a›~~ der jeg kan begribe hvor belemret Exellen. Sibbern er i disse Dage har afholdt mig derfra, heller ikke kan jeg billigvis vente en Gjentagelse af detn101 desværre forfeilede Besøg, men jeg maa dog udtale, at ~~‹en›~~ Muligheden til en [3] Saadan, paa hvilken Maade De selv maatte finde den beleiligst, uendelig vilde paaskjønnes af Deres

taknemligst hengivne

Camilla Collett

Til Exellencen Sibbern!

25. november 1866. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 54 XIX

k240

Christiania d 25de Nov 1866.

S: T:k241 Statsminister Sibbern!

Hvor dybt jeg paaskjønner den Godhed Deres Exellence viser Emil,k242 paaskjønner at han har et Øie der vaager over ham, en kjerlig og forstandig Raadgiver at henvende sig til, det har jeg saa ofte udtalt, at det ikke her skal gjentages. Bevidstheden derom er min bedste Betryggelse ved at vide ham paa det fremmede Sted, hvor han nu for første Gang skal prøve den Kunst *at styre sig selv*.

Er det derfor ikke ubeskedent at bede denne Beskytter at udstrække den Godhed han viser os, den Omhu han viser Emil, til et Punkt der ligesiden jeg skiltes fra ham, har været en Kilde til Bekymring for mig?

Med den aarlige Sum, der ifølge [2] Overenskomst med Emils Onklerk243 blev fastsat for ham, burde han slippe godt ud, og jeg haaber han ogsaa gjør det. Jeg haaber det, men er dog ikke ganske rolig, kan ikke afværge en vis Ængstelse for at han ikke steller ordentlig med disse Penge. Emils Skjødesynd er Magelighed, og en stor Modbydelighed for disse Regler og Former, som ~~vi~~ er uadskillelig fra al vor Verkehrk244 med Menneskene, og hvis Forsømmelse straffer sig saa haardt. Fornemmelig i Pengesager, kan Ingen være forsigtig nok, formel nok, det har jeg selv, der jeg indbilder mig at have Theorien inde, nylig oplevet et lille Bevis paa. Dog det var om Emil, der sikkerlig hverken i Theorie eller i Praxis anerkjender denne Sandhed, jeg vilde tale.

Exellenz vil erindre, at jeg omtrent i Juni Maaned erholdt udbetalt det Emils godhedsfuldt tilstaae~~n~~de Bidrag for *Juli* og *August* altsaa de 2de første Maaneder af 3de Kvartal. De brugtes naturligvis op. Jeg opdagede nemlig først ved min Hjemkomst, at Brynik245 *for flere Maaneder* slet ikke havde hævet Kongens Bidrag, [3] og det uagtet mine ynkelige Bønner dog at sende mig *alt* hvad muligens

kunde sendes. Den brave fortreffelige Brynie maa have frygtet at jeg vilde svælge for dybt i Stockholms Herligheder! Dette kun for at forklare at jeg var nødt til at bede Exellencen om hint Forskud. Da jeg forlod Stedet, 31‹e› Juli,[n102] betalte jeg tilbage til Emil de 5 Spd for Aug, ligesom han ogsaa af mig, ~~fik~~ da Kammerh. Schlytter[k246] var bortreist, fik udbetalt Kongens Bidrag, 8 Spd. 40 sk, ligeledes for August M. hvilket sidste jeg ved min Hjemkomst hævede hos Holst.[k247] For Modtagelsen af disse Summer bad jeg ham skrive Tilstaaelser[k248] (jeg dicterede ham dem endog) – en til Exellenzen, en til Kammerh. Schlytter. Ere disse Tilstaaelser rigtig afleverede? Uagtet jeg i *flere* Breve[k249] har spurgt Emil derom, uagtet jeg i det Sidste paa det eftertrykkeligste har forlangt Svar derpaa, da jeg ellers var tvungen til at henvende mig directe til de ærede Herrer, har jeg ikke kunnet formaa ham til at svare paa dette Spørgsmaal. Det har gaaet mig meget nær. Ikke fordi jeg tror at noget urigtigt skulde stikke herunder, nei, med Guds [4] ~~nei~~ Hjelp, nei, jeg tror i Grunden at det er i Rigtighed, men at det blot er en Slags Trods hos ham, en paa dette Sted overmaade ilde anbragt Anskuelse, at hvor han har sit Bestik i Orden, behøver han ikke at ~~gjøre~~ staa Nogen til Rede.

Min Bøn til Exellencen var nu at anvende den Magt De visselig – jeg kan ~~sige~~ næsten sige – fremfor nogen har over Emil – hvor urigtig han handler ved at vise mig denne Trods. Og – vil De tage en stor Bekymring fra min Sjel, da hav et Øie med ham i hans Pengesager. Han er endnu stakkels Gut saa uvant til at styre saadant. Her kan naturligvis ikke være Tale om at bebyrde Dem med smaalige Regnskaber, men lad ham blot føle sig under en Kontrol; tillad ham at aflægge et Slags Hovedregnskab for at han er ordentlig – ikke stifter Gjeld, at han betaler i rette Tid, modtager og *gjemmer* Kvitteringer etc. Bedst var det, om hans Værtinde hævede Maanedspengene selv.

Mine andre Sønner[k250] ere alle raske, og jeg boer dem nu lykkeligvis saa nær – *Kammerherre Wahls Gaard, Homannsby,* at jeg daglig seer dem.

Idet jeg sender min ærbødige Kompliment til Fru Sibbern,[k251] anbefaler jeg til at mindes af Begge som Deres uforandret hengivne

Camilla Collett.

5. april 1867. Brev til Hartvig Lassen

Ms.fol. 3111

k252

5te April 1867.

Det faldt mig først med rigtig Vægt ind da jeg talte med Dem i Gaar Aftes, ~~hvor~~ hvor urigtigt jeg dog har handlet ved at paakalde Deres Hjelp i en saa lidet behagelig Sag. Hr Lassen mangler jo ~~her~~ alle væsentlige Præmisser der kunde stille min Optræden her i rigtigt Lys. Hvad maa han tænke? Han maa tænke at jeg er en meget pengegridsk Person. Og ja, jeg er meget pengegridsk i denne Tid. Det er snart sagt, jeg er syg, og jeg er stedt i Nød. Jeg er syg i den Forstand at jeg mangler alle Kræfter til, maaske i en længere Fremtid, at kunne frembringe noget Nyt, og jeg er tvungen til at udbytte disse sammenskrabede Smaating, der ere forhaanden, saa heldigt som muligt. Og da Intet[n103] siden min sidst udkomne Bog,[k253] der dog blev vel modtaget og behandlet, er [2] traadt imellem, der kunde bringe mine smaa Actier i Publikums Gunst, til at falde, troede jeg at man uden Ubeskedenhed kunde forlange i det mindste det Halve af hvad man *uopfordret* engang bød mig. En række «Uheld» har i Løbet af de sidste Aar truffet mig, en mærkværdig Række Uheld, hvis man kan kalde uopfyldte Forpligtelser af Andre, saa. Dette i Forening med at jeg maaske har været noget uforsigtig i visse Offere, der dog ikke maa ansees for spildte og aldrig skulle angres paa – maatte kun Gud lægge sin Velsignelse til – havde dog bidraget til at bringe mig til et ~~vist~~ Punkt af Forlegenhed jeg ikke før havde kjendt. Min yngste Søns[k254] Overflyttelse til et fremmet Sted kom til, da jeg netop tungest følte Følgerne og jeg maatte optage et Laan. Det er ikke stort, men det skal tilbagebetales, og det trækker hver Maaned lidt af i min Gage. Jeg havde haabet at opdrive et Honorar der kunde dækket Resten af denne pinlige Gjeld, og tillige givet mig Midler til at naa hen til et mildere Sted, hvor jeg kunde haabe at blive karsk.[k255] Dette har kun været mine Grunde [3] naar jeg, og sikkert til Deres Forundring[n104] har lagt saadan Vægt paa denne Sagens «*mindst æsthetiske*» Side. Det er sandelig ikke fordi jeg overvurderer disse ~~Bidrags~~ Smaatings ~~Værd~~,[n105] om hvis Trykning der nu underhandles. Jeg skal vel vogte mig for at forvexle den synderlige Anstrengelse det har kostet mig at gjøre disse Bidrag saa

værdfulde som muligt (noget som kan ligge i en sygelig Tilstand) ~~og~~ med et fuldkommen opnaaet Resultat. Til Udgivelsen af Colletts[k256] æsthetiske Efterladenskaber, ~~som~~ har jeg dog visselig før ikke ~~h‹a›r tænkt~~ knyttet nogenslags Tanke om Honorar. Nødvendigheden dicterer mig det nu. Hans juridiske Skrifter[k257] solgte jeg for 200 Spd. at dele mellem mine fire Sønner,[k258] tænkte jeg. Deraf erholdt jeg omtrent udbetalt ⅓[n106] der blev delt mellem de 2 Ældste, de 2 Andre, der boede hos mig, fik – Intet. Nu skal hans Digte, hans intime Breve betales med Penge! Nei ikke saa! Han kommer nu den Kjerlige, naar Nøden er størst og hjelper, ligesom han i Drømme undertiden kommer og hjelper mig.

Jeg syntes at jeg skyldte Dem, [4] og ogsaa mig selv denne lille Forklaring. At jeg har paabyrdet Dem en saa inderlig triviel og utaknemlig Forretning er næsten skeet mod min Villie. Jeg havde ikke vovet det, naar ikke min første Tanke havde været ene og alene at søge Deres Raad i Anledning hine C-s Efterladenskaber, hvorledes disse bedst kunde ordnes, et Raad som jeg havde *høist taknemlige* Grunde til at antage, ingen Bedre end H^r^ Hartvig Lassen vilde kunne give.

Det er en overmaade slem og paa begge Sider lammende Omstændighed, at Bøger der skulle udgives her ‹i› Landet absolut ~~sku~~ ‹skal›~~‹...›~~ dele Vilkaar med Juleøllet, det er jo hedensk! Maaske det dog bliver bedst at forsøge begge ~~Dele~~ Bøger trykket i Kjøbenhavn (og tage Vilkaarene). Dog jeg vil intet bestemme førend jeg har talt med Dem derom. Hav blot lidt Taalmodighed endnu, derom beder Dem

Deres meget forbundne

Camilla Collett.

4. september 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Brevs. BB2

k259

Bureauchef Colletts Gaard Homannsbyen Christiania.
4de September 1867.

Kjere Bjørnson.

Da jeg hørte De var i Kjøbenhavn, kom det mig som et Vink fra Oven, at henvende mig til Dem.

Kan De ikke redde mig af min Nød?..n107 den dobbelte, at se sit aandelige Arbeide spildt og se sig skuffet for den ~~jordiske~~ materielle Løn derfor, hvilken Sidste vi saa gjerne ville ignorere om vi kunde, vilde overse som noget Ringe, indtil vi en vakker Dag mærke at vor hele Existenz afhænger af den, og at vi bedre kunne undvære Æren, end et Par ~~fattige~~ lumpne hundrede Daler.

For at sætte Dem korteligt ind i dette,n108 vil jeg sige Dem, at siden min Søn Emilsk260 Anbringelse paa fremmet Sted, samtidig med uopfyldte Forpligtelser fra Andres Side (Tønsbergk261 samme Høst 120 Spd) ~~jeg~~ har jeg maattet lære hvad Nød og Forlegenhed, lammet Livsmod og Virksomhed vil sige. Det var blot i gamle Dage [2] at Digternen109 kunde leve af Maaneskin og Skovluft men de have taget Recepten til denne Kunst med i Graven, thi vist er det at vi ikke kjende den.

Med stor Anstrengelse har jeg midt under denne Lammelse, knuget af den haarde Vinter, forberedt min lille Bogk262 til Trykken. Den vil indeholde *Skildringer og Digte*. Ligeledes har jeg, hvad vigtigere er, forberedende ordnet *min Mands*k263 *skriftlige Efterladenskaber* der vil blive en langt større, vægtigere Bog end min, begge i Haab om at erholde Midler til at løse mig ud herfra, for at kunne søge en lille Havn blandt Fremmede under Vilkaar, der vare mindre haarde og kuende end dem i Hjemmet, hvor nu paa en Maade min hele huslige Existenz er oprykket siden

min sidste Søn drog ud – – – (mindre fjern mig dog, end de Andre der have fæstet sig til rige Slægtninge!)

Tiden gaar, snart bliver det for sent. Siden jeg kom hjem fra en 3 Ugers Ferie paa Jarlsberg har jeg neppe et Fodfæste her, da mit Logi, allerede tidlig opsagt, blev snappet bort af en anden Leier og mit Bohave bortflyttet. De kjere Bjørnson, maa hjelpe mig. Dem maatte det lykkes at skaffe mig en Forlægger i Kjøbenh. til begge disse Bøger, og paa Betingelser [3] der snarlig kunde bringe mig Hjelpen,

Der er vistnok allerede gjort Forsøg derpaa, men ikke med saadan Vægt, d v s. understøttet af saadanne Garantier, at man kunde opnaa andet end ubestemte Svar. En anden Magt vilde den mundtlige Underhandling kunne have, helst naar den pleiedes af en Mand som *Bjørnson* der har stor Indflydelse dernede.

For eget Vedkommende kan jeg~~, hvis~~ kun henvise til mine tidlige trykte Arbeider, og den Modtagelse de have faaet. Den har altid været omtrent den samme; det sidste[k264] bedømtes maaske mest velvilligt. Jeg har kun *en* Maade at arbeide paa: bestræbe mig for i færreste Ord at sige saameget som muligt. Det er en temmelig ufordelagtig Maade, og jeg har i Grunden ikke Raad til den. De bedre Læsere ville dog vurdere den og vide En Tak for at man sparer deres Tid, saa at de i 3–4 Ark kunne faa det samme Kvantum [4] Indhold som en svensk eller tydsk Vielschreiberi‹n› magelig kunde udtvære i 20. Men De har selv bedste Bjørnson, gjort Dem bekjendt med en Prøve af min Bog, som De maaske ikke finder uværdig til at grunde en Anbefaling ‹···›, (der i Deres Mund vil have særdeles Vægt) – hvis en saadan yderligere Garanti skulde forlanges.

«Jonas Colletts efterladte Skrifter» ville fornemmelig komme til at bestaa af Breve fra Udlandet: Paris München, Venedig, Rom, Kjøbenh. – Christiania – foruden nogle forhen trykte, dels æsthetiske, dels kritiske Opsatser – endvidere endel Digte. Af disse Breve eier jeg omtrent 300.[k265] Efter mine Tanker kunde de Alle, lige til det mindste Blad fortjene at offentliggjøres. Men mangehaande Hensyn forbyder naturligvis dette, og sætter store Indskrænkninger. De have alle en stor Formskjønhed og en egen Ynde i Stilen, og udtale hans ~~Tids~~ Raisonnement‹s› [5] over sin Tids Tilstande og Begivenheder paa en overlegen men ~~meget~~ temmelig skarp Maade, altimedens dog hans varmeste, dybeste Følelsesliv ogsaa bryder frem. Hartvig Lassen[k266] var meget indtaget i de Prøver jeg lod ham se, og det vilde være mig en let Sag at faa hans ~~varme~~ Anbefaling, ligesom jeg er vis paa, at Colletts endnu levende *danske* Venner, hvoriblandt Folk som Winther,[k267] Paludan Møller,[k268] Hauch,[k269] Ploug,[k270] Gjødvad,[k271] Krieger,[k272] Fru Heiberg,[k273] om jeg

henvendte mig til Dem[n110], gjerne med sin Stemme vilde understøtte dette Foretagende. Jeg vedlægger et lille Digt[k274] som jeg tænkte maaske kunde udfylde en Fortales Plads, Sig mig om De tror det gaar an. Det er min inderlige, af alle partiske Hensyn uafhængige Overbevisning at Colletts Bog vil gjøre Lykke.

Bedste Bjørnson! Skaf mig en Forlægger til disse stakkels, ellers Forglemmelsen og Tilintetgjørelsen hjemfaldne Manuscripter. Paa en Maade staar og falder jeg selv med Dem[n111]. Faar jeg dem ikke snarest muligt solgt ~~til~~ mod et anstændigt Honorar, saa er jeg ogsaa «solgt» og man kan kaste mig i Ovnen [6] med dem.

Med et anstændigt Honorar mener jeg 15 Spd Arket. Er det ubeskedent? Det er det *mindste* der nogensinde blev budt mig og betalt for mine Bøger, (I de l. N.)[k275] af Cappelen, fordi det var neppe 14 Dage før Jul, altsaa i seneste Lag. Det er tror jeg, ogsaa det[n112] almindelige Norm nede i Danmark. *Under* denne Pris, 15 Spd Arket, i samme Format som mine tidligere her udkomne Bøger, nemlig paa 26 Linier Spalten lønner det sig ikke for mig at skrive, da jeg som sagt anvender denne munitiøse[n113] Omhyggelighed paa Formen, og ~~som~~ ikke har lært den Kunst at være vidtløftig.

Den unge Tønsberg[k276] har plaget mig meget for at faa et Bidrag til hans Bog.[k277] Jeg blev tilsidst nødt til at tage et Stykke ud af mit ~~eget~~ Manuscript, med den lovende Udsigt maaske Intet at faa derfor. Jeg valgte «Billeder fra Christiania i 5 Breve» hvori meget om Theatret fordi disse taale mindst at gjemmes forlænge.

Deres Stykke,[k278] har som jeg hører gjort *stor Lykke*, hvortil jeg hjertelig lykønsker Dem. Vi Norske trænge til Alt hvad Fremmede kunne yde os. Vi maa varmes ved fremmede Barme skulle vi kunne friste Livet.

Venligst Hilsen til Deres Kone.[k279] Hvorledes hun befinder sig (?!) Hvad Planer der ere fattede for Vinteren (Italien? Kjøbenhavn?) ja dette vilde interessere mig at vide, og et Par Ord derom, naar De, som jeg haaber lader høre fra Dem, vilde glæde

Deres forbundne Camilla C.

Jeg venter kun et Vink dernede fra. Hvis jeg faar et saadant antageligt Tilbud, tager jeg snarest muligt ned til Kjøbenhavn for selv at lede Trykningen og corrigere, om ønskes. Derfra drager jeg da syd paa. Jeg kan kun afhænde Manuscri‹p›terne *mod contant Honorar* – Jeg kan det ikke anderledes. Gud være med dem!

27. september 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Brevs. BB2

k280

Christiania den 27de ‹Sp›. 1867.

Kjære Bjørnstjerne Bjørnson!

De takker mig for den Tillid[k281] jeg viser Dem, ja, i detsamme blev jeg mig bevidst at jeg havde den, at jeg kunde havt Mistillid, netop *her*. Det kommer ikke af at Andre ikke tilstrækkelig har ægget denne ved Forestillinger og Fremstillinger som det vil være ganske overflødigt at gjentage for Dem, men det kommer af at jeg selv er næsten stupid uimodtagelig for det man kalder Partilidenskab[n114] har ondt for at forudsætte den for Andre. Jeg har i det Hele ondt for Mistillid, og De Bjørnson vækker den ikke.

Da Tiden var kort til megen Brevvexling, bestræbte jeg mig i forrige Brev[k282] at imødegaa saavidt som muligt Tvivl og Spørgsmaal. Jeg fortalte dog ikke at jeg allerede før har henvendt mig til Hegel,[k283] [2] sendte ham i Vaar[k284] engang som Prøve paa mit lille, ham tilbudte Arbeide 3 a 4 Stykker. Paa dette modtog jeg et særdeles høfligt og artigt – *Afslag*[k285] hvortil han angav en praktisk Grund – for sent, for tidlig? at ‹vove› noget – *Voveligt*: i det Hele fik jeg Indtrykket af at det var Hr Hegels æsthetiske Formening at det jeg bød ham, var noget Jux, som sandsynligt blot vilde volde ham Tab hvis han indlod sig dermed. Hvorvidt det nu kan fordrages med den Smule Forfatterstolthed – der endnu kan være levnet En – at forfølge Sagen videre, om her kan være Misforstaaelser at løse, om man overhovedet ~~har~~ skal bringe nogen Stolthed med og ikke lade den være ganske hjemme ~~ved saadanne Tilfælder~~, det overlader jeg til Dem at afgjøre, som jeg i det Hele tror at De vil raade mig det Bedste.

I Anledning Deres Oplysning ang. Honorar, ~~og~~ at dette retter sig efter Oplagets Størrelse, da blive en Berigtigelse fra min Side maaske nødvendig. Naar jeg har

nævnt et Honorar i Lighed med det flere norske Forfattere har af Hegel (15 Spd Arket) saa har jeg ikke ment dermed for Oplaget, men en Gang for‹…›[n115]

23. oktober [1867]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k286

23de October

Kjere Alf!

Siden jeg kom hertil har jeg befundet mig i en Tilstand af saadan Træthed, ja Udygtighed til Alt, at jeg synes der maatte en 1000aarig Søvn til for at komme til almindelige Kræfter. Overreisen lang og trættende, med Modvind og Søsyge. paa lidt mere eller mindre Storm kommer det synes mig ikke an. Endnu har jeg intet kunnet udrette. Bjørnson[k287] sidder langt ude paa Vesterbro og han er heller ikke just den Mand der sindig kan give Raad. Jeg skulde tale med en Forlægger, men har endnu intet Mod dertil. da jeg ved at for mig vil alt mislykkes. Med Gru tænker jeg paa at offre Din Faders[k288] Breve, min eneste Skat! For at uddrage af dem det groveste, passende for et Publikum, [2] maaske ⅓ deraf, maa jeg offre alt det Fineste, Ømmeste, vil sige bogstavelig offre det,[n116] hvad jeg faar igjen naar disse Breve have passeret et[n117] Trykkeri, er nogle ~~p‹j›altede~~ pjaltede Lapper. Denne Tanke er frygtelig, den nager mig sent og tidlig. og dog Det viser sig nu først som en Nødvendighed at tage til disse Breve. Familien og ogsaa jeg selv, har her overvurderet Gehalten af de øvrige Efterladenskaber, der ikke, dette viste sig da Lassen[k289] og jeg gjennemgik dem, efter en til Nutidens Krav svarende Udvalg, vilde kunne dannet noget Helt, meget faa af Digtene vare brugbare. Men mine Breve Alf, ak! min eneste Skat, hvori der er talt Agtelsens og Ømhedens Ord til mig! Skal jeg offre selv *Mindet* derom jeg Stakkels Forarmede![n118] der ikke kjender slige Ord mere!

Men Tiden gaar Brevet skal inden 1 Time ‹være› ombord. jeg faar blot Tid til et Par Anmodninger til Dig som jeg haaber Du ikke vil afslaa mig, da de vil blive de sidste paa lang Tid. Jeg har glemt flere [3] Smaating som Du vilde gjøre mig en sønlig Tjeneste ved at anbefale det til Pigen Thea ombord, saa skal jeg selv afhente det –

Mine Briller! min Parapluie – jeg har ikke Raad til noget nyt! En Svamp se paa Oscars Kakkelovn om den ikke ligger der En hel Flaske ægte Eau de Cologne har jeg at ‹fordre› af Pigen i Hotel du Nord, da den blev forvaret i Komoden, hun bragte mig det andet ‹Tøi› ikke den, og fremfor alt – hvad jeg har at indkræve hos de Coninck.[k290] 19 E‹x›plarer af Henriks[k291] Billede og Honorar for 6 solgte Exemplarer. 1 [Ort]–16 sk Styk Lad ham ikke komme med nogen slags Kneb og Undskyldning, vor Konto er længst opgjort – (skammelig nok for mig) – og dette er et[n119] nyt Lumskeri. vi have Feilbergs[k292] Udsagn at støtte os til. Ogsaa Vedø[k293] sidder inde med nogle Exemplarer hvoraf ~~jeg~~ han skal have solgt adskillige Et Par forretningsmæssige Ord til ham vil fra Din Side bevirke mere Efterrettelighed end om jeg *atter igjen* skriver til Døttrene.[k294]

Sig til Pauline at hun glemte at fordre for den sidste lille Vadsk, da hun lod til at være satisficeret med det jeg gav hende for *Alt*. For denne Beskedenhed bør hun lønnes med at Du betaler hende for mig Vadsken særskilt og hils hende og sig jeg var saare vel tilfreds med at være der.

Jeg kan næsten ikke se, af Mangel paa Briller. Addresser ~~‹m›~~ Breve til [4] Hotel Phøenix skal jeg afhente dem der.

Bjørnson har buden mig 5 Spd for Digtet ~~men~~ om Sangfuglen paa Mastetoppen,[k295] at sætte i Folkebladet, og Du kan tænke at jeg vil. om Bidraget «i Løvfaldstid»[k296] har jeg ikke hørt et levende Ord af Nogen uagtet den længe har været her. jeg vil naturlig‹en› ikke spørge. Bjørnson hvem jeg oftere har talt med *har ikke nævnt det*; hvad synes Du? Baronesse Klöst[k297] er hernede. Jeg har havt Besøg af Fru Ritmesterinde Anker[k298] og den elskværdige unge Willemoes.

Naar jeg beder Dig skrive Alf saa ligger deri en Bøn om det jeg haardest trænger af Alt Alt, et kjerligt, sønligt Ord. Kræv for Øieblikket ikke formeget af mig, der skal læges meget inden jeg kan skrive, jeg er skræmt og er nu *blot trængende – kan intet give*. Emils Brev![k299] jeg har ikke faaet det og savner det saa inderlig! Kjøbenhavn er ækkelt og trist. smudsige Gader, taaget og røget, gid jeg kunde drage herfra, jeg sidder inde og kukkelurer, har ikke Lyst til at se noget Menneske. Farvel min Alf. glem ikke Din Moder.

Græsselig Pen og do Blæk!

[27. oktober 1867]. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Brevs. BB2

k300

Hotel Phœnix Søndag.

Hr Bjørnstjerne Bjørnson!

Efter et[n120] høist anstrengende Gjennemsyn af Colletts[k301] Breve, gik jeg i Gaar hen til Hegel[k302] for at treffe Aftale med ham med Hensyn til Bøgerne, grundet paa det bestemte Tilsagn jeg har erholdt gjennem Dem – men blev meget overrasket ved igjen at blive tilbagevist. En saadan Behandling kræver en Forklaring som jeg tror mig berettiget til at forlange af Bjørnson.

Vel har Hegel med Hensyn til Colletts Bog, givet et ubestemt Løfte, og har beholdt de Breve jeg gav ham til Prøve. Næsten mere krænkende bliver dette for mig – den *eneste* af de norske Forfattere der paa denne Maade er begegnet.[k303]

Hvad vil jeg tale om Krænkelser! min hele øieblikkelige Existenz afhang at[n121] jeg strax hernede fik *min* lille Bog[k304] forlagt og betalt, for *derved* at *vinde Kræfter* og *Midler til den langt vanskeligere Opgave der forelaa mig*, at bringe [2] Colletts ~~Bog~~ Manuscripter istand til Trykken. Lokket som jeg i Sandhed var ved Deres Brev[k305] kan jeg nu hverken frem eller tilbage.

Jeg sidder her alene, langt fra Mine[n122], fuldstændig mod- og raadløs – og skulde saa gjerne, orgløs[k306] som jeg *maaske for meget* er – drage ud til Dem for at høre Deres Tanker om dette – men De ved nok Bjørnson, at hverken De eller Deres Frue[k307] har nogensinde opmuntret mine Besøg hos Dem, jeg kan ikke i dette Øieblik finde Frihed til at gjøre det. Min venligste Hilsen forresten.

Camilla Collett.

November 1867. Brev til Hartvig Lassen

Brevs. 5

k308

Kjøbenhavn Nov. 1867

Hr Hartvig Lassen!

Mit Haab om at faa Colletts[k309] Skrifter udgivne hernede er fuldstændig glippet.

Jeg skrev i September M. til B. Bjørnson[k310] som De ved er hernede, fremstillede ham paa det mest indtrængende Sagen, og bad ham søge mig En til begge Bøger – blev der Tale om kun at ~~kunne~~ antage en af dem, da skulde naturligvis C-s have Forrangen. Paa dette erholdt jeg tvende Gange et opmuntrende Svar,[k311] Løfte og Tilsagn fra Hegel[k312] for den ene Bogs Vedkommende *ubetinget*, for den andens mere ubestemt, man vilde se Prøver. Endog Betingelserne opgives. Saa maatte jeg tro Veien jevnet og drog herned. Den første Tid anvendte jeg til et Gjennemsyn af C-s Breve for deraf at løsne saa meget og i et saa godt Udvalg at det kunde tjene ~~som~~ Sagen paa bedste Maade, gik saa til Hegel dermed, og tænk [2] Dem Hr Lassen, fik et Afslag som om der ikke var talt om den Sag! Meget artigt, men – et Afslag.[k313] Jeg kunde ikke give mig til at tigge derom, jeg taug, men gik dybt krænket hjem. At faa nogen Ret af Bjørnson kan ikke være tænkeligt, efter det Forsøg, ~~thi~~ (jeg har jo Actstykker at beraabe mig paa i hans Breve) jeg gjorde derpaa,[k314] kom jeg kun til den Overbevisning at man er bedst tjent med stille at lide Uretten. Han svarede[k315] uhøflig og trakterte det Hele en Bagatel.

Dr. Rosenberg[k316] har jeg lært at kjende som en elskværdig og yderst velvillig Mand. Han har været mig til megen Trøst ~~for~~ og gjort Alt for om muligt at finde en Udvei. Jeg læste noget af Colletts Breve for ham, og han fandt ligesom De Hr Lassen, at de vare skrevne med Friskhed og Lune. De vilde bære et smukt Vidnesbyrd om hin Periode med sin[n123] Hang til Betragtninger over vor rastløse larmende Nutid.[n124] og sit mere Udviklede Følelsesliv

‹…›

[3] ~~for mig. Skulle de først, disse stakkels Blade gjennem en saadan[n125] Trykkerhule saa ere de caput. For at give et Publikum det Grovere af dem, maa jeg offre det Fineste, Bedste. Kan De bedste Hr Lassen ikke give mig nogen Trøst her? Jeg skulde med Gl‹æ›de betale den Sætter extra der vilde tage vare paa dem og skaane dem.~~

Jeg skal sige Dem en Ting som faldt mig ind da jeg læste disse Breve forleden. De fra en tidligere Periode, vort første Forlovelsesaar burde enten udgives Hele, og da i Forbindelse med Svarene, altsaa som Brevvexling, eller slet ikke røres. Det er en Umulighed at skille det Personlige deri fra det der skulde bruges, der gaar en erotisk Strømning gjennem de‹m› der ikke kan afledes uden at berøve Altsammen[n126] Liv og Blod. De maa erindre at vort Forhold var udgaaet af og havde optaget alle Tidens urolige Elementer. Selv stod jeg ombruset af Lidenskaber, fra alle Kanter sled og rev man i mit arme Hjerte. [4] Collett kom, – – han havde sat sig en ~~‹…›~~ stor Opgave, og med hele sin varme, kjække Sjels ungdommelige Enthusiasme, han vilde *befrie, redde*, og han grundede denne Befrielse paa en fuldstændig~~‹t›~~ sjelelig *Hengivelse* og *Opgivelse* fra min Side – og han rettede disse uhyre Krav til en næsten Døende, Dette var stærke Elementer til en Strid der skulde udkjæmpes i Breve mellem to Forlovede, Hvordan skal man nu af slige Breve uddrage noget ud‹d›estilere noget der kan tjene til Fader for en Jutul? Om 50 Aar kunde man trykke disse Breve og de vilde da afgive Stykker af en Roman som man maaske vil erklære for at være digtet.

Om det vil lykkes

12. november [1867]. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Brevs. BB2

k317

Hotel Phœnix den 12te Nov.

Hr Bjørnstjerne Bjørnson!

Da jeg maa udlede af Deres Forhold at det Dem til Aftrykning i Folkebladet tilsendte Digt: «Til Hedevig»,[k318] ikke benyttes, saa er jeg saa fri at gjentage min Anmodning om snarest at faa det tilbagesendt.

Jeg vil bede Dem ikke glemme at Forslag og Tilbud oprindelig kom fra Dem. og at kun Omstændigheder har tvunget mig til her at møde Dem.

Camilla Collett.

17. november 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Brevs. BB2

k319

Hr Bjørnstjerne Bjørnson!

Da jeg sendte Dem hin Sang,[k320] har jeg i høfligste Udtryk, bedet Dem, hvis De ikke benyttede den (derfor kunde der være kommet uforudsete Hindringer) da strax at sende mig den tilbage.

Mit Arrangement med Hegel[k321] bød, at jeg ordnede og forseglede alt hvad han skulde have. Jeg ventede i *10 Dage* uden at værdiges et Svar, og jeg skulde reise.

Jeg gjentog min Anmodning og faar Deres Skrivelse,[k322] der i en Grad har forbauset mig, at jeg endnu maa tvivle paa at den er stilet til mig.

Der er noget uskjønsomt, ubearbeidet i Deres Natur. Alle Egenskaber [2] og Eiendommeligheder hos et Menneske kan man haabe at overvinde, naar man vil vinde~~t~~ det. men Utaknemlighed støder Guder og Mennesker bort.

Der var en Tid da De oppe hos os var mere ubefæstet end De nu er, hvor jeg efter Evne kjæmpede for Dem og søgte at bane Dem Vei. Jeg beundrede Deres Evner og følte mig grebet af det friske Liv der vældede ud af hvert nyt Skrift, jeg troede paa noget tilsvarende i Deres Karakter og Personlighed. Smigre aabenlyst kunde jeg ikke, kan det ikke. Har jeg nævnt Dem flygtig i et Skrift, har det været et ironisk Echo[n127] af Andres Opfatning af Dem, jeg tog mig selv med.

Samtidig rev De mig aabenlyst ned, hernede i Danmark, og gjorde alt for at vække Mistro mod mig. Den «stygge Bog» spøgte endnu fornylig igjen [3] i Hr Sødrings Korresspondance.[k323]

Hvad jeg har erfaret hernede er kun en Gjentagelse.

Deres Brev er saa enestaaende, ja en saadan Plet paa Dem, at jeg vilde skamme mig som Landsmand om Nogen Fremmet erfor derom –

Men jeg sender det til mine Sønner,[k324] der engang skulle vide at drage Dem til Regnskab for hvad De deri tillader Dem at sige mig. Hvert Ord skrevet til Dem, har jeg heldigvis Afskrift af.

Ingen Forklaring, intet Brev fra Deres Haand modtages mere.

Jeg er Ene og ubeskyttet mod den Slags Angreb.

Camilla Collett.

Kjøbenh. den 17 Nov. 1867.

[4] Sangen, tilbudt Dem under andre Forudsætninger, vil jeg helst have tilbage. Det beror paa Dem om De vil komme et Ønske imøde, ~~og~~ i saa Fald behage De at nedlægge den hos Hegel.

[Januar–mars 1868]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. 560

[k325]

Paris. passage de Retiro
faubourg St Honoré.

Kjere Arbo,

Der var Adskilligt jeg saa gjerne vilde tale med Dem om, foruden at jeg i det Hele gjerne vil tale med Dem. og hvis De ikke forsømmer noget derved i Morgen Formiddag (Lørdag) Kl ~~12~~ 1 for Ex? vilde De i Sandhed gjøre mig en Tjeneste om De kom.

De skal ikke stige Trapper, jeg skal Kl 1 være i Salonen til Høire fra Indgangen – rez de chaussee.[k326]

Deres

Camilla Collett

Til Nicolai Arbo
Peintre Norvegien
Paris

24. april [1868]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k327

Paris den 24de April

Kjere Alf!

Med Arbo,k328 der uformodentligk329 kommer til at reise i Morgen, sender jeg Dig disse Linier, tilligemed et Brev til Emil,k330 som jeg vil bede Dig læse, dels for deraf at se hvorledes Sagerne staa for mig, dels ogsaa for Emils Skyld. Du vil deraf desværre erfare at endnu er man ikke sikker paa ham. maaske – og Gud give det! – ligger der ikke saa meget i hans Brevk331 som jeg har troet at se deri; Tvivl paa Examen og Hjemreisen, Mismod i det Hele, men man kan jo ikke vide det, og jeg synes her handlede jeg rigtigst i at tage det alvorligt, det skader jo ikke i alle Fald. maaske det vil opmuntre ham lidt og vække hans Energi. At han føler sig ilde stakkels Gut, det kan jeg nok begribe, i det tomme, kjedelige Hus, uden et virkelig *hjerteligt* Forhold til Nogen, thi netop *med S.*k332 tror jeg dette er af mange Grunde umuligt, det maatte da være en ganske anden Individualitet end Emils, der forstod at opnaa dette. 6 Rigsdaler er jo ogsaa gudsjammerlig lidet 6 sk daglig, naar han deraf skal bestride Smaafornødenheder, men hvad skal man [2] sige: vi maa jo blot takke. Kunde jeg vække ret denne Anskuelse hos Emil at han blot maa leve for og i Fremtiden! Jeg tror dog ikke det er værdt at Du meddeler Familien noget heraf. lad det blive mellem os. Det næste Brev vil vise hvad han egentlig fører i sit Skjold. Hans Brev var forresten usigelig slet skrevet, aldeles ikke Norsk og heller ikke Svensk.

Du ser af Brevet at jeg staar i Begreb med snart at reise. Det er tungt, meget ~~tungt~~ haardt nettop nu da jeg havde stolet paa lidt Erstatning i Foraaret her. men den bittre Nød byder det. Min sidste Remise for 2 Maaneder, forslaar langt fra til næste (Midte Juni) men til kna‹p› 8 Dage endnu, og nu maa jeg endnu skrive til Hegelk333 om den sidste lille Rest – (Forskud) til at bestride Reisen. Ogsaa Hegels sidste Brevk334 driver mig til hurtig Afreise. Han oplyser ~~mig~~ deri, at han allerede har begyndt Trykningen og venter kun paa det sidste Manuscript, der skulde

completere Arkantallet: 14 a 15 Ark, ~~der er~~ det Maximum som jeg paa en Maade har maattet tiltrygle mig, da han blot først vilde gaa ind paa 12 Ark. og dette Suplement har jeg Ulykkelige endnu ikke [3] færdig, da jeg ikke i denne nye Pension har kunnet arbeide, dels fordi man lagde Beslag paa mig – her føres et Slags Familieliv, dels fordi jeg paa et Værelse som dette, ikke kan skrive. (Jeg har faaet et endnu slettere med en Glugge i Taget). Nu faar jeg skrive ham[k335] og bede vakkert at han dog venter, og ikke iværksætter hin Trudsel med at lade Bogen først komme ud mod Jul.

Han fortæller at Du har været saa god at paatage Dig sidste Correctur hvilket har glædet mig meget. Du vil, haaber jeg finde lidt Glæde deri, ved at se hvor meget de fleste Stykker have vundet, ja Du kan tro, der er arbeidet derpaa! «*Versailles*» som Du, og jeg ogsaa troede færdig, er uendelig forbedret. Ja i Tanken om at her gives det Bedste, og at det er *godt* – skal Lægedommen ligge for meget. De sidste Ark, der endnu bero – Hegel skattede det han allerede har til 11–12 – altsaa de sidste Par Ark, komme til at indeholde Digte og Blade af min Dagbog, disse sidste i Form af løsrevne Reflectioner, Tanker. Indledningen til Bogen; en Fortale *til Fru Munch*,[k336] vil Du, haaber jeg, synes godt om. bare hun ikke gjør os den Sorg at dø førend den naar hende!

Du ~~siger~~ ønsker kjere Alf i Dit Brev, ~~gid~~ at Du kunde være sammen med mig her i Paris [4] og vi tilsammen kunde besøge disse Steder se disse Herligheder! Ak ja, det vilde være himmelsk, naar man var uden Ængstelser for disse afskyelige Penge. Paris, med nogenlunde Midler til der at sutenere[k337] – uden Pengesorger, er Himlen paa Jorden, men Paris naar man skal plages af disse, beregne hvert Lys til 4 sk som man brænder, gjøre det til en Samvittighedssag om man tør kjøbe et Par Strømper, høre Alle Andre tale om de Glæder de nyde, og selv, med en tifold mere vurderende og modtagende Sjel være udestængt, det er *et Helvede* – jeg taler endu[n128] ikke om det Værste: de tusinde Ydmygelser, den døier der ingen Penge har. Det er her i Paris, hvor alt taxeres derefter, som om man hjemme var moralsk forloren. Ak ja Alf, at gaa blot en Tour med Dig, en saadan Tour som jeg gik i Gaar i deiligt Veir, rundt Notre Dame, langs Quaiere‹ne›, forbi disse Paladser, Broer og Kirker der alle ere historiske Monumenter – (Jeg læser netop i denne Tid Dulaures Histoire de Paris)[k338] – – jeg tænkte mange Gange derpaa, hvilken Glæde det vilde været. Nu er endelig Foraaret der, det længselsfuldt ventede, det eneste der giver uden at beregne Fordel, det eneste man har gratis, og jeg maa reise. Den sidste Sending fra Brynie[k339] fik [5] jeg først *den 18*, efterat jeg havde gjort ikke mindre en[n129] 3 Reiser ind – (tager altid omtrent ½ Time~~)~~ herfra hen til Postbureauet) for at høre efter det. Det er ubegribelig hvorfor jeg ikke kan optinere[n130] at faa denne

Stakkels Portion før, naar jeg saa ynkelig beder derom. B. udtrykker sig paa sin sædvanlige – Maade, ~~h‹e›r~~ høist forunderligt, omtrent som om han i rene Ord sagde: jeg er forbauset over at De behøver disse Penge, eller overhovedet noget[n131] at leve af, og havde ikke Alf manet mig derom, havde det endnu havt god Tid. Kan Du ikke sige den Mand at Pensionen gaar til det blotte, bare Ophold, at jeg ~~her~~ nyder menagements[k340] i Prisen, men bare som en Hund. ja jeg [er] overbevist om B. vilde ikke logere sin Tjenestegut her hvor jeg boer. Kan Du ikke faa disse fattige 5 Spd af ~~Bjor~~ Folkebladet?[k341] Sig rent ud til Bj. jun.[k342] at jeg lider Nød. at jeg har taget mit bedste Digt[k343] ud af Samlingen fordi hans Broder bød mig og overtalte mig. Jeg maa gaa paa anden Plads hele Veien til Kjøbenhavn og kan af den Grund ikke slaa Følge med de andre norske Damer: Fru Schiøtt[k344] og maaske Fru Tellefsen selv. De have dennegang Tellefsens,[k345] som sædvanlig været særdeles artige men jeg har nydt saa lidt godt deraf da jeg [6] bor saa frygtelig langt borte. Fru Tellefsen lider jeg dennegang meget bedre, hun har været *meget elskværdig* mod mig, trods at Andre har forsøgt at opivre hende mod mig. Du erindrer dette Sladder! Vi ere nu de bedste Venner.

Apropos angaaende ~~T~~ den paatænkte Present til Tellefsen,[k346] da[n132] erindrer Du nok at Hefty[k347] ~~gjorde~~ satte den høist utidige og skadelige Betingelse for at han skulde bidrage, at man ikke skulde driv[e][n133] Indsamlingen blandt Landsmænd *i Paris*. Jeg forstaar slet ikke af hvilken Grund; skal man haabe her at opnaa et Resultat, saa maa man ikke sætte slige Grændser. Min Bøn til [Dig] er om Du ikke vilde gaa lige hen til Hefty og forestille ham dette og bede ham dog give sit værdifulde Bidrag selv om vi blive nødt til at handle mod hans Ønske her, Jeg havde tænkt at skrive ham selv til, men har ikke Fremfærd dertil, og det vilde blot genere ham at svare, medens det i 2 Ord gjennem Dig kan afgjøres. Her er mange Landsmænd ~~her~~ som vist gjerne vilde bidrage. Mange bosatte der have god Raad. Sig at jeg endnu ikke har gjort det ringeste Skridt, eller talt til Nogen ~~her~~, men dispenserer han mig fra denne Klausul, saa skal jeg efterlade Listen her i gode Hænder, for Ex. i ‹Berners›,[k348] eller Olrogs.[k349] ~~Jeg er~~ [7] Det var gjennem Frøken Egeberg[k350] jeg fik dette at vide, «at han blot vilde give sit Bidrag – 30 Spd – under oven nævnte Betingelse, maaske hun dog ikke ret har forstaaet ham. thi jeg skj‹øn›ner slet ikke Grunden.

Angelot[k351] skrev jeg til og underrettede ham om min Nærværelse, jeg kunde jo ikke andet, da han saa trofast venlig havde spurgt efter mig, og den gamle Ven da vilde finde sig saaret, hvis jeg atter igjen reiste, uden at opsøge ham. Han kom strax, og har været her nogle Gange, ligesom jeg har besøgt h[am] en Gang. Du kjender min Skræk for at knytte den Slags Bekjendtskaber igjen, der datere sig fra

en fjern Fortid, og navnlig da med Mennesker med hvem man ikke har det intimere tilfælleds, men som kun have seet den glimrende Yderside af ens Tilværelse, det var noget andet da jeg var her som ung feteret Pige. behandlet af Fader[k352] som en Bijoux[k353] i et[n134] Skrin, der kun leilighedsvis maatte vises frem. aldrig satte jeg min Fod paa Gaden men kjørte i Kareth bestandig, jeg blev smykket med det Fineste, det Bedste. Du skulde dengang seet mit Toilette, og kjende det nu. Men Angelot syntes dog godt at accomodere sig[k354] med Forvandlingen [8] jeg mener han synes bedre end jeg havde ventet at finde sig i Overraskelsen, den Overraskelse som man uvilkaarlig føler ved slige Gjensyn. Den unge Skjønhed, som i Rübezahls[k355] Eventyr, forvandlet til gammel Kone! Selv er han bleven ganske hvid af Skjæg og Haar, men ser yderst munter og livlig ud. Han er ikke længer Advokat, men Maire[k356] i et af Arrondissementerne, i hvilken Anled. han viste mig 2 Æresmedailler. Han gav mig til Gjennemlæsning en Dagbog, ført i Norge i 1831. hvori han fortæller om et Besøg i Eidsvold i Julen,[k357] hvorledes Henrik[k358] havde kjørt ham derop fra Chia i Pilen[k359] og naturligvis væltet diverse Gange. hvorledes han havde vær‹e›t et Slags Æresgjest i et Selskab, Henrik havde a[r]‹r›angeret for ham, formodentlig hos en af dennes gode Venner over paa Østsiden: Jøndalen eller Tønsakeren[n135] eller Styrimanden, bestaaende af Bønder, hvor der maa være gaa‹e›t storartet til, da der trakteredes med Kalkunsteg og Øl af en Træbolle der gik rundt. Dertil Taffelmusik af 4 Klarinet‹t›er der spillede Parisiennen[k360] og «Bjerre-Gaarts» Nationalsang[k361] til Kl 3 om Morgenen. Medens Henrik svælgede i denne 3dobbelte Nydelse af Klarinetterne Bønderne og Parisiennen ~~har~~ fandt dog Angelot sig noget besværet deraf. især kunde han ikke ret finde sig i Træbollen der gik rundt. Nu maa jeg slutte, Brev vil jeg bede Dig addressere til poste restante. Kjøbenhavn. Finder jeg Et naar jeg kommer, vil det glæde Din Moder.

Hilsen til Alle Robert,[k362] Oscar,[k363] Onkel Carl,[k364] Stenstrups.[k365]

Gid Du kunde møde mig i Kjøbenhavn! *Naar* og om jeg kommer hjem ved jeg ikke selv! Vær saa god at besørge Emils Brev, under Adr‹es›se.

12.–13. august [1868]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k366

Sandefjord den 12 August

Kjere Alf!

Først min Lykønskning til Din ~~G~~ Fødselsdag,[k367] jeg feirede den vel saa stille som muligt, da jeg ikke saa et Menneske den Dag, men holdt mig indelukket, mine Tanker uafladelig hos Dig.

Her er brav kjedeligt og trykkende at være synes mig, om dette er en Følge af min egen Stemning, der er trykket i en ualmindelig Grad, eller om denne er bleven det her, ved jeg ikke saa nøie at angive, rimeligt er det at den er bragt med, og at her maaske kunde være ganske godt at være, var man selv lidt freidigere til Sinds. Men hvordan skal jeg kunne være det! Jeg er jo skræmt hid som et stakkels jaget Dyr, endnu er det ikke lykkes mig siden min Hjemkomst at finde en liden Plet hvor jeg med Glæde kunde hvile – ak var det kun i 14 Dage! Endnu har jeg [2] ikke nogen Udsigt til at finde nogen, Jeg har givet nogle Veninder derinde, for Ex. Fru Sarz,[k368] ogsaa Caja C.[k369] i Comission at søge mig en saadan Plads i en Familie, bare for et Par Maaneder, hvor jeg kunde se lidt Skjønhed omkring mig og fornemmelig vide mig nær venlige Mennesker, men jeg har nu al Grund til at mistvivle derom, at dette vil lykkes, mener jeg, og dette gjør naturligvis min Stemning end mere modløs – ja den kan ikke være mere nedtrykt end den er. Tog jeg ikke al Fornuft fangen maatte jeg tro at alle hader, alle flyer mig, her i mit eget Land, medens jeg dog ude undertiden treffer Prøver paa det modsatte. Bittert, bittert over al Maade har jeg følt Vægten af disse første Uger hjemme. Det rædsomme Logi, hvor jeg i 25 Graders Varme har maattet skrive 2 Ark med den anstrengende Kritik Du nok kjender – hvor jeg om Aftenen, naar jeg trængte til Rekreation, maatte sidde hjemme, forskudt forglemt – men Alf, det var Intet mod det Indtryk hvormed jeg forlod Knudsens[k370] Hus! Jeg havde haabet paa et Par rolige, [3] venlige Uger her, hvor jeg dog nok, tror jeg, som Gjest giver fuldt

saameget som jeg modtager, jeg havde længe før jeg kom herop haabet paa dette som noget sikkert, ikke forgjeves tænkte jeg, kalder hun sig ved alle Leiligheder min Ungdomsveninde, jeg kommer, til Døden træt og udmattet, men Gud ved saa hjertelig stemt – og bliver efter 3 Dages Forløb, hvor jeg troede netop min Nærværelse gjorde hende godt, *anmodet om at reise*. Jeg forvinder dette ikke snart, og jeg sætter aldrig min Fod der. ogsaa af den Grund at hun omtrent viste sig utilsløret, hvilket hun slet ikke taaler da hendes Lidenskaber nu syntes at være sat i Bevægelse. En hel Pose fuld af Sladder fik jeg at paa, som beviser hvad jeg noksom har sagt, om Menneskers Samvittighedsløshed naar det gjelder mig. Emil[k371] maa aldeles ikke tage derop mere, hvis han har en Gnist af Æresfølelse. Han siger at hun har indbuden ham, jeg har den modsatte Erfaring, netop hvor Emil lagde hende det i Munde‹n›, vilde sætte sin Kuffert efter etc. (dette fik jeg forebygget) fik jeg det bestemteste Indtryk [4] af at hun ikke vilde han skulde komme igjen. En Tour kunde jeg nok ønske at gjøre op til Præstegaarden paa en Dags Tid, for at besøge mine Forældres Grave, som jeg dennegang ikke fik se. og jeg har ingen Betænkning at tage ind til de elskværdige Vogts.[k372] Kunde vi, Du og jeg Alf gjøre denne Tour sammen og med det samme til Misbjerget skulde det være en dobbelt Glæde for mig. Men jeg glemmer at Du alt har gjort den, eller maaske endnu ikke? I al Fald vil ingen Plan til noget Sommerbesøg med Nogen af Eder lykkes mig, vi kunne aldrig tilsammen nyde nogen saadan Glæde, jeg mener paa et saadant Sted og under saadanne Forhold hvor jeg følte mig lidt frigjort og ikke havde Christiannalænke‹rne›[n136] om Benet.

Skal jeg nu være ganske retfærdig, saa maa jeg sige at Stedet her byder sandelig – for den der kan være her med et roligt, uforbittret Sind, mange Behageheder.[n137] Den store Søgaardsbygning er indrettet til Hotel med en Række meget rummelige, net møblerede Værelser, Danse- og Billardsal Avissalon, Piano, samt en stor smuk anlagt Have. Her er megen Ungdom, og oftere Dans, daglig spises ved table d'hote,[k373] hvor jeg dog ikke indfinder mig, dels fordi Menneskene genere mig, dels er det for dyrt. Badet her er saa salt, som jeg ingensteds har truffet det, Søvandet mener jeg, og Luften alene er en Kur, i Dag efter stærk Regn, med lidt skyet Himmel og frisk Vind, der driver Bølger op mod Stranden, er den saa ubeskrivelig liflig at det er en Nydelse bare at gaa ude. Ret ud fra Hotellet er der anlagt en ny beplantet Vei der gaar rundt om Stranden, med Hjertnæs til Høire, denne Vei er sand himmelsk ligeledes Egnen hinsides Fjorden, hvor jeg var i Forgaars, indbuden af fru Ritmester Egeberg, der ligger her med sin Datter.[k374] De vise mig megen Venlighed, ligeledes Fru Carl Anker,[k375] item Frøken [6] Sophie Cappelen,[k376] en meget venlig Pige der slet ikke er norsk af Væsen. Men min Skyhed for Folk hindrer

mig i at drage den Fordel deraf som jeg maaske kunde, der er Dage hvor jeg lukker mig ganske inde. Dertil har jeg været saa træt, for ikke at sige søvnig hele Dagen, uden at kunne finde tilstrækkelig Søvn, at jeg aldrig har sporet noget lignende – den naturligste Virkning af mit Sommerlogi og min Sommerplaisir i Christiania, At Brynie[k377] gaar ind paa, for det gyselige værelse med sin Dragkiste af en Alkove, og en *elendig* Frokost, at betale *11 Spd* maanedlig, er noget saa nær Vanvid. ja sandelig i Hjemmet maa jeg betale selv Lidelsen dyrt!

Ak Alf, min Alf, gid Du kunne komme herned! Jeg tror Du kunde more Dig her nogle Dage, men ganske vist vilde Du i denne Luft føle Dig forfrisket. Vi skulde gjøre Toure sammen og Du sat kanske lidt [7] Mod i Din stakkels Moder.

At vi endnu Intet have hørt fra Hegel,[k378] kan Du begribe bidrager til min Forstemning. Det er Alt for tydeligt – han har nu Ondt i Sinde, og vil lade dette saa dyrekjøbte Arbeide[k379] ligge, maaske til Jul. Dette er jo ikke alene for dets eget Vedkommende meget ilde, Alles Forventning ~~er nu~~ maa jo spændes ved en saadan Udsættelse, da man længe har ventet Bogen, men ogsaa for den paatænkte anden Del, der jo nu spærres Veien. Har Du endnu intet faaet? Maaske det da gjorde mere Virkning naar *Du* skrev Hegel til. Slige Folk have i Forretningssager mere Respect for Mænd, de tro vel at kunne behandle en Dame efter Godtykke, Sandt er det, at de danske skrivende Damer ikke have sat sig i synderlig Respekt, Fru Gyldenbourg[k380] undtagen, men denne Respekt har hun maaske høstet mere ved sin Stilling end ved sine Arbeider. ~~Det~~ Havde hun været [8] fattig og ubeskyttet som jeg, skulde vi seet – det er noget andet at sidde bag et dobbelt Skjold af en mægtig Søn[k381] og en glimrende huslig Stilling. Skriv Du ham til, og sig at vi indstændigt anmode ham om at paaskynde Udgivelsen. Alle spørge efter Bogen. I September samles alt hvad der kjøber Bøger i Christiania, under Hoffets Ophold, der er da meget[n138] mere Præsumtion for en god Afsætning, end naar den senere skal konkurere med en Masse Andre. Sig ham det.

Den 13de Aug. Her *har* været meget livligt og muntert siges der, megen Ungdom, men i Morgen hører jeg at en stor Del af Selskabet skal reise saa der bliver faa igjen. More Dig tør jeg derfor neppe love Dig, naar Du ikke kunde finde det opfriskende for din Sundhed at tilbringe nogle Dage her. Jeg har ~~<h>~~ 2 store Værelser, da Prisen var den samme: 5 Spd for 14 Dage, hvilken Leie udløber Lørdag næste Uge. *Du* er jo buden til Jarlsberg, og kunde derfor godt uden videre tage derhen. Jeg er ikke buden og bliver det neppe, skrive, under disse Omstændigheder synes jeg, var at minde derom og da vilde det dobbelt gaa mig nær blev jeg det ikke. Hvor jeg da skal hen for at vinde lidt Sindsro og Hvile, Sindsro at jeg ikke føler mig selv som et

Udskud i mit eget Land, det ved Gud alene, jeg er træt af ethvert Forsøg, det bliver ligesaamange Skuffelser. Hidtil har jeg ikke havt andet. En [9] Draabe Lindring er den Venlighed Fru Egeberg har vist mig. Det var hende der engang sendte mig hin Blomsterkurv dengang «Fortællinger»[k382] kom [ud], og hun er en af de Faa der med sand Varme og Paaskjønnelse mindes hvad jeg har skrevet, og citerer ofte lange Stykker. Jeg var der i Gaar Aftes. Ingen Andre end Fru Joseph. Roll,[k383] og Frøken Hall. fra Danmark. (Ministerens Datter.)[k384] Man bad mig fortælle noget, og jeg gik efter tilbørlig Forberedelse hjem efter det Bind Correctur jeg har med, og læste for dem et Par Stykker: «Det smukkeste Billede» og «Ikke hjemme».[k385] til, som det lod, umiskjendelig Fornøielse. Forbilledet til Skjønheden i det smukkeste Billede er hernede: Fru Svend Grundtvig.[k386] – Hils Dine Brødre og bed Emil skrive mig lidt til. Jeg haaber han er ikke taget til Eidsvold. Emil byder jo unægtelig nu et Punkt hvor mine Tanker efter saamegen Bekymring kan hvile med lidt Glæde og Fortrøstning [10] men hans Væsen efterlader endnu meget at ønske. Der er noget Koldt ved ham, ~~det~~ der ikke virker velgjørende nu da jeg saa inderlig trænger til ‹l›idt Venlighed. ikke at tale om hans evige Pengeforlegenhed. Han har ikke Begreb endnu om at behandle ~~dem~~ [Penge]. ~~Men~~ Først naar han selv lærer at fortjene dem, vil han indse deres Værd. Nu gav jeg ham 1 Spd til at reise op med til Værket, jeg haabede at han dermed endog kunde slippe ud hjem igjen, da han ingen Udgifter havde deroppe, men da jeg kom, 2 Dage efter, havde han ikke en Skilling og bad igjen om Penge. Vi kunde spart os den Tour. Men som sagt, han lærer vel engang selv hvad de er værd, indtil da faa vi have Taalmodighed med ham. Thora Hansten[k387] syntes særdeles godt om ham. og vidste med sin sædvanlige Finhed at paapege Træk. «Han er ufordærvet» sagde hun, «det Ansigt lyver ikke. Skriv mig til kjere Alf. *og Tak for Dit sidste Brev*[k388] som Du ved jeg tog i Lommen, Din Beskrivels‹e› af Svangstrandsveien har usigelig glædet mig, ved sit[n139] virkelig poetiske Skjær der hviler over den. Jeg har jo aldrig været der. Min Ad: *Christian Christensen, Kirkegaden Sandefjord*. Din hengivne Moder

[20. august 1868]. Brev til Alf Collett

Brevs. 5

k389

Torsdag Aften.

Kjere Alf!

For at berolige Dig med Hensyn til *Indbydelse*, da lægger jeg det fra Grevinden netop modtagne Brev[k390] ind i dette. Jeg fortalte hende[k391] at jeg havde ~~opfordret~~ varslet Dig om ~~til~~ at komme, og bad hende om muligt give sit Vink, om det er beleiligt at modtage os, saa tidligt, at jeg kunde avertere Dig derom. Dette er nu skeet, maatte nu Lykken være med dette.

Saafremt Du altsaa erholder dette nogenlunde betids – jeg skal gjøre alt for at det skeer – er der, synes mig, intet Valg for Dig: Du maa og bør komme. Det vilde just ikke *siges*, men jeg frygter, at det i al Stilhed vilde tages ilde op, om Du atter igjen ventedes *forgjeves*, og jeg [2] beder Dig ogsaa for *min* Skyld, gjør mig ikke den Tort som R.[k392] ifjor: ligesom at fly naar hans Moder er der. Men behøver jeg at lokke Dig! Du udtaler selv i de stærkeste Ord hvilken Herlighed det vil være for Dig at gjøre denne Tour, ogsaa for min Skyld, tak for det! ligesom jeg med fuldt Hjerte tør sige, at det skal være mig den bedste Glæde at være sammen med Dig der.

Altsaa, min Alf, her er intet Valg synes mig, rask besluttet! snør Din Randsel – Penge! ja det er den gamle Sorg, men Herregud med Dig har det dog ingen Nød! Laan da i Guds Navn af en Kammerat, og lad ikke en Leilighed som denne slippe Dig af Hænde for en saa elendig Grund. Vi trænge [3] til hinanden der, vi complettere hinanden.

Hvad der ellers kan være at sige om Dit Brev[k393] derom mundtlig. Ogsaa for *at conferere angaaende Corre‹c›tu‹ren›* er det *meget vigtigt* at vi mødes der, thi jeg vil jo ikke slæbe den unødig med til Christian‹ia›.

Jeg er vis paa at Du føler det er nødvendigt at komme naar Du har læst Grevind‹ens› Brev. Sig hende da, at Du er kommet paa denne min sidste Opfordring. A Revoir paa det deilige Jarlsberg, Din hengivne

Moder.

I Dag er Heden næsten kvælende. I tre Dage har her ikke været en Luftning fra nogen Side. Solen ‹rød›[n140] i en Hedetaage.

[Oktober 1868]. Brev til Skilling-Magazin

Brevs. 5

k394

En Opsats i Skillingmagazinet for 10de October indeholder den Paastand, at «mangfoldige» af Stykkerne i min nysudkomne Bog «Sidste Blade»k395 allerede ere Norske Læsere bekjendte og at Svenske Læsere *kjende saagodtsom Alt*. I den Anledning tillader jeg mig at oplyse:

Den største Del af Bogen indeholder Nyt. «Museet i Berlin» er for Norske og Danske Læsere fremmet –n141 Indledningen, Tre Dage i Versailles, Ikke hjemme, En Barneerindring, Det smukkeste Billede, det hele sidste Afsnit fra Paris og Danmark, *have aldrig været aftrykte Nogetsteds*. En Del af Reiseskildringerne have vistnok for flere Aar siden staaet i et af vore Blade,k396 ligesom de bleve benyttede som Suplementn142 i en lille Bog – Overskuddet af «I de lange Nætter» [2] der udkom i Svensk Oversættelse,k397 men støttende mig til det baade Tilladelige og høist Almindelige i at ~~Sk~~ paa saadan Vis spredte Stykker optages i en Samling, for derved at gjøres tilgjængelige for enn143 større Læsekreds, troede jeg saameget mindre at burde udelade disse nu betydelig bearbeidede Skildringer, som de tilhøre en Cyklus af «Erindringer og Bekjendelser» hvoraf her kun meddeles første Række og som, hvis Opmuntringen dertil ikke altfor meget svigter, er paatenkt at skulle fortsættes.

Forfatter til «Sidste Blade.»

[Oktober 1868]. Brev til Marie Garben

Brevs. 5

k398

Kjere Frøken Garben! Jeg vovede mig ind i Løvens Gab for at spørge Dem om De *vilde* og *kunde* gjøre mig den Fornøielse, at deltage i en liden Frokost i Morgen *Lørdag Kl 12*, min Bolig er: Hjørngaarden i Homannsby,[k399] hvor der er en Butik nedenunder, *ligeoverfor* for[n144] den store nye Taarngaard hvor Kammerherre Gades[k400] bo. Selskabet: mest Bekjendte af Dem: Egebergs,[k401] Fru Schweigaard,[k402] Wedels, Herman med ‹Fr›[k403] [2] Fru Tellefsen,[k404] Hansteens,[k405] og flere Udgaver af Collett

Jeg har lidet Haab om at se Dem men glem ikke at det ‹inderlig› vil glæde Deres

Camilla Collett født Wergeland[n145]

31. oktober 1868. Brev til Frederik Hegel

Brevs. 5

k406

Christiania den 31 Oct. 1868.

Hr Boghandler Hegel!

Deres ærede af 26 October,[k407] gav Anledning til en lille Opdagelse, som jeg meget maa beklage ikke er skeet før. Det beror paa en Feiltagelse af mig, at jeg i mit sidste Brev[k408] angav min Bog, «Sidste Blade»[k409] til 14 Ark. Den holder kun 13 og et Par Blade. Det var Tallet 14, der forvildede mig, da jeg i det første Exemplar der kom mig i Hænde, slog op for at se hvor stor den var bleven. jeg troede at Tallet *sluttede* Arket, en Confession[k410] som De godhedsfuld maa holde en Dame tilgode.

Jeg skylder mig selv uopholdelig [2] at rette denne Unøiagtighed, der med Grund maa have forekommet Dem høist besynderlig. Derefter bliver det saa langt fra mig der har noget Resthonorar at fordre, at jeg meget mere har at tilbagebagetale[n146] for omtrent ¼ Ark, medens jeg kun tør andrage paa Godtgjørelsen[n147] af 13 Arks Oversku‹d› af Linier.

I.[n148] Med megen Agtelse

forbindtligs‹t›

Camilla Collett

20. november [1868]. Brev Amalie Sophie Biørn

Ms.fol. 3111

k411

Christiania den 20de Nov.

Camilla Vedøe[k412] fortæller mig bedrøvet at hendes Haab om at kunne blive Diakonisse[n149] er svigtet, da alle Pladse strax vare optagne, saa hun nu maa forsøge at erholde en Lærerindepost. Efter hvad jeg forstod, findes der endnu en saadan ubesat i Din Egn, kjere Amalie, og hun knyttede et lille Haab til at erholde denne, naar Du vilde anvende Din Indflydelse dertil. En god, velsignelsesfuld Gjerning vilde det i Sandhed være om Du kunde gjøre noget for denne stakkels Pige, der er saa at sige uden Hjem og uden nogen Udsigt for Fremtiden. Den beskedneste Stilling maatte, om end kun til en Begyndelse, være ønskværdig for hende, hun vilde derved idetmindste faa Anledning til at prøve sine Kræfter og lære hvad hun selv duer til. Hun mangler visselig ikke Evner, og de maa siges at være ret vel udviklede, saa fra den Side, er hun [2] maaske mere at anbefale end de Fleste der melde sig til saadanne Poster. Heller ikke er hun ukyndig i al anden Gjerning, at dømme efter hendes raske, uforknytte Væsen vilde hun ogsaa heri være til Nytte. Hun trænger til at dannes ved Omgang med Fremmede, og faa sit Blik paa Virkelighedens og dens Krav, mere klarnet. Et stadigt Ophold i en Familie, om den end er jevn og simpel, naar den kun er hæderlig og forstandig, og under et roligt – pligtmæssigt Forhold til en saadan, vilde virke særdeles godt paa hende. Nu er der noget uroligt ved hende, som jo saa let kan udledes af de Kampe, de Lidelser en begavet, stærk Natur har maattet udstaa i et saa trist og ulykkeligt Hjem som hendes.

Inderlig at beklage er ogsaa den yngre Søster,[k413] som nu er ene tilbage i dette Hjem. Hun er maaske ikke saa begavet som Cam. Hun er en venlig, passiv Natur, dertil ~~overo~~ ualmindelig smuk – hun ligner Rosa – og der gaar hun nu, uden Veiledning, uden Støtte og Trøst af Nogen, uden nogen Omgang – den arme Emilie! Hun maa gaa rent tilgrunde hvis Vorherre ikke forbarmer sig og sender

hende en Redning. Selv kan jeg Intet, Intet gjøre for hende eller Nogen. Min [3] Stilling her i Christ. er siden Emil[k414] forlod mig og drog til Stokholm, kun at kalde for Fuglens paa Mastetoppen. Næsten alle mine Venner her, ere gaaet bort, nogle bortreiste, andre døde, mine Sønner[k415] have naaet den Alder hvor de selvstændige, lidet eller intet mere kan paavirkes af mig. Min Mands Slægt er stor, og baade ved sin Stilling og sine Livskaar mægtig, mine Sønner ere ved stærke Taknemlighedens Baand knyttet til den, og som det gaar vist i mangen Familie: en ensom, fattig og melankolsk Moder kommer til kort. Hun har her kun at resignere, og være taknemlig til. Min yngste Søn slægter mest paa min Familie, han er som Du ved, paa den technologiske Anstalt i Stokholm,[k416] hvor det gaar ham godt, og hvor han forhaabentlig blive[n150] færdig næste Mai. Med ham blev min huslige Stilling her totalt oprykket. og jeg har siden ikke kunnet bekvemme mig til at leie Hus og føre Husholdning, det vil da sige, her er intet blivende Sted for mig mere i Hjemmet. ~~og~~ Neppe[n151] har Længselen efter Børnene draget mig hid tilbage, førend Alting: Helbred, Humeur, Livsmod jevnt gaar ned ad Bakke, og minder mig om, at Livet, mellem Frem‹m›[ede] dog er lettere og mindre smerteligt end herhje[mme] [4] Det gjorde mig meget ondt, at jeg ikke mere fik Dig at se kjere Amalie, da Du sidst var i Byen, saameget mere som jeg maatte tilskrive det min egen Forsømmelse – Det var, tror jeg nogle Dage efter, at Du havde besøgt mig i Hotellet at jeg fandt denne min Bolig. Da jeg var kommen i Orden, ventede jeg hver Dag at se Dig komme, men sløv og forstyrret som jeg var, efter den lange, saa høist anstrengende Søgning, faldt det mig ikke ind, at jeg burde sendt Dig Bud, da Du maaske ikke vidste hvor jeg boede, jeg var mig kun dunkelt bevidst, at Du maatte vide det gjennem Hermana[k417] eller Cam. Vedøe. Saa sagde jeg det en Dag til Cam. men fik da høre, at Du var reist – maaske med et uvenligt Indtryk – lagde min Samvittighed til. Sandheden er nu og bliver den, at jeg inderlig gjerne vilde seet Dig Amalie, og det netop i min smukke lille Salon hvor vi mere i Ro og med mere Behag kunde ført en Samtale end det var muligt under Dine sidste, sandelig høist uheldige Besøg hos mig.

Den Kjerskowske Familie,[k418] omtalte med stor Fornøielse Besøget paa din Præstegaard og den særdeles Artighed og Gjestfrihed Du havde vist dem. Ogsaa fortalte Frøken Collett[k419] ~~mig~~ at Din Datter,[k420] hun som senere har havt Bryllup, var en nydelig ung Pige, der lignede Dig. Lev [n]u[n152] vel bedste Amalie, endnu engang Tak for dit Besøg, og vær vis paa, at den Hengivenhed hvormed Du mindes og slutter Dig til en Slægt, som Du engang stod nær, ikke er upaaskjønnet. ‹…›[n153]
C.

Faksimiler

Brevs. 5:
[Høsten 1864]. Brev til Hartvig Lassen (fotokopi)
1. desember 1864. Brev til Laura Arnesen
[Januar–februar 1865]. Brev til Hartvig Lassen (fotokopi)
[Januar–februar 1865]. Brev til Hartvig Lassen (fotokopi)
[Januar–februar 1865]. Brev til Johan Christian Collett
20. februar 1865. Brev til Johan Christian Collett
14. mars 1865. Brev til Johan Christian Collett
[19. desember 1865]. Brev til Georg Sibbern
29. desember 1865 – 2. januar 1866. Brev til Alf Collett
23.–27. januar 1866. Brev til Adolphine Marie Colban
26. januar 1866. Brev til Emilie Collet
12.–19. april 1866. Brev til Alf Collett
11. juni 1866. Brev til Robert Collett
23. oktober [1867]. Brev til Alf Collett
November 1867. Brev til Hartvig Lassen
24. april [1868]. Brev til Alf Collett
12.–13. august [1868]. Brev til Alf Collett
[20. august 1868]. Brev til Alf Collett
[Oktober 1868]. Brev til Skilling-Magazin
[Oktober 1868]. Brev til Marie Garben
31. oktober 1868. Brev til Frederik Hegel

Brevs. 54:
6. juli 1865. Brev til Georg Sibbern
13. september 1865. Brev til Georg Sibbern
1. oktober [1865]. Brev til Georg Sibbern
[Oktober 1865]. Brev til Georg Sibbern
13. november [1865]. Brev til Georg Sibbern
21. november [1865]. Brev til Georg Sibbern
[November–desember 1865]. Brev til Georg Sibbern

15. oktober [1866]. Brev til Georg Sibbern
25. november 1866. Brev til Georg Sibbern

Brevs. 560 (fotokopier):
8. januar 1865. Brev til Peter Nicolai Arbo
[Juni–juli 1866]. Brev til Peter Nicolai Arbo
[Januar–mars 1868]. Brev til Peter Nicolai Arbo

Brevs. BB: 2:
4. september 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson
27. september 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson
[27. oktober 1867]. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson
12. november [1867]. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson
17. november 1867. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson

Ms.fol. 3111:
5. april 1867. Brev til Hartvig Lassen
20. november [1868]. Brev til Amalie Sophie Biørn

Litteratur

Litteratur med fulle referanser i teksten eller kommentarene er ikke med i litteraturlisten.

Utrykt

NB Ms.fol. 4120. Ellisiv Steen: Kartotek over brev fra og til Camilla Collett, til dels med innholdsreferat. Forrest en dagsliste over hennes oppholdssteder.

KBK NKS 3742, 4°, 1. række: Brev fra Camilla Collett til Frederik Hegel

KBK NKS 3742, 4°, 2. række: Konsepter til brev fra Frederik Hegel til Camilla Collett

Jarlsbergs hovedgårds arkiv: Brev fra Camilla Collett til Hedevig Wedel Jarlsberg

Lars Johan Hiertas samling, Centrum för vetenskapshistoria, Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm: Brev fra Camilla Collett til Lars Hierta og Anna Retzius Hierta

Trykt litteratur og nettsteder

Anker, Carsten 1914. *Stamtavle over familien Anker*. Sandefjord, Richard Olsens bogtrykkeri

Collett, Alf 1915. *Familien Collett og Christianiabilder i gamle dage*. Kristiania, Cappelen.

Collett, Camilla 1912–13. *Samlede verker. Mindeudgave*. 3 bind. Kristiania og København, Gyldendalske boghandel

Collett, Camilla og Peter Jonas Collett 1926–34. *Dagbøker og breve*. 5 bind. Utgitt av Leiv Amundsen. Oslo, Gyldendal.

Collett, Camilla 2015. *Brev til Bjørnstjerne Bjørnson*. Utgitt av Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg. NB kilder 2:2. Oslo, Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. Digital utgave

Collett, Camilla 2017. «Camilla Colletts notater til en 'Levnetsbeskrivelse'». Utgitt av Tone Modalsli og Mette Refslund Witting. *Edda* 104, nr. 3, 240–60

Collett, Camilla 2021. *Brev 1863–64*. Utgitt av Mette Refslund Witting og Marius Wulfsberg. NB kilder 2:6. Oslo, Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. Digital utgave

Digitalarkivet, www.digitalarkivet.no

Evensberget, Snorre og Dag Gundersen 2003. *Aschehoug og Gyldendals sitatleksikon : bevingede ord, sitater, ordtak, fyndord*. 3. utg. Oslo, Kunnskapsforlaget

Fulsås, Narve 2013. *Biografisk leksikon til Ibsens brev : med tidstavle*. *Acta Ibseniana*. Oslo, Senter for Ibsen-studier.

Gade, Ingeborg 1921. *Stamtavle over slegterne Gade og Wallem*. Kristiania, Det Mallingske boktrykkeri

Halvorsen, Jens Braage 1888. *Norsk Forfatter-Lexikon 1814–1880*. Bind 2. Kristiania, Den Norske Forlagsforening.

HFL = Halvorsen, Jens Braage 1888–1908. *Norsk Forfatter-Lexikon 1814–1880*. 6 bind. Kristiania, Den Norske Forlagsforening.

Holtermann, O. 1902. *Slægtsbog for familjen Holtermann*. Trondhjem, Aktietrykkeriet

Jonassen, Per og Bernt Eggen 2001. *Damp : dampskipets æra i Vestfold 1827–1914*. Tønsberg, Færder.

Kydland, Anne Jorunn, Tone Modalsli og Vigdis Ystad 2017. *Sang og dans i det unge Norge : og Beskrivelse over en Julehøitid og et Julebal i Gusdals Præstegaard i December 1819 av Christian Thaulow*. Oslo, Dreyer

Meyers Fremmedordbog, meyersfremmedordbog.dk

NAOB = *Det Norske Akademis ordbok*, naob.no/

NBL 1. utg. = *Norsk biografisk leksikon* 1923–93. 19 b. Oslo, Aschehoug

NBL = *Norsk biografisk leksikon* 2. utg., nbl.snl.no/

NKL = *Norsk kunstnerleksikon* 1982–96, nkl.snl.no/

N.N. 1909. «Kammerfrøken Marie Garben» I: *Urd*, 13. årg., nr. 18, 1. mai 1909. Kristiania, A/S Urd.

NOleks = *Norsk oversetterleksikon*, oversetterleksikon.no

Norges Hof- og Stats-Calender for 1866. Christiania, H. Tønsberg

ODS = *Ordbog over det danske Sprog*, ordnet.dk/ods

SAOB = *Svenska Akademiens ordbok*, saob.se/

SNL = *Store norske leksikon*, snl.no

Steen, Ellisiv 1954. *Den lange strid : Camilla Collett og hennes senere forfatterskap*. Oslo, Gyldendal.

Steinfeld, Torill 2012. *Camilla Collett : ungdom og ekteskap*. Oslo, Gyldendal

Sveriges och Norges stats-kalender för år 1865. Stockholm, Norstedt

Thomle, E. A. 1896. *Familien (von) Cappelen i Norge og Danmark*. Christiania, Cappelen

Thomle, E. A. 1910. *Westy Egebergs slægt : genealogiske og personalhistoriske efterretninger*. Kristiania, Fabritius

Tvedt, Knut Are red. 2010. *Oslo byleksikon*. 5. utg. Oslo, Kunnskapsforlaget

Wergeland, Henrik 1918–40. *Samlede Skrifter : trykt og utrykt*. Utg. av Herman Jæger og Didrik Arup Seip. 6 b. i 23. Kristiania/Oslo, Steenske forlag

Wikipedia, no.wikipedia.org

Noter og kommentarer

n1. Antallet er omtrentlig fordi flere av brevene til Hedevig Wedel Jarlsberg er udaterte og derfor ikke entydig kan plasseres innenfor perioden.
n2. Collett 2017, 250
n3. Brev til Hartvig Lassen [Høsten 1864], Brevs. 5
n4. Brev til Marie Garben [Oktober 1868], Brevs. 5
n5. Collett 2017, 251
n6. Brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 1864, Jarlsberg hovedgårds arkiv
n7. Brev til Alf Collett 12.–13. august [1868], Brevs. 5
n8. Brev til Hartvig Lassen [Høsten 1864], Brevs. 5
n9. Brev til Georg Sibbern 6. juli 1865, Brevs. 54 XIX
n10. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson 4. september 1867, Brevs. BB2
n11. Brev til Hartvig Lassen [Januar–februar 1865], Brevs. 5
n12. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson [27. oktober 1867], Brevs. BB2
n13. Brev til Georg Sibbern [19. desember 1865], Brevs. 5
n14. Brev til Johan Christian Collett 20. februar 1865, Brevs. 5
n15. Brev til Bjørnstjerne Bjørnson 17. november 1867, Brevs. BB2
n16. Collett 1912–13, b. 2, 58
n17. Collett 1912–13, b. 2, 174
n18. Dine –] tankestrek *rettet fra* komma *ved overskriving*
n19. at bære det!] utropstegn *rettet fra* komma *ved overskriving*
n20. Hussvalelse] *feil for* 'Husvalelse'
n21. (som] begynnende parentes *rettet fra* tankestrek *ved overskriving*
n22. paaregnet] 't' *synes rettet fra* 'de' *ved overskriving*
n23. Familierørelse] siste 'r' *rettet fra* 'l' *ved overskriving*
n24. behgligt] *feil for* 'behageligt'
n25. omhyggelig] 'o' *rettet fra* 'O' *ved overskriving*
n26. den] 'n' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n27. Personligt~~eder~~] 't' *rettet fra* 'h' *ved overskriving*
n28. dette] 'tt' *rettet fra* 'nn' *ved overskriving*
n29. Følesløshed] *feil for* 'Følelsesløshed'
n30. Velvillie] 'v' *rettet fra* 'b' *ved overskriving*
n31. 4] *rettet fra* '2' *ved overskriving*

n32. representer] *feil for* 'representerer'
n33. Christiana] *feil for* 'Christiania'
n34. man nyder ens Behandling] tilføyelsen overskriver tankestrek
n35. fortvivlede~~...~~!] utropstegn *rettet fra* komma
n36. det] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n37. interesser] *feil for* 'interesserer'
n38. Afstukne] 'A' *rettet fra* 'a' *ved overskriving*
n39. charatariserer] *feil for* 'characteriserer'
n40. retrogade‹n›d[e]] *trolig feil for* 'retrogarderende' (retrogadere: gå tilbake, gå bakover)
n41. at] 'a' *rettet fra* tankestrek *ved overskriving*
n42. skal] 'sk' *rettet fra* 'v' *ved overskriving*
n43. Alle] 'A' *rettet fra* 'a' *ved overskriving*
n44. Tilføelsen er skrevet på langs i margen, uten innføingstegn som viser hvor det hører til, så plasseringen er antatt.
n45. Dagstigstue] *feil for* 'Dagligstue'
n46. Landstigning] 'd' *rettet fra* 'g' *ved overskriving*
n47. Adgangstegn] 'd' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n48. Meddelelse] siste 'l' *rettet fra* 's' *ved overskriving*
n49. Andet] 'A' *rettet fra* 'a' *ved overskriving*
n50. to] 't' *rettet fra* '2' *ved overskriving*
n51. kan] *feil for* 'han'
n52. en] *feil for* 'end'
n53. Hussvalelse] *feil for* 'Husvalelse'
n54. intelligenteste] 'st' *rettet fra* 'r' *ved overskriving*
n55. den] 'n' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n56. paa bedste] *her har hun uteglemt noe, for eksempel* 'paa bedste Maade'
n57. parodisk] 'o' *rettet fra* 'a' *ved overskriving*
n58. (paa] begynnende parentes *rettet fra* punktum *ved overskriving*
n59. spore] 'e' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n60. Dit] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n61. Paastand,] komma *rettet fra* punktum *ved overskriving*
n62. hvor‹i›~~ed~~] '‹i›' *rettet fra* 'm' eller 'v' *ved overskriving*
n63. ~~Tilfredshe~~Den] 'D' *rettet fra* 'd' *ved overskriving*
n64. ile] 'e' *rettet fra* '‹l›' *ved overskriving*
n65. Her begynner tilføyelsene i margen. Det er ikke samsvar mellom de første innføyingstegnene, så det kan være tekst som er gått tapt.
n66. erfare indlagte] *her har hun uteglemt ordet* 'af'

n67. Tilværelse[n]] ordet skrevet helt ut til kanten av papiret
n68. *mine*] 'm' *rettet fra* 'h' *ved overskriving*
n69. et] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n70. Trøst?] spørsmålstegn *rettet fra* komma
n71. Emilie] siste 'i' *rettet fra* 'l' *ved overskriving*
n72. optrigtig] *feil for* 'oprigtig'
n73. en] 'e' *rettet fra* 'E' *ved overskriving*
n74. *eneste*] første 'e' *rettet fra* 'E' *ved overskriving*
n75. spiser,] komma *rettet fra* kolon *ved overskriving*
n76. «forskræmt»] første 'r' *rettet fra* 'k' *ved overskriving*
n77. før] *trolig feil for* 'for'
n78. ~~ing~~ hverken en] hun har først skrevet 'ingen', så strøket over 'ing' og tilføyd 'hverken'.
n79. tag‹e›] *feil for* 'tog', hun har glemt å rette vokalen
n80. skul[de]] 'u' *rettet fra* 'a' *ved tilføyelse av diakritisk tegn*
n81. Udveie:] kolon *rettet fra* komma *ved overskriving*
n82. hendes] *rettet fra* 'ham' *ved overskriving*
n83. vælge] 'l' *rettet fra* 'g' *ved overskriving*
n84. at *sønderlemme*] mellom ordene står en overstrøken tankestrek
n85. jeg] 'j' *rettet fra* 'J' *ved overskriving*
n86. det] 't' *rettet fra* 'r' *ved overskriving*
n87. interesse] *feil for* 'interessere'
n88. imod?] spørsmålstegn *rettet fra* komma
n89. Selv] 'S' *rettet fra* 's' *ved overskriving*
n90. man] 'm' *rettet fra* 'h' *ved overskriving*
n91. (*citoyen*)] begynnende parentes *rettet fra* komma *ved overskriving*
n92. og samme en] *feil for* 'en og samme', hun har plassert innføyningstegnet galt
n93. *frem*!] utropstegn *rettet fra* komma *ved overskriving*
n94. til:] kolon *rettet fra* komma *ved overskriving*
n95. Sidste] 'S' *rettet fra* 's' *ved overskriving*
n96. strenge] siste 'e' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n97. følger~~‹er›~~] *rettet fra* '‹kommer›' *ved overskriving og stryking*
n98. vilde] 'ilde' *rettet fra* 'ar' *ved overskriving og tilføyelse*
n99. Holtermanns] 's' *rettet fra* '‹d›' *ved overskriving*
n100. ~~og S‹t›~~] egentlig ikke strøket, men forsøkt radert bort
n101. det] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n102. Juli] 'J' *rettet fra* 'A' *ved overskriving*
n103. Intet] 'I' *rettet fra* 'i' *ved overskriving*.

n104. Forundring] 'u' *rettet fra* '‹s›' *ved overskriving*
n105. ~~Bidrags~~ Smaatings ~~Værd~~] *hun kan ha glemt å oppheve strykningen av* 'Værd' *da hun erstattet* 'Bidrags' *med* 'Smaatings'.
n106. ⅓] '3' *rettet fra* '2' *ved overskriving*
n107. Nød?] spørsmålstegn *rettet fra* komma *ved overskriving*
n108. dette] 'd' *rettet fra* 'S' *ved overskriving*
n109. Digter^ne^] 'ne' *rettet fra* 'e' *ved overskriving og tilføyelse*
n110. Dem] *trolig feil for* 'dem'
n111. Dem] *trolig feil for* 'dem'
n112. det] *trolig feil for* 'den'
n113. munitiøse] *feil for* 'minutiøse'
n114. Partilidenskab] *rettet fra* 'Partilidenskaber' *ved overskriving*
n115. Resten av brevet er tapt.
n116. det] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n117. et] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n118. Forarmede] 'F' *rettet fra* 'f' *ved overskriving*
n119. et] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n120. et] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n121. afhang at] *her har hun uteglemt ordet* 'af'
n122. Mine] *rettet fra* 'mine' *ved overskriving*
n123. sin] 'n' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n124. Tilføyelsen er skrevet nederst på siden uten innføyingstegn, og den er muligvis skrevet på et senere tidspunkt for blekket er mørkere.
n125. saadan] Ordet er strøket før det omkringstående ble strøket over med en krøllstrek på skrå over linjene.
n126. Altsammen] 'A' *rettet fra* 'a' *ved overskriving*
n127. Echo] 'h' *rettet fra* 'c' *ved overskriving*
n128. endu] *feil for* 'endnu'
n129. en] *feil for* 'end'
n130. optinere] *feil for* 'obtinere', oppnå
n131. noget] 'n' *rettet fra* 'N' *ved overskriving*
n132. da] 'a' *rettet fra* 'u' *ved overskriving*
n133. drive] 'i' *rettet fra* 'e' *ved tilføyelse av diakritisk tegn*
n134. et] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n135. Tønsakeren] 'k' *rettet fra* 'g' *ved overskriving*
n136. Christiannalænke‹rne›] 'Christianna' *feil for* 'Christiania
n137. Behageheder] *feil for* 'Behageligheder'
n138. meget] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*

n139. sit] 't' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n140. ‹rød›] 'ø' mangler diakritisk tegn
n141. fremmet –] tankestrek *rettet fra* komma *ved overskriving*
n142. Suplement] 'l' *rettet fra* 'p' *ved overskriving*
n143. en] 'n' *rettet fra* 't' *ved overskriving*
n144. *ligeoverfor* for] *ordet* 'for' *er feilaktig gjentatt*
n145. Camilla Collett født Wergeland] fortrykt tekst på visittkort
n146. tilbagebagetale] *feil for* 'tilbagebetale'
n147. Godtgjørelsen] 'G' *rettet fra* 'H' *ved overskriving*
n148. I.] *delvis radert bort*
n149. Diakonisse] 'D' *rettet fra* 's' eller 'h' *ved overskriving*
n150. forhaabentlig blive] *her har hun uteglemt ordet* 'vil' e.l.
n151. Neppe] 'N' *rettet fra* 'n' *ved overskriving*
n152. [n]u] Skade med teksttap (se mer i den innledende kommentaren)
n153. upaaskjønnet. ‹…›] Skade med teksttap (se mer i den innledende kommentaren)
k1. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.
Datering: Brevet er udatert, men fotokopien har bibliotekets blyantpåskrift: «[1864]». I brevteksten fremgår det at Collett bor i Morgenstjernes gård. Samme bosted nevner hun i sine opptegnelser til en levnetsbeskrivelse for 1864 etter Emils konfirmasjon (Collett 2017). Emil ble konfirmert 2. oktober 1864. Derfor daterer vi brevet til høsten 1864.
k2. Henrik] Henrik Wergeland (1808–1845), forfatter, Colletts bror
k3. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
k4. Hermana] Hermana Marianne Wergeland (1821–1911), født Olsen Thorp, gift med Colletts bror Harald Wergeland
k5. Arnesen] Ole Seppingbøl Arnesen (1820–64), overrettssakfører
k6. nistet sig ind] tatt fast opphold; satt seg fast
k7. Børnene] Robert (1842–1913), Alf (1844–1919), Oscar (1845–1911) og Emil (1848–1904) Collett
k8. i Dag for 23 Aar siden] Colletts ektemann, Peter Jonas Collett, døde 18. desember 1851. '23 Aar' er dermed feil for 13.
k9. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet med konvolutt gjengis på grunnlag av fotokopi. Konvolutten har

mottakerens påskrift: «Besvaret 12/2 65». Svarbrevet er ikke kjent.
Skader: Fotokopien har ikke med hele teksten s. 3, så enkelte ord ut til høyre kant, er kuttet. Antatte bokstaver er supplert i skarpe klammer.
k10. Mit lille Brev fra i Høst] brevet til Arbo 27. september 1864
k11. Tellefsen] Thomas Tellefsen (1823–74), pianist
k12. nogle Breve fra «en Maler i Christiania til en Maler i Dysseldorf»] artikkelserie i *Illustreret Nyhedsblad* 27. november, 4., 18. og 25. desember 1864, med tittelen «Breve fra en Maler i Christiania til en Maler i Dysseldorf».
k13. Bjørnson] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910)
k14. Amtmandens] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett, Peter Jonas Colletts bror. De tok til seg Robert som pleiesønn i 1852.
k15. Familiemiddag] Arbos mor, Marie Christiane (1796–1886), født Rosen, var i sitt første ekteskap gift med John Collett (1774–1824).
k16. Robert] sønnen Robert Collett (1842–1913)
k17. Oversigt … Fauna] *Oversigt af Christiania Omegns ornithologiske Fauna*, av Robert Collett. Johan Dahl, Christiania 1864
k18. Rask] Halvor Heyerdahl Rasch (1805–83), professor i zoologi
k19. Thygesens … Frøken ‹M›inna] Trolig døtrene og enken etter stiftamtmann Nicolai Emanuel de Thygeson (1772–1860): Abel Maria (Minna) de Thygeson (født 1807), Charlotte Thygeson (1811–72), pianist, og deres mor Lovisa Thygeson (1785–1880), født Pløen.
k20. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.
Datering: Brevert er udatert. Steen har i sitt kartotek datert det «[1865] jan./feb.» (NB Ms.fol. 4120), og samme dateringsforslag har hun påført fotokopien med kulepenn. Det er to udaterte brev til Hartvig Lassen med samme antatte datering, og dette er det første. Disse to udaterte brevene til Lassen samt et udatert brev til Johan Christian Collett om samme tema (utgivelsen av Peter Jonas Colletts papirer), er skrevet i forlengelse av hverandre. Ut fra innholdet fremgår det at de er skrevet i forkant av brevet til J.C. Collett 20. februar 1865. Siden utgivelse av P.J. Colletts papirer ikke er nevnt i de foregående brevene fra vinteren 1864/65, daterer vi disse tre brevene til januar–februar 1865.
k21. Thomas Heftyes] Thomas J. Heftye (1822–86), forretningsmann
k22. min Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k23. Deres lille Optegnelse] opptegnelsen ikke kjent

k24. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.
Datering: Brevert er udatert. Steen har i sitt kartotek datert det «[1865] jan./feb.» (NB Ms.fol. 4120), og samme dateringsforslag har hun påført fotokopien med kulepenn. Det er to udaterte brev til Hartvig Lassen med samme antatte datering, og dette er det andre. Se innledende kommentar til det foregående brevet til Hartvig Lassen for begrunnelse for dateringen.
k25. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet er uten innledende tiltale, men det fremgår tidlig i brevteksten at brevmottakeren er Johan C. Collett («kjere Johan»).
Datering: Brevert er udatert. Det har senere blyantpåskrift ved biblioteket: «1865 febr.?». Vi daterer brevet til [januar–februar 1865] liksom de to udaterte brevene til Hartvig Lassen, for dette er skrevet i forlengelse av disse (jf. omtalen av hjelpen fra Heftye og Lassen, samt henvisningen til opptegnelsen eller skjemaet Lassen har utformet). Se ellers innledende kommentar til det første udaterte brevet til Hartvig Lassen for nærmere begrunnelse for dateringen.
Sammen med brevene fra Camilla Collett til Johan Christian Collett ligger en konvolutt med Colletts håndskrift: «Amtmand Johan Collett Homansbyen.» Det er ingen datering eller poststempling på konvolutten, men den har bibliotekets påskrift «1865 febr?». Man har antatt at den hører til dette brevet, men det virker ganske usikkert, for også andre brev til J.C. Collett passer til konvolutten. Dateringspåskriften er dessuten nyere enn påskriften på selve brevet. Vi har derfor ikke tatt med adresseteksten på konvolutten sammen med brevet her.
k26. J-s] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k27. Benauelser] beklemthet; forlegenhet
k28. Hartvig Lassen] Hartvig Lassen (1824–97), litteraturhistoriker
k29. Alf og Robert] sønnene Alf (1844–1919) og Robert (1842–1913) Collett
k30. Hefty] Thomas J. Heftye (1822–86), forretningsmann
k31. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet fra Johan Christian Collett til Camilla Collett datert 3. mars 1865 (NB Ms.4° 2980) er svar på dette brevet.
k32. betydede for Dem] meddelte Dem; lot Dem få vite
k33. Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k34. geraade] tjene

k35. Sødskende] i tillegg til Johan Christian: Holger Gustav (1807–70), kammerherre; Sophie Augusta (1811–72), gift Steenstrup; og Carl Emil (1821–98), byråsjef.
k36. vide mig en Tak] vise eller føle takknemlighet overfor meg
k37. hine Opsatser i den Constit.nelle] Peter Jonas Colletts bidrag i avisen *Den Constitutionelle*, som han var med til å stifte og skrev jevnlig for i årene 1837–40
k38. Gjenstand] sak, emne
k39. Samling av Breve og Smaadigte] disse papirer er nå en del av Nasjonalbibliotekets samling, se Brevs. 4:a og Ms.8° 267–71, og ble delvis publisert i Collett og Collett 1926–34, bind 4 og 5.
k40. Pudeur] bluferdighet; unnseelse
k41. Skjel] evne til å skjelne; skjønn; forstand
k42. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet fra Johan Christian Collett til Camilla Collett datert 14. april 1865 (NB Ms.4° 2980) er svar på dette brevet.
Brevet er avsluttet på langs i margen s. 1.
k43. hint Brev] brevet til Johan Christian Collett 20. februar 1865
k44. Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k45. «Den Const.»] avisen *Den Constitutionelle* (1836–48)
k46. Henrik] Henrik Wergeland (1808–45), forfatter, Colletts bror
k47. Munch] Andreas Munch (1811–84), forfatter
k48. Broderen] dvs. Henrik Wergeland
k49. «I Kunstforeningen»] Det er trolig en artikkel som sto i *Den Constitionelle* 2. mai 1838 hun refererer til (Steinfeld 2012, 337). Tittelen var dog en annen: «Om Henrik Wergeland og Campbellerne. 1».
k50. Monrad] Marcus Jacob Monrad (1816–97), filosof og kritiker. Det «Indlagte» ikke kjent
k51. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet er avsluttet på langs i margen først på s. 8, deretter på s. 5.
Første side har mottakerens påskrift: «Besvaret den 22 Juli 1865.»
k52. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k53. Kongen] Karl IV (1826–72), svensk-norsk konge 1859–72
k54. Nissen] Hartvig Nissen (1815–74), filolog og skolemann
k55. Pihl] Carl Pihl (1825–97), jernbanedirektør, eller hans bror Oluf Pihl (1822–95), gassverksdirektør
k56. Jacob Homann] Jacob Homann (1816–68), advokat

k57. Bagbæst] beist
k58. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911)
k59. Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror
k60. Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919)
k61. Maria] Maria Sibbern (1815–85), født Soane
k62. Welhaven] Johan Sebastian Welhaven (1807–73), forfatter og professor
k63. Munch] Andreas Munch (1811–84), forfatter
k64. Bjørnsen] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910)
k65. Theater] Christiania Theater, Bjørnson var dets leder 1865–67
k66. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
k67. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k68. præstere] betale; skaffe til veie
k69. Kongen] Karl IV (1826–72), svensk-norsk konge 1859–72
k70. Collett] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k71. Agnes Sibbern] Agnes Louise Sibbern (1821–97), født Kierulf, gift med Georg Sibberns bror Carl
k72. Bjørn F.] Bjørn Farmand, hjulbåt i rute mellom Tønsberg (senere også Sandefjord) og Christiania 1855–81
k73. Biskop Arup] Jens Lauritz Arup (1793–1874)
k74. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet er avsluttet på langs i margen på første side.
Sammen med brevene fra Collett til Sibbern i Brevs. 54 ligger et blad med trykt informasjon fra Teknologiska Institutet i Stockholm om undervisningen høsten 1865. Det fremgår ikke av noen av brevene at dette bladet er sendt som vedlegg. I sitt kartotek har Steen festet et eksemplar av samme trykte blad til kartotekskortet på brevet til Sibbern 1. oktober 1865 (NB Ms.fol. 4120).
Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift under datolinjen: «[1865]». Dessuten har mottakeren notert på brevet: «Besvaret 5 oct‹obr› 1865».
k75. Et lille Brev] trolig brevet fra 13. september 1865
k76. Kongen] Karl IV (1826–72), svensk-norsk konge 1859–72
k77. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k78. Ingenieur Pihl] Carl Pihl (1825–97), jernbanedirektør, eller hans bror Oluf Pihl (1822–95), gassverksdirektør
k79. *Stokholms Skole*] Teknologiska Institutet i Stockholm

k80. Anna Schjøz] trolig Anna Cathrine Elisabeth Schiøtz (1832–1915), født Collett, senere gift Børs. Hennes første mann, kompanikirurg Daniel Schiøtz (1828–64), gjorde tjeneste i Stockholm (Alf Collett 1915, 436–43).
k81. Fru Sibbern] Maria Sibbern (1815–85), født Soane
k82. Indlagte til hende] Vi kjenner ikke til dette brevet.
k83. S: T:] salvo titulo (latin): med utelatelse av tittel
k84. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Datering: Brevet er udatert. Senere er det påført med blyant: «[1865] Stkhm, [oktober]». Brevet må være skrevet etter at hun kom til Stockholm, siden hun omtaler et brev hun har skrevet fra Göteborg, som hun reiste igjennom på vei til Stockholm. I brevet til Sibbern 1. oktober skriver hun at hun planlegger å begynne reisen til Sverige 19. oktober, så dette brevet må være fra slutningen av oktober 1865.
k85. P.] Carl Pihl (1825–97), jernbanedirektør, eller hans bror Oluf Pihl (1822–95), gassverksdirektør
k86. Emils] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k87. Betyg for god Freid] svensk: vandelsattest
k88. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge. Brev fra ham til Collett er ikke kjent.
k89. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift under datolinjen: «[1865]». Årstallet stemmer, for hun og Emil er nylig ankommet til Stockholm.
k90. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge
k91. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k92. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Datering: Brevet er datert uten angivelse av år, men har senere blyantpåskrift under datolinjen: «[1865]». Årstallet stemmer, siden det fremgår at hun og Emil nylig er ankommet til Stockholm, og i tillegg stemmer det at 21. november i 1865 var en tirsdag.
k93. S: T:] salvo titulo (latin): med utelatelse av tittel
k94. Løvenskjold] trolig Fanny Løvenskjold (1807–73), født von Seckendorff-Aberdar, gift med Severin Henrik Ernst Løvenskjold (1803–67)
k95. Bretteville] Emilie Jeanette Bretteville (1810–1905), født Steensgaard, gift med Christian Zetlitz Bretteville (1800–71)

k96. Schlytter] Henriette Caroline Schlytter (1823–1903), født Carstensen, gift med kammerherre Hans Schlytter (1823–1903)
k97. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k98. Fru Sibbern] Maria Sibbern (1815–85), født Soane
k99. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Datering: Brevet er udatert. Senere er det påført med blyant: «[1866]». Men vi antar at det er fra slutningen av 1865, siden Collett underretter Sibbern om dødsfallet til Rosa Vedøe, som fant sted 7. november 1865.
k100. S: T:] salvo titulo (latin): med utelatelse av tittel
k101. Breve hjemmefra] Vi kjenner ikke til disse brev.
k102. Rosa Vedøe] Marie Augusta Rosalie (Rosa) Vedøe (1833–7. november 1865), Colletts niese
k103. Faderens] Edvard Wilhelm Vedøe (1805–95), prest, gift med Colletts søster Augusta
k104. Deres Moders] Anne Cathrine Sibbern (1785–1865), født de Stockfleth
k105. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er et konsept, og det er muligvis aldri blitt sendt. Collett har senere skrevet en lenger bemerkning nederst på sidene, først på s. 1, så på s. 2 og til slutt på s. 4. Muligvis er bemerkningen skrevet i to omganger, for det er et skifte i blekk s. 3. Slik er bemerkningen: «*Kommentar til Brevet*. At jeg ved min Ankomst til Stockh blev modtaget som en Hund i et Spil Kegler, hvilket foranledigede ovenstaaende, torde nu, da jeg ser klarere, ene havt sin Grund i at jeg ikke kom «hendes Nåd» beleilig. og at «velvillige Landsmænd» allerede havde forberedt Modtagelsen før jeg kom. Jeg ~~modtog~~ reflecterede først paa Indbydelsen til *Juleaften*, men var yderlig venlig og mit gode Forhold til denne fortreffelige Ven er senere aldrig forstyrret.»
Datering: Konseptet er opprinnelig udatert, men Collett har senere påført «Stockh. 65». Denne påskrift ser ut til å være skrevet med samme blekk som første del av bemerkningen. Datoen 19. desember bygger på Colletts utsagn sist i brevet, om at hennes manns dødsdag «indfaldt i Gaar». Han døde 18. desember 1851.
k106. S: T:] salvo titulo (latin): med utelatelse av tittel
k107. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k108. c'est le ton … musique] fransk: det er tonen som skaper musikken
k109. Svar] Vi kjenner ikke til dette brevet.
k110. Fru Stenstrup] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster
k111. Carl C.] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror

k112. Amtmandens] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett, Peter Jonas Colletts bror. De tok til seg Robert som pleiesønn i 1852.
k113. Instituttet] Teknologiska Institutet i Stockholm
k114. Hans sidste Villie] en testamentarisk opptegnelse Peter Jonas Collett skrev rett før han døde desember 1851 (NB Ms.4° 2980:1).
k115. Robert, Oscar] sønnene Robert (1842–1913) og Oscar (1845–1911) Collett
k116. Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919)
k117. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er uten innledende tiltale. Det fremgår av takken for brev først i brevteksten at sønnen Alf er brevmottaker.
Alf har påført «Stockholm» med blyant over datolinjen.
k118. Dine kjerlige Linier] Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.
k119. indgetogent og pauvert] tilbaketrukket og tarvelig
k120. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k121. Sibbern] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker
k122. opholdt sig over] uttalte sin misnøye over; kritiserte
k123. billigvis] med god grunn
k124. Fru Thaulov] Nicoline Louise Thaulow (1820–94), født Munch, gift med Colletts fetter, Harald Conrad Thaulow. Brevet ikke kjent
k125. Thaulow] Harald Conrad Thaulow (1815–81), apoteker, Colletts fetter
k126. Dithyrambe] høystemt, begeistret lyrisk dikt. Trolig refererer hun til diktet «Bloksbjerg» trykt i *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser. Fjerde og femte Række*, P.T. Malling, Christiania 1873. Bloksbjerg var navnet på Harald Thaulows landsted.
k127. Orla Lehmanns Bog] Orla Lehmann (1810–70), dansk politiker; hans bok *Norge og Nordmændene : Reiseerindringer fra 1836 og 1865* kom ut i København i 1865.
k128. Fader og Henrik] Nicolai Wergeland (1780–1848), prost og forfatter; og Henrik Wergeland (1808–45), forfatter, Colletts bror
k129. non plus ultra] latin: det ypperste i sitt slag
k130. Welh.] Johan Sebastian Welhaven (1807–73), forfatter og professor
k131. «Danmarks politiske F.»] Nicolai Wergelands *En sandfærdig Beretning om Danmarks politiske Forbrydelser imod Kongeriget Norge fra Aar 955 indtil 1814 : eller fra Haakon Adelsteens Krig med Harald Blaatand, indtil Fredsslutningen i Kiel*, utg. anonymt Kristiansand 1816

k132. Fru Schjøtts] trolig Anna Cathrine Elisabeth Schiøtz (1832–1915), født Collett, senere gift Børs. Hennes første mann, kompanikirurg Daniel Schiøtz (1828–64), gjorde tjeneste i Stockholm
k133. Fru Sib.] Maria Sibbern (1815–85), født Soane
k134. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911)
k135. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge
k136. begge Rosas Søstre] Maria Augusta Rosalie (Rosa) Vedøe (1833–7. november 1865); hennes søstre var Camilla Edvarda Theodora (1842–1900) og Emilie Ida Azora (født 1851) Vedøe. De var Colletts nieser.
k137. Emilies Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.
k138. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er et konsept og er uten innledende tiltale. Det fremgår av begynnelsen av brevteksten, at det er til Marie Colban, for Collett tiltaler henne med hennes andre fornavn Adolphine.
Konseptet er avsluttet på langs i margen først på s. 1, deretter på s. 4 og til slutt s. 3. Tekstrekkefølgen er angitt med tegn. Nederst på fjerde side står et tegn som ikke korresponderer med noe av det som er føyd til i margen, så tekst kan ha gått tapt. Stedet er markert med en note.
k139. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k140. par terre] nederste etasje
k141. Faders] Nicolai Wergeland (1780–1848), prost og forfatter
k142. Dit Brev] Vi kjenner ikke til dette brevet.
k143. Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror
k144. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911)
k145. Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919). Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.
k146. Din Grevinde] Grevinne Hamilton som Colban bodde hos.
k147. Fru Chateauneuf] Andrea Kristine Ingeborg Caspara (1819–72), født Møller, gift med Alexis de Chateauneuf
k148. Elna] Eilertine Eleonore (Elna) Lund (1834 – 19. januar 1866), født Collet
k149. den ulykkelige Moder] Emilie Henriette Christence Collet (1805–68), født Rørbye, enke etter Bernt Anker Collet (1803–57). Se Collets brev til henne 26. januar 1866
k150. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er et konsept og er uten innledende tiltale. I begynnelsen av brevteksten fremgår det at brevmottakeren er «Fru Emilie», og ut fra innholdet må det være

Emilie Collet.
Brevet har to senere påskrifter. Alf Collett har skrevet med blyant under datolinjen: «Til Fru Emilie Collet f. Rørbye». Selv har Camilla Collett på baksiden senere tilføyd: «Jeg hørte ikke et Ord til Fru Emilie efter dette Brev – saa hende aldrig mere – men har maattet taale at hendes Søn behandlede mig senere med størst mulig C-sk Ringeagt. –»
k151. Alf] sønnen Alf Collett (1844–1919). Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.
k152. Elna] Eilertine Eleonore (Elna) Lund (1834 – 19. januar 1866), født Collet
k153. Formastelse] frekk eller svært upassende ytring
k154. C-s Bortgang] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, døde 18. desember 1851
k155. Stenstrup] Peter Severin Steenstrup (1807–63), gift med Peter Jonas Collett søster, Sophie Augusta
k156. Lund] Thorvald Lund (1825–98), kapteinløitnant, avdødes mann
k157. Gades] Ida Pauline Carine Dorothea (1835–1915), født Rehbinder, og Herman Andreas (1831–77) Gade, marinekaptein, kabinetskammerherre og adjutant hos prins Oscar
k158. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k159. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er avsluttet på langs i margen over flere sider i denne rekkefølgen: s. 10, s. 7, s. 9, s. 8, s. 5, s. 4, s. 6 og s. 3. De avsluttende ordene «Hils Steenstrups … Christiane» står opp-ned i øvre marg på s. 10.
Alf Collett har senere skrevet med blyant under datolinjen: «Stockholm 1866».
Øverst i margen s. 3 er datoen «19.4.66» skrevet med blyant av biblioteket.
Navnet «Emilie C.» i siste del av brevet, har senere (av Alf?) fått tilføyd «ollett».
k160. Dit gode trøsterige Brev] Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.
k161. gentil] fin; nobel
k162. Fru G.] trolig «Fru Gottknecht» som er nevnt i brev til Alf Collett 29. desember 1865. Hun er ikke identifisert.
k163. Welh-s] Josephine (1812–66), født Bidoulac, og Johan Sebastian (1807–73) Welhaven
k164. Kjerulfs] Elisabeth (Betzy) Marie Kjerulf (1781–1873), født Lasson, enke etter Peder Kjerulf (1781–1841), og hennes barn
k165. Fru Colban] Adolphine Marie Colban (1814–84), født Schmidt, enke etter Nathanael Colban (1793–1850) og oversetter

k166. Fru Thaul.] Nicoline Louise Thaulow (1820–94), født Munch, gift med Colletts fetter, Harald Conrad Thaulow
k167. Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror
k168. Institutet] Teknologiska Institutet i Stockholm
k169. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k170. Sibbern] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker
k171. Styffe] Knut Styffe (1824–89), rektor ved Teknologiska Institutet i Stockholm
k172. Hr Toms] Edvin Georg Tomas (Tom) Bergendal (1850–1937), svensk industrimann
k173. Stephenson] George Stephenson (1781–1848), britisk ingeniør
k174. Erikson] John Ericsson (1803–89), svensk-amerikansk ingeniør
k175. overantvord‹e› mig] overlevere meg; utlevere meg
k176. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge
k177. flye] gi; rekke
k178. Knudsens] Anna Hedvig Wilhelmine (1814–98), født Sissener, og Nils (1808–79) Knudsen, bestyrer av Eidsvold Verk
k179. Emilie C.] Emilie Henriette Christence Collet (1805–68), født Rørbye, enke etter Bernt Anker Collet (1803–57)
k180. det Brev … til hende] brevet til Emilie Collet 26. januar 1866
k181. Mathilde] trolig Mathilde Dorthea Eugenia Thams (1820–87), født Sissener, Wilhelmine Knudsens søster
k182. Laura A.] Laura Augusta Arnesen (1822–95), født Wergeland, Colletts kusine og pleiesøster
k183. Kjerulfs] uvisst hvem i familien Kjerulf hun hentyder til, men det er muligvis ekteparet Agnes (1826–1915) og Theodor Kjerulf (1825–88). I brev til Hedevig Wedel Jarlsberg 22. mars 1867 omtaler Collett Agnes Kjerulf som en av få hun setter pris på i Christiania på denne tiden (Jarlsberg hovedgårds arkiv).
k184. German Gladensvend] «Germand Gladensvend», dansk folkevise
k185. Min Oversættelse] Collett arbeidet på å få *I de lange Nætter* (1863) utgitt på svensk. Jf. kommentar til brevet til Robert Collett 11. juni 1866.
k186. Hjerta] Lars Johan Hierta (1801–72), svensk forlegger
k187. begge mine første Bøger] Hierta hadde gitt ut *Amtmannens döttrar* (1863) og *Berättelser* (1865).
k188. et Fruentimmer] Anne Marie Lidforss (1839–1917), født Swartling
k189. potenseret] forsterket
k190. Midas's Barber] fra sagnkretsen om kong Midas (Evensberget og Gundersen 2003, 607)

k191. Stenstrups … Christiane.] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn; datteren Johanne Christiane (1838–1926), gift Horn
k192. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet er avsluttet på langs i margen over flere sider i denne rekkefølgen: s. 10, s. 9, s. 8, s. 6 og s. 5.
Alf Collett har senere skrevet årstallet «1866» med blyant øverst s. 1. Øverst i margen s. 5 er datoen «11.6.66» skrevet med blyant av biblioteket.
k193. Dit Brev fra i Vinter] Vi kjenner ikke til brev fra Robert til moren.
k194. «I de lange Nætter» … gjennemarbeidet Udgave] *Under långa nätter* kom ut på Hiertas forlag i Stockholm august 1866 (Halvorsen 1888, 49).
k195. «i lyse Dage»] *Under ljusa dagar* kom på Hiertas forlag i Stockholm mot slutten av året 1866 (Halvorsen 1888, 49).
k196. Hjertas] Lars Johan Hierta (1801–72), svensk forlegger
k197. Oversætterinderne … Søstre] Anne Marie Lidforss (1839–1917), født Swartling, var oversetteren (jf. brev fra Collett til Anna Retzius Hierta 18. juni 1866, Lars Johan Hiertas samling hos Centrum för vetenskapshistoria, Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm). En av hennes søstre kan ha bidratt. Hun hadde to søstre: Sara, gift Widegren (født 1840) og Emma Charlotta, gift Pauli (1841–1925).
k198. Adolf Frederiks] Adolf Fredrik (1710–71), konge av Sverige 1751–71
k199. Kongen] Karl IV (1826–72), svensk-norsk konge 1859–72
k200. Saturnalier] løsslupne fester
k201. Kaptein Hjorts] Anton David Svendsen Hiorth (1830–91), offiser og sjef for Kongens norske garde i Stockholm fra 1864
k202. Hjertas] Lars Johan Hierta var gift med Vilhelmina (1805–78), født Fröding
k203. Nilsson] Sven Nilsson (1787–1883), svensk zoolog og arkeolog
k204. Fryxel] Anders Fryxell (1795–1881), svensk historiker
k205. Din Bog] *Oversigt af Christiania Omegns ornithologiske Fauna*, av Robert Collett. Johan Dahl, Christiania 1864
k206. Dr. Zimmermann … Originalsproget] W.F.A. Zimmermann er pseudonym for Carl Gottfried Wilhelm Vollmer (1797–1864). Den fulle svenske tittelen er: *Urverldens under, populär framställning af skapelse-historien och vår jordkropps urtillstånd, samt jordytans särskilda utvecklingsperioder, dess vegetation och dess invånare intill närvarande tid* af W. F. A. Zimmermann. Stockholm 1855. Originaltittelen: *Die Wunder der Urwelt, eine populäre Darstellung der Geschichte der Schöpfung und des Urzustandes unseres*

Weltkörpers so wie der verschiedenen Entwicklungsperioden seiner Oberfläche, seiner Vegetation und seiner Bewohner bis auf die Jetztzeit.
k207. Aug. Blanches … Verkligheten] August Blanche (1811–68): *Bilder ur verkligheten*. 4 b. Stockholm 1863–65.
k208. Din Faders] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k209. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k210. Arbo] trolig Peter Nicolai Arbo (1831–92), maler
k211. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911), et brev til ham på denne tid er ikke kjent
k212. Sibberns] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker
k213. den russiske Minister] Jacob von Daschkoff (jf. *Norges Hof- og Stats-Calender* 1866, samt *Sveriges och Norges stats-kalender* 1865)
k214. Manderstrøms] Christoffer Rutger Ludvig Manderström (1806–73), svensk utenriksminister 1858–68, og Ebba Martha Mathilda Johanna Manderström (1812–95), født Banér
k215. var meget i Beraad om] var meget tvilrådig om
k216. *Enkedronningen*] dronning Josefine (1807–76), enke etter Oscar I
k217. Henriks] Henrik Wergeland (1808–45), forfatter, Colletts bror
k218. Fru Løvenskjold] Fanny Løvenskiold (1807–73), født von Seckendorff-Aberdar
k219. den regjerende D.] Louise (1828–71), svensk-norsk dronning 1859–71
k220. Prinds O.] Oscar Fredrik Bernadotte (1829–1907), svensk–norsk konge 1872–1905
k221. Fru Gade] Ida Pauline Carine Dorothea Gade (1835–1915), født Rehbinder
k222. Gade] Herman Andreas Gade (1831–77), marinekaptein, kabinetskammerherre og adjutant hos prins Oscar
k223. sin Kone] Sofie av Nassau (1836–1913), svensk-norsk dronning 1872–1905
k224. nichts weiter] tysk: ikke noe mer
k225. Advis] underretning
k226. Expos.] dvs. Expositionen; Stockholmsutstillingen 1866, Sveriges første internasjonale kunst- og industriutstilling etter europeisk mønster
k227. Museet] Nationalmuseet i Stockholm
k228. Octavia Carlén] Octavia Carlén (1828–81), svensk forfatter
k229. Kammerhe‹rre› Holtermanns] Sigrid Johanne Margrethe (1827–92), født Flemming, og Marcus Høyer (1826–80) Holtermann, kammerherre hos prins Oscar
k230. Helliesens] Thomine Charlotte (1834–1909), født Petersen, og Henrik Laurentius (1824–1900) Helliesen, statsråd

k231. Ida Lie] Ida Lie (1838–1905), klaverpedagog
k232. Erikka] Erika Lie (1845–1903), pianist
k233. Onkel og Tante Hanna] Johanne Christine (1822–1914), født Collett, og Johan Christian (1817–95) Collett. De tok til seg Robert som pleiesønn i 1852.
k234. Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror
k235. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Stockholm.
Brevet gjengis på grunnlag av fotokopi.
Datering: Brevet er udatert. Det er skrevet mens både Collett og Arbo oppholder seg i Stockholm, for Collett nevner et besøk i Drotninggatan. Dessuten venter Collett på betaling fra Hierta, og det knytter brevet til Colletts opphold 1865–66, hvor hun arbeider med å få boken *I de lange Nætter* (1863) utgitt på svensk på Hiertas forlag. Peter Nicolai Arbo var i Stockholm 1866 som jurymedlem under Stockholmsutstillingen. Den åpnet 15. juni 1866. Det fremgår av brevet fra Collett til Robert Collett 11. juni 1866 at hun og Arbo gjorde utflukter og besøk sammen. Åpningen av brevet tyder også på at det er skrevet senere enn brevene under hennes opphold i Paris våren og sommeren 1864, siden hun viser til at han har gjort henne en lignende tjeneste tidligere (se brevene fra Collett til Arbo 27. september [1865] og 8. januar 1866).
k236. Hierta] Lars Johan Hierta (1801–72), svensk forlegger
k237. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Det er to blyantpåskrifter rundt datolinjen: «[Chria.]» og «[1866]». De kan være gjort av biblioteket.
Datering: Brevet er datert uten årstall og uten stedsangivelse. At Collett i brevet sender en hilsen til Emil gjennom Sibbern, tyder på at hun ikke lenger er i Stockholm. Hun bodde der fra oktober 1865 til juli 1866, og deretter i Christiania frem til siste del av oktober 1867, mens Emil fortsatt var i Stockholm. Det er derfor sannsynlig at brevet er skrevet fra Christiania, hvor Sibbern også oppholder seg. Brevet må derfor være enten fra oktober 1866 eller oktober 1867. Ukedagen er skrevet noe utydelig og kan leses som enten tirsdag eller torsdag. I 1866 falt 15. oktober på en mandag, i 1867 på en tirsdag. Det taler isolert sett for at brevet er fra 1867. Vi antar likevel at det er fra 1866. Dette bygger for det første på brevets tone, som ikke samsvarer med Colletts andre brev fra høsten 1867. De er preget av fortvivlelse rundt økonomi og problemer med å finne en forlegger. For det andre synes situasjonen i brevet ikke å være preget av snarlig oppbrudd fra byen for å reise til København (jf. at hun skriver brev til Alf Collett fra København 23. oktober 1867). I dette brevet virker det ikke som hun holder på å bryte opp fra Christiania,

siden hun lar det være opp til Sibbern å velge tidspunkt for en samtale. Endelig peker brevets henvisning til «et Spørgsmaal der angaar min afdøde Collett» mot arbeidet med ektemannens etterlatte papirer, som hun planla å ta opp igjen høsten 1866 (jf. brev til Robert Collett 11. juni 1866). På denne bakgrunnen dateres brevet til 15. oktober 1866.

k238. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)

k239. Collett] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor

k240. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.

k241. S: T:] salvo titulo (latin): med utelatelse av tittel

k242. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)

k243. Emils Onkler] Johan Christian (1817–95), amtmann; Holger Gustav (1807–70), kammerherre; og Carl Emil (1821–98), byråsjef

k244. Verkehr] tysk: omgang

k245. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge

k246. Schlytter] Hans Schlytter (1823–1903)

k247. Holst] Christian Holst (1809–90), kammerherre, universitetssekretær

k248. Tilstaaelser] bekreftelser

k249. *flere* Breve] Vi kjenner ikke til disse brevene.

k250. Mine andre Sønner] Robert (1842–1913), Alf (1844–1919) og Oscar (1845–1911)

k251. Fru Sibbern] Maria Sibbern (1815–85), født Soane

k252. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet er uten innledende tiltale, men «Hr Lassen» tiltales tidlig i brevteksten.
Senere påført med blyant: «Til Hartvig Lassen.»
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.

k253. min sidst udkomne Bog] *I de lange Nætter*, Cappelen, Christiania 1863

k254. min yngste søns] Emil Collett (1848–1904)

k255. karsk] sterk; sunn

k256. Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor

k257. Hans juridiske Skrifter] *Den Norske Familieret fremstillet af P.J. Collett : Tredie, efter Forfatterens Død besørgede, Udgave*. Christiania, Chr. Tønsbergs forlag 1859

k258. mine fire Sønner] Robert (1842–1913), Alf (1844–1919), Oscar (1845–1911) og Emil (1848–1904)

k259. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevfragmentet fra Bjørnstjerne Bjørnson til Camilla Collett (NB Brevs. 4:11) antas å være fra 10. september 1867 og svar på dette brevet.
Brevet er avsluttet på langs i margen på siste side.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k260. min Søn Emils] Emil Collett (1848–1904)
k261. Tønsberg] Nils Christian Tønsberg (1813–97), forlagsbokhandler
k262. min lille Bog] *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868
k263. min Mands] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k264. det sidste] *I de lange Nætter*, Cappelen, Christiania 1863
k265. Af disse Breve eier jeg omtrent 300] disse papirer er nå en del av Nasjonalbibliotekets samling, se Brevs. 4:a og Ms.8° 267–71, og ble delvis publisert i Collett og Collett 1926–34, bind 4 og 5.
k266. Hartvig Lassen] Hartvig Lassen (1824–97), litteraturhistoriker
k267. Winther] Christian Winther (1796–1876), dansk forfatter
k268. Paludan Møller] Frederik Paludan-Müller (1809–76), dansk forfatter
k269. Hauch] Johannes Carsten Hauch (1790–1872), dansk forfatter
k270. Ploug] Carl Parmo Ploug (1813–94), dansk politiker
k271. Gjødvad] Jens Finsteen Giødwad (1811–91), redaktør
k272. Krieger] Andreas Frederik Krieger (1817–93), dansk politiker
k273. Fru Heiberg] Johanne Luise Heiberg (1812–90), født Pätges, dansk skuespiller og enke etter Johan Ludvig Heiberg (1791–1860)
k274. et lille Digt] Det er uvisst hvilket dikt Collett har sendt med til Bjørnson, men i Bjørnsons brev til Collett [10. september 1867] (Brevs. 4:11) skriver han slik: «Deres Digte, synes mig rigtig smukke, og mere velvalgt Indledning til Colletts Bog kan De som Udgiver ikke give.» Collett har senere skrevet bemerkninger på brevet fra Bjørnson, blant annet: «De omtalte Digte, som Hr Bj. yder saadan Roes havde han, da jeg kom til Kjøbenhavn *slet ikke læst*, og havde ondt for at finde dem igjen.»
k275. I de l. N.] d.v.s. *I de lange Nætter*
k276. Den unge Tønsberg] Henning Bødtker Tønsberg (1837–81), boktrykker
k277. hans Bog] antologien *Ved Løvfaldstid*, H. Tønsberg, Christiania 1867
k278. Deres Stykke] trolig *De Nygifte*, Gyldendal, København 1865. Stykket hadde premiere på Det Kongelige Teater i København 25. november 1865.
k279. Deres Kone] Karoline Bjørnson (1835–1934), født Reimers

k280. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Siste del av brevet er tapt.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k281. De takker mig for den Tillid] Det kan være brevet fra Bjørnson til Collett [10. september 1867] (NB Brevs. 4:11) hun refererer til. Bare slutningen av brevet er bevart, så det er en antakelse at brevet begynte med en takk for tilliten.
k282. forrige Brev] brevet fra Collett til Bjørnson 4. september 1867
k283. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger
k284. sendte ham i Vaar] Colletts brev til Hegel 18. mai 1867 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række)
k285. Afslag] konsept til brev fra Hegel til Collett datert 25. mai 1867 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 2. række). Det avsendte brevet er ikke kjent.
k286. Opplysninger om brevet:
Skrevet i København.
Brevet er avsluttet i margen på siste side.
Datering: Brevet er datert uten årstall og uten stedsangivelse. Alf Collett har øverst på brevet skrevet med blyant: «Kbh» og «1867», samt «Var 14/8 paa Jarlsberg». At hun skriver fra København stemmer, for hun omtaler byen sist i brevet. Årstallet 1867 stemmer også siden hun nevner utfordringen med å finne forlegger og kontakten med Bjørnson.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k287. Bjørnson] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910)
k288. Din Faders] Peter Jonas Collett (1813–51), professor
k289. Lassen] Hartvig Lassen (1824–97), litteraturhistoriker
k290. de Coninck] Jean Edmund de Coninck (1817–74), handelsmann i Christiania
k291. Henriks] Henrik Wergeland (1808–45), forfatter, Colletts bror
k292. Feilbergs] trolig Magnus Wogelius Feilberg (1817–99), bokhandler i Christiania
k293. Vedø] Edvard Wilhelm Vedøe (1805–95), prest, gift med Colletts søster Augusta
k294. Døttrene] Camilla Edvarda Theodora (1842–1900) og Emilie Ida Azora (født 1851) Vedøe
k295. Sangfuglen paa Mastetoppen] «Til Hedevig» (*Norsk Folkeblad* 7. desember 1867). Bjørnson var redaktør for bladet 1866–71. Teksten ble senere trykt med

tittelen «Hvile» i *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser. Anden og tredie Række*, P.T. Malling, Christiania 1872.
k296. Bidraget «i Løvfaldstid»] «Billeder fra Christiania : fem Breve fra Julinka B. til en Veninde paa Landet», i *Ved Løvfaldstid. Billeder*, antologi forlagt og trykt hos H. Tønsberg. Christiania 1867. Teksten ble senere trykt i *Mod Strømmen*, Andr. Schous forlag, København 1879.
k297. Baronesse Klöst] oversatte *Amtmandens Døttre* til tysk: *Die Amtmanns-Töchter*. Deutsch von Baronin v. Kloest, Leipzig 1864. (Halvorsen 1888, 48).
k298. Fru Ritmesterinde Anker] trolig Betsy Anker (1790–1875), født Sneedorff, gift med Erik Theodor Anker (1785–1858). Eventuelt Betsys svigerdatter Marie Elisabeth Anker (1839–), født Wolff, gift med Carsten Christian Anker (1817–98)
k299. Emils Brev] sønnen Emil Collett (1848–1904), brevet ikke kjent
k300. Opplysninger om brevet:
Skrevet i København.
Datering: Brevet er uten datering, men det er sendt fra København hvor hun nylig var ankommet da hun skrev til sin sønn Alf Collett onsdag 23. oktober 1867 (Brevs. 5), og da brevet er tidsfestet til en søndag og Bjørnson sendte et svar søndag 27. oktober 1867 (jf. *Morgenbladet* 22. april 1880), må Colletts brev være skrevet samme søndag tidligere på dagen og sendt med bud gjennom København hvor Bjørnson også oppholdt seg. Antatt datering er derfor 27. oktober 1867.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k301. Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k302. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger
k303. begegnet] behandlet
k304. *min* lille Bog] *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868
k305. Deres Brev] det gjelder trolig et tapt brev fra enten 10. eller 21. september 1867 (jf. Colletts artikkel i *Morgenbladet* 22. april 1880).
k306. orgløs] kraftløs; svak
k307. Deres Frue] Karoline Bjørnson (1835–1934), født Reimers
k308. Opplysninger om brevet:
Skrevet i København.
Brevet er et ufullstendig konsept. Det er tekstlakune mellom nåværende s. 2 og 3. Senere har Camilla Collett til forskjellige tider skrevet på siste side av konseptet: «Brevet til Lassen» og «N^{o}bene 1875. Ogsaa spildt! Ved min Hjemkomst gav jeg Lassen Breve til Gjennemlæsning og Bedømmelse. Han udtaler sig utvetydig rosende, tilskyndende – (det var i 68 eller 69) – Først i Vinteren 73 kunde jeg for

Alvor skride til Iværksættelsen – jeg knytter Underhandlingerne med en Boghandler, henviser ham trøstig til H. Lassen og H. Lassen – *svigter* og unddrager sig med sit Vidnesbyrd.»
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k309. Colletts] Peter Jonas Collett (1813–51), Colletts ektemann, professor
k310. B. Bjørnson] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), se brev fra Collett til ham 4. og 27. september 1867
k311. tvende Gange … Svar] se Colletts artikkel i *Morgenbladet* 22. april 1880, der hun gjengir utdrag av positive svarbrev fra Bjørnson datert 10. og 21. september 1867.
k312. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger
k313. et Afslag] Konsept til brev fra Hegel til Collett skrevet på en konsulentuttalelse datert 29. oktober 1867 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 2. række)
k314. Forsøg … derpaa] jf. Colletts brev til Bjørnson 27. oktober 1867
k315. Han svarede] Bjørnsons svarbrev er tapt, men utdrag av det datert 27. oktober 1867 er gjengitt i Colletts artikkel i *Morgenbladet* 22. april 1880.
k316. Dr. Rosenberg] Carl Rosenberg (1829–85), dansk forfatter
k317. Opplysninger om brevet:
Skrevet i København.
Datering: Brevet er uten årstall, men det må være fra 1867 for Colletts dikt «Til Hedevig» ble trykt i *Norsk Folkeblad*, 7. desember 1867.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k318. Til Hedevig] «Til Hedevig» (*Norsk Folkeblad*, 7. desember 1867). Bjørnson var redaktør for bladet 1866–71. Teksten ble senere trykt med tittelen «Hvile» i *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser. Anden og tredie Række*, P.T. Malling, Christiania 1872.
k319. Opplysninger om brevet:
Skrevet i København.
Se omtale av dette brevet i sammenheng med andre kilder i Marius Wulfsbergs innledning «En historie om uvennskap» i Collett 2015.
k320. hin Sang] «Til Hedevig» (*Norsk Folkeblad*, 7. desember 1867). Teksten ble senere trykt med tittelen «Hvile» i *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser. Anden og tredie Række*, P.T. Malling, Christiania 1872.
k321. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger

k322. Deres Skrivelse] det gjelder trolig et tapt brev fra 14. november 1867, som Collett nevner i opptegnelser hun gjorde rundt forholdet til Hegel og Bjørnson (NB Ms.8° 275:3:b).
k323. Den «stygge Bog» … i Hr Sødrings Korresspondance] Det er muligvis artikkelen «Korrespondance til Morgenbladet» i *Morgenbladet* 15. januar 1865 hun refererer til. Artikkelen er anonym, men H.T. Sødring navngis av Steen (Steen 1954, 102). Det kan stemme, for Hans Thomas Sødring (1810–74) var fra midten av 1850-årene til de siste årene før sin død *Morgenbladets* «Brevskriver» fra København. Mot slutten av denne artikkelen, i en omtale av en annen bok står det: «… jeg tror at den bedst kan karakteriseres ved en Ytring, som jeg engang hørte om en anden Bog, der dog langt mindre fortjente den, at den er en styg Bog.»
k324. mine Sønner] Robert (1842–1913), Alf (1844–1919), Oscar (1845–1911) og Emil (1848–1904) Collett
k325. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Paris.
Brevet med konvolutt gjengis på grunnlag av fotokopi.
Datering: Brevet er udatert. Det er skrevet mens både Collett og Arbo oppholdt seg i Paris, og det gjorde de våren 1864 og våren 1868. Colletts adresse «passage de Retiro faubourg St Honoré» tilsier at brevet er fra våren 1868, for hun oppgir samme adresse i brev til Frederik Hegel 13. januar og 9. februar 1868 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række), og det er ingen tegn til at hun bodde på denne adressen våren 1864.
k326. rez de chaussee] fransk: gatenivå, første etasje
k327. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Paris.
Brevet er avsluttet på langs i margen først på s. 6, dernest på s. 1.
Datering: Brevet er datert uten årstall. Alf Collett har senere påført med blyant: «1868». Årstallet stemmer, blant annet på grunn av detaljer rundt forberedelsene til utgivelsen av boken *Sidste Blade* (1868) som også nevnes i brevvekslingen med forlegger Hegel denne våren (jf. brev i Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°).
Skader: Mindre blekkflekker på s. 5–8 har gjort enkelte ord eller bokstaver uleselige. Antatte ord eller bokstaver er supplert i skarpe klammer.
k328. Arbo] Peter Nicolai Arbo (1831–92), maler
k329. uformodentlig] uventet
k330. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904), brevet ikke kjent
k331. hans Brev] Vi kjenner ikke til breve fra Emil til moren.
k332. S.] Georg Christian Sibbern (1816–1901), diplomat og politiker

k333. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger. Det er bevart et brev fra Collett til Hegel fra 1868 datert 23. april, hvor hun blant annet spør om forskudd på honoraret (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række).
k334. Hegels sidste Brev] konsept datert 10. april 1868 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 2. række)
k335. Nu faar jeg skrive ham] dvs. Colletts brev til Hegel 23. april [1868] (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række)
k336. *Fru Munch*] Anna Marie Amalie Munch (1832–1905), født Raben, gift 1865 med Andreas Munch
k337. sutenere] greie seg; holde seg oppe økonomisk
k338. Dulaures Histoire de Paris] Jacques-Antoine Dulaure (1755–1835): *Histoire physique, civile et morale de Paris depuis les premiers temps historiques jusqu'à nos jours*, 1821–25.
k339. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge
k340. menagements] ménage, fransk: husholdning
k341. Folkebladet] *Norsk Folkeblad*, redigert av Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) 1866–71
k342. Bj. jun.] Peter Bjørnson (1838–1906), Bjørnstjerne Bjørnsons bror, medarbeider i *Norsk Folkeblad*
k343. mit bedste Digt] «Til Hedevig», trykt i *Norsk Folkeblad* 7. desember 1867. Jf. Colletts brev til Alf Collett 23. oktober [1867] og til Bjørnstjerne Bjørnson 12. og 17. november 1867.
k344. Fru Schiøtt] trolig Anna Cathrine Elisabeth Schiøtz (1832–1915), født Collett, senere gift Børs
k345. Tellefsens] Severine Petrine (1839–1915), født Bye, og Thomas (1823–74) Tellefsen
k346. den paatænkte Present til Tellefsen] Det var planer om en innsamling til pianist Thomas Tellefsen og hans familie blant nordmenn i Paris våren 1868, trolig uten at den ble gjennomført. Planene ser ut til å være tatt opp igjen våren 1875, etter Thomas Tellefsens død oktober 1874. Se et udatert konsept til et brev stilet til Severine Tellefsen (Brevs. 5) og kladd til et dikt stilet til Jeanne Tellefsen (Ms.8° 273:1). Diktet er først datert «Paris 8. juni 1868», med en senere påskrift: «Paris 1875».
k347. Hefty] Thomas J. Heftye (1822–86), forretningsmann
k348. Berners] ikke identifisert
k349. Olrogs] ikke identifisert
k350. Frøken Egeberg] Fanny Josepha Egeberg (1841–99), ugift, musiker. Hun ble i 1876 gift med Louis d'Avout.

k351. Angelot] Victor-Firmin Angelot (1806–78), fransk advokat og forfatter
k352. Fader] Nicolai Wergeland (1780–1848), prost og forfatter
k353. Bijoux] bijou, fransk: smykke, edelsten
k354. accomodere sig] tilpasse seg
k355. Rübezahl] i tysk folketro en bergvette som bor i Riesengbirge (Aschehougs konversasjonsleksikon, 4. utgave, 1960)
k356. Maire] fransk: ordfører
k357. Besøg i Eidsvold i Julen] Angelot reiste til Norge og besøkte Henrik Wergeland julen 1831 (se Wergeland 1918–40, b. 4:7, 355). Jf. også Angelot: «Voyage inédit de Norvège : Christiansand–Christiania, Etablissements publics, Moeurs et usages», i *Revue du Nord*, Paris 1857.
k358. Henrik] Henrik Wergeland (1808–45), forfatter, Colletts bror
k359. Pilen] Henrik Wergelands slede (Wergeland 1918–40, bind 5:1, 157)
k360. Parisiennen] «La Parisienne» av Casimir Delavigne, oversatt av Henrik Wergeland i 1830 med tittelen «Pariser-Hymnen» (Wergeland 1918–40, bind 1:1, 142–43)
k361. «Bjerre-Gaarts» Nationalsang] sangen «Sønner af Norge det ældgamle Rige» («Den kronede Nationalsang») av Henrik Anker Bjerregaard (Kydland, Modalsli og Ystad 2017, 251–52, 254)
k362. Robert] sønnen Robert Collett (1842–1913)
k363. Oscar] sønnen Oscar Collett (1845–1911)
k364. Onkel Carl] Carl Emil Collett (1821–98), byråsjef, Peter Jonas Colletts bror
k365. Stenstrups] Sophie Augusta Steenstrup (1811–72), Peter Jonas Colletts søster, og hennes barn
k366. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Sandefjord.
Brevet er avsluttet på langs i margen. Det ser ut til at Collett først hadde tenkt å slutte brevet på s. 8 og har tatt i bruk margen til å få avsluttet, men da hun trengte mer plass, fortsatte hun på et nytt ark (s. 9–10). På siste side er brevet avsluttet på langs i margen.
Datering: Brevet er datert uten årstall, men har senere blyantpåførsel av Alf Collett: «68». Datoen er dessuten skrevet med blyant øverst s. 5 og s. 9 av biblioteket. Årstallet stemmer, blant annet på grunn av detaljer rundt forberedelsene til utgivelsen av boken *Sidste Blade* (1868).
k367. Din Fødselsdag] Alf Collett er født 8. august 1844
k368. Fru Sarz] Maren Cathrine Sars (1811–98), født Welhaven, gift med professor Michael Sars
k369. Caja C.] Cathrine Karen Mathia (Kaja/Caja) Collett (1812–80), ugift

k370. Knudsens] Anna Hedvig Wilhelmine (1814–98), født Sissener, og Nils (1808–79) Knudsen, bestyrer av Eidsvold Verk
k371. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k372. Vogts] trolig Johanne Christiane (1833–1906), født Collett, og Jens Theodor Paludan (1830–92) Vogt
k373. table d'hote] table d'hôte, fransk: fellesbord i hotell eller restaurantmåltid hvor det serveres med fast meny og pris
k374. Fru Ritmester Egeberg … med sin Datter] Hanna Wilhelmine Egeberg (1813–74), født Scheel, gift med rittmester Peder Cappelen Egeberg (1810–74). De hadde i 1868 to døtre: Augusta (1838–1916), gift Gjertsen, og Anette Louise Henriette Egeberg (1847–70).
k375. Fru Carl Anker] trolig Karen Dorothea Anker (1833–1900), født Holter, gift med Carl Anker (1833–87)
k376. Sophie Cappelen] trolig Sophie Louise (von) Cappelen (født 1840), lærer, ugift (Thomle 1896, 16)
k377. Brynie] Ole Andreas Brynie (1804–82), byråsjef og Colletts verge
k378. Hegel] Frederik Hegel (1817–87), dansk forlegger
k379. dette saa dyrekjøbte Arbeide] boken *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868
k380. Fru Gyldenbourg] Thomasine Christine Gyllembourg (1773–1856), født Buntzen, dansk forfatter. Først gift med Peter Andreas Heiberg (1758–1841), dernest med Carl Fredrik Gyllembourg-Ehrensevärd (1767–1815)
k381. en mægtig Søn] Johan Ludvig Heiberg (1791–1860), dansk forfatter, sønn fra Thomasine Gyllembourgs første ekteskap
k382. «Fortællinger»] *Fortællinger*, P.F. Steensballe, Christiania 1861
k383. Fru Joseph. Roll] Josefine Roll (1824–82), født Munch, gift med Wilhelm Gottlieb Roll
k384. Frøken Hall … (Ministerens Datter.)] trolig en datter av Carl Christian Hall (1812–88), dansk politiker
k385. «Det smukkeste Billede» og «Ikke hjemme»] trykt i *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868
k386. Fru Svend Grundtvig] Laura Grundtvig (1837–91), født Bloch
k387. Thora Hansten] Thora Hansteen (1816–98), ugift
k388. Dit sidste Brev] Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.
k389. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Sandefjord.
Datering: Brevets tidsfestelse er torsdag aften og er ellers udatert. Senere har Alf

Collett skrevet på med blyant: «21/8 68». 21. august var i 1868 en fredag, så Alfs datering kan være dagen han mottok brevet. Derfor antar vi at brevet er fra torsdag 20. august 1868. Dateringen stemmer med innholdet, for eksempel når det gjelder den omtalte kontakt med Hedevig Wedel Jarlsberg.

k390. det fra Grevinden netop modtagne Brev] brev fra Hedevig Wedel Jarlsberg (1819–79) til Collett 19. august 1868 (NB Brevs. 4:7)

k391. Jeg fortalte hende] brev fra Collett til Hedevig Wedel Jarlsberg 17. august [1868] (Jarlsberg hovedgårds arkiv)

k392. R.] sønnen Robert Collett (1842–1913)

k393. Dit Brev] Det finnes adskillige brev fra Alf til moren, men vi kjenner ikke til dette. Det eldste bevarte er fra 1870.

k394. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet er uten innledende tiltale og bare signert med «Forfatter til 'Sidste Blade'». Brevet er trolig blitt sendt til *Skilling-Magazinet* med ønske om å få det trykt i bladet, men vi har ikke funnet det trykt.
Colletts navn er ført på med blekk øverst på første side og under underskriften.
Datering: Brevet er udatert. Det er senere påført med blyant: «[1868 okt.?]». Denne datering stemmer trolig, for omtalen av *Sidste Blade* som Collett reagerer på, sto trykt i *Skilling-Magazin* 10. oktober 1868.

k395. «Sidste Blade»] *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868

k396. et av vore Blade] *dvs. Illustreret Nyhedsblad*

k397. Overskuddet af … Svensk Oversættelse] Det er snakk om to svenske utgivelser: *Under långa nätter* og *Under ljusa dagar*, begge utgitt på Hiertas förlag i Stockholm 1866 (Halvorsen 1888, 49)

k398. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Datering: Brevet er udatert, men Colletts beskrivelse av sin bolig, gir et sikkert utgangspunkt for datering. Hun oppgir adressen som «Hjørngaarden i Homannsby, hvor der er en Butik nedenunder, *ligeoverfor* for den store nye Taarngaard hvor Kammerherre Gades bo». Bygningen overfor må være det så kalte «Homansslottet» oppført i 1866 med «to hjørnetårn» (Tvedt 2010, 238). Ekteparet Gade bodde der i 1875, trolig også tidligere (jf. folketellingen for 1875). Collett bodde selv på det motsatte hjørnet, noe som stemmer med adressen hun oppgir i brev til Frederik Hegel 19. oktober 1868. («Hjørnet af Oscarsgade og Hegdehaugsveien hos Kjøbmand I.M. Nielsen. Homannsby», Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række). Brevet må derfor være skrevet i

Christiania høsten 1868.
Andre spor i brevteksten som peker i samme retning: Det er skrevet på et visittkort av samme type som finnes vedlagt et dikt hun skrev til J.S. Welhaven november 1868 (NB Ms.8° 1564); fru Tellefsen var ifølge samtidige aviser i Norge fra juni 1868, og hun ga konserter i Christiania september og oktober etter blant annet å ha gitt konserter i Bergen, Trondheim, Steinkjer og Kristianssand i løpet av august-september. I brev til Hedevig Wedel Jarslberg 20. oktober 1868 (Jarlsberg hovedgårds arkiv) beskriver Collett sitt begrensede selskapelig liv i Christiania og nevner hvem hun har truffet, og der nevnes ikke dette selskapet. Derfor antar vi at brevet her er fra sent høsten 1868, etter 20. oktober.
k399. Hjørngaarden i Homannsby] se innledende kommentar til brevet
k400. Kammerherre Gades] Ida Pauline Carine Dorothea (1835–1915), født Rehbinder, og Herman Andreas (1831–77) Gade, marinekaptein, kabinetskammerherre og adjutant hos prins Oscar.
k401. Egebergs] trolig Hanna Wilhelmine (1813–74), født Scheel, og Peder Cappelen Egeberg (1810–74). Collett nevner henne i brev til Alf Collett 12. august [1868].
k402. Fru Schweigaard] trolig Caroline Magnine Schweigaard (1814–70), født Homann, gift med Anton Martin Schweigaard (1808–70)
k403. Wedels, Herman med ‹Fr›] trolig Catharine (Nini) Conradine Vilhelmine (1827–97), født Heftye. og Herman Wedel Jarlsberg (1818–88)
k404. Fru Tellefsen] Severine Petrine Tellefsen (1839–1915), født Bye, gift med Thomas Tellefsen og sanger
k405. Hansteens] Christopher Hansteen (1784–1873), professor, bodde sammen med sine døtre
k406. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Skader: Brevet må opprinnelig ha vært skrevet på et dobbeltblad. Det andre bladet er skåret bort, med tap av enkelte bokstavdeler ved linjeslutt på brevets annen side.
k407. Deres ærede af 26 October] konsept til brev fra Hegel til Collett datert 26. oktober 1868 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 2. række)
k408. mit sidste Brev] brev fra Collett til Hegel datert 19. oktober 1868 (Det kongelige bibliotek i København, NKS 3742, 4°, 1. række).
k409. min Bog, «Sidste Blade»] d.v.s. *Sidste Blade : Erindringer og Bekjendelser*, Gyldendal, København 1868
k410. Confession] tilståelse

k411. Opplysninger om brevet:
Skrevet i Christiania.
Brevet har ingen innledende tiltale, men tidlig i brevteksten henvender Collett seg til mottakeren, «kjere Amalie». Dette er understreket med blyant. Ut fra innholdet og spesielt avslutningen av brevet fremgår det, at Amalie her må være enken etter broren Henrik Wergeland.
Brevet er avsluttet på langs i margen på siste side.
Datering: Brevet er datert uten årstall. Senere er det påført med blyant: «[ca. 1865?]». Dette årstall stemmer ikke. Brevet er skrevet mens Collett bor i Christiania og Emil fortsatt er i Stockholm. Hun nevner at hun håper han blir ferdig der «neste Mai». I brevet til Alf Collett 12.–19. april 1866 fremgår det, at det kan gå tre år før Emil blir ferdig med utdannelsen i Stockholm. I brev til Sibbern 28. juni 1869 forteller hun, at Emil har fått eksamen og ansettelse (NB Brevs. 54:19). Alt dette tyder på at brevet ble skrevet i 1868.
Skader: Helt til slutt, mellom siste lesbare ord og det avsluttende 'C.', er noe klippet bort, trolig en del av underskriften. Det har ført til teksttap ved begynnelsen av de to siste linjene på samme side og på slutten av de to siste linjene på den andre siden av bladet.
k412. Camilla Vedøe] Camilla Edvarda Theodora Vedøe (1842–1900), Colletts niese
k413. den yngre Søster] Emilie Ida Azora Vedøe (født 1851–)
k414. Emil] sønnen Emil Collett (1848–1904)
k415. mine Sønner] i tillegg til Emil: Robert (1842–1913), Alf (1844–1919) og Oscar (1845–1911)
k416. den technologiske Anstalt i Stokholm] Teknologiska Institutet i Stockholm
k417. Hermana] Hermana Marianne Wergeland (1821–1911), født Olsen Thorp, gift med Colletts bror Harald Wergeland
k418. Den Kjerskowske Familie] trolig en av sønnene med familie etter ekteparet Johanne Benedicte (1802–51), født Collett, og Peter Christian Hersleb (1786–1866) Kjerschow, biskop. Johanne var Peter Jonas Colletts kusine.
k419. Frøken Collett] flere mulige, men mest sannsynlig Cathrine Karen Mathia (Kaja/Caja) Collett (1812–80), ugift
k420. Din Datter] trolig Thora Biørn (1852–1938), gift august 1868 med Otto Sønstehagen (1847–1911) (Digitalarkivet)

Camilla Colletts *Brev 1864–68* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no